

Intervju: Veran Matić

MALIM POTEZIMA DO PROMENA

Bosna i Hercegovina

BUNTOVNO DETE PROTIV DODIKA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

VREME

broj
1560

26. novembar 2020.

SAHRANA PATRIJARHA

OGLEDALO SRPSKE STVARNOSTI

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija

Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Čirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:

Ivan Hrašovec (ur.),

Tanja Stanković, Slobodan Tasić;

lektori: Olga Babić, Živana Rašković,

Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Sahrana patrijarha:**

Ogledalo srpske stvarnosti

09 **TV Manijak:** TV parastos10 **Intervju:** Veran Matić17 **Nuspojave:** Fajront kao podsmeš18 **Međunarodni dan dece:**

Upitna prava i nedovoljna pomoć

20 **Pandemija u senci:**

Iskušenja covid generacije

23 **Reagovanje:** Nažalost, opet o novinarstvu24 **70 godina Evropske konvencije o ljudskim**

pravima: Zaštita osnovnih prava ljudi

26 **Lični stav:** I migranti su ljudi28 **Limes:** Granice nisu večne32 **Finansiranje medija i**

sumrak javnog interesa:

**Crna sadašnjost i još crnja
budućnost**

KULTURA

36 **Intervju:** Dino Mustafić39 **Premijere:** Jugojugoslavija40 **Filmologija:** Šijan, Kronja,

Fafulić Milosavljević

42 **Roman:** Podstanar43 **Novi album:** Songhoy Blues – Optimisme45 **Provetravanje:** Brojke i slova

SVET

46 **Bosna i Hercegovina:** Lokalni izbori49 **EU:** Pokušaj disciplinovanja

Mađarske i Poljske

MOZAIK

52 **Publika:**

Čak se i od Trampa ima šta naučiti

55 **Putopis (1):**

Žena sa glavom kao u konja

56 **Putopis (2):** Poklon Mehmeda Osvajača59 **Navigator:** Znaš li ti ko smo mi60 **Strip:** Kako se osvajaju žene62 **Vreme uživanja:** Cipele za bioskop

Mediji koji su bili predmet privatizacije, odnosno "izlaska države", uglavnom su ubrzo dopali u vlasništvo ljudi blisko povezanih sa SNS-om ili su ugašeni: država je izašla, ušla je partija

RADMILO MARKOVIĆ

"Siguran sam kako dolaze izrazito teška vremena za visoku, kritičku kulturu, samim tim i teatar. Mnogi će iskoristiti pandemiju, već to i čine kao politički izgovor za suspenziju velikog dijela ljudskih prava, a znamo iz historije kada se ona jednom izgube, dug je put da se opet vrate. Zabrinjava i odsustvo javnih razgovora, debata o svemu, jer premještanje poslovnog i privatnog života u digitalno okruženje podrazumijeva mnogo veće i opasnije mogućnosti socijalne i psihološke kontrole, a konsekvence su zastrašujuće"

RAZGOVARALA: NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Priča se da svaki kamen solunskog Ano Polija, ostatka iz otomanskog vremena, ima neku legendu i da je pun nekih čudnih bića koja se pojavljuju samo noću

GEORGIOŠ STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Tara Radovanović / Tanjug

OGLEDALO SRPSK

Šta je predsednik zaista poručio svojim govorom na sahrani patrijarha Irineja? Šta je većina medija, pišući o drugima, u stvari rekla o sebi? Koja je, usled pandemijskog košmara, jedna od najskupljih reči naše sadašnjice? Zašto je podela u Crkvi danas drugačija nego ranije

PREDSTAVNICI VLASTI NA ISPRAĆAJU PATRIJARHA IRINEJA:
A. Vulin, A. Brnabić, A. Vučić, I. Dačić, Z. Krivokapić, A. Mandić...

Foto: Marija Janković

Nekad smrt čini da pokojnika, ali i život, sagledamo u pravom svetlu, razgrćući slojeve bitnog i nebitnog, onoga što jeste od onoga kako je izgledalo; nekad, opet, odlazak javne ličnosti precizno osvetli stanje u kojem se društvo i država nalaze, koje vrednosti stavljaju u prvi plan, a koje su zaboravili.

U nedelju 22. novembra sahranjen je 45. po redu patrijarh Srpske pravoslavne crkve Irinej Gavrilović. Na osnovu dana

koji su tome prethodili, mogla bi se napisati obimna analiza o vlasti i medijima, javnom zdravlju i Crkvi, društvu i društvenim mrežama.

NAJPRVI, NA SVAKOM MESTU

To da predsednik Aleksandar Vučić nema osećaj za meru, kao i da ne postoji situacija u kojoj neće sebe staviti u prvi plan i granica umesnog koju će poštovati, ponovo se pokazalo i u nedelji za nama. Ne sporeći da je bio zabrinut za zdravlje patri-

jarha, jer je očigledno da su njihovi odnosi bili više nego dobri, predsednik Srbije je preuzeo ulogu i načelnika klinike i portparola SPC. On je, kada su se pojavile lažne vesti da je patrijarh preminuo, bio taj koji je saopštio kakvo je zdravstveno stanje prvog čoveka SPC, navodeći detalje koje javnost nije morala da zna, poput one da je intubiran, da ga okreću (čak i Zakon o pravima pacijenata kaže da podaci o zdravstvenom stanju, odnosno podaci iz medicinske dokumentacije, spadaju u podatke

KE STVARNOSTI

o ličnosti i predstavljaju naročito osetljive podatke o ličnosti pacijenta).

Potom je, iste večeri, otišao lično ispred VMC-a da se raspita o patrijarhovom zdravlju. Međutim, to nije učinio u tišini, već je sve praćeno bukom tabloida. Pisalo se kako je Aleksandar Vučić na ivici suza, a zatim (vest iz "Informera"): "Predsednik Srbije preneo je patrijarhu pozdrave sinova Danila i Vukana i molio ga da ozdravi. Patrijarh je samo sklopio oči, borba još traje." Jutro kasnije, on je

bio taj koji je, pre saopštenja za javnost SPC, na svom instagram nalogu objavio vest o patrijarhovo smrti.

Kao što je i on bio taj koji je pre 11 godina kritikovao Borisa Tadića što je uopšte govorio na sahrani patrijarha Pavla; tadašnji Vučić je smatrao da Boris Tadić, kao predsednik Srbije, ne bi trebalo da se pojavi nigde osim pored odra patrijarha, niti da išta kaže.

Tadašnji govor Borisa Tadića sadržao je ukupno dve rečenice: "Verujem da

delim mišljenje građana Srbije izražavajući zahvalnost njegovoj svetosti patrijarhu srpskom gospodinu Pavlu što je uvek postojao, i što postoji ispred svih nas svojim delom, i svojim rečima da uvek budemo ljudi, i da nikada na zlo drugih ne odgovorimo zlom u sebi. Pokoj duši patrijarhu srpskom gospodinu Pavlu"; nije zgoreg primetiti da su se obe rečenice ticale preminulog velikodostojnika SPC.

Predsednik Vučić je govorio poslednji na sahrani patrijarha Irineja, više od

deset minuta, i na početku je izgledalo da će to biti jedan primeren, čak veoma lepo sročeni govor. Međutim, kako su minuti odmicali, tako su izranjale političke poruke, da bi se sve završilo, nakon pročitano, prepričavanjem tri razgovora između njega i onog pored čijeg odra govor drži.

Kao zasluge patrijarha, predsednik Vučić je naveo izgradnju Hrama Svetog Save, obnovu duha jedinstva srpskog naroda, borbu za Kosovo i Metohiju, delovanje unutar Crkve i na međureligijskom planu, ali i zaslugu za obnovu kulture sećanja.

“Sramotili smo se godinama, ćutali o patnji našeg naroda, činjenice zbog straha od političkih sankcija sakrivali od naroda, od sebe, dok Irinej, njegova svetost, to nije promenio”, kazao je Vučić, a onda nastavio o sećanju na junake sa Košara (“Ne stidimo ih se, kao što je to doskora bilo, već se njihovim delom ponosimo”), obeležavanju NATO agresije (“Šest godina već ima kako sa njegovim blagoslovom obeležavamo NATO agresiju, ne kampanju, kako su nam neki u amanet ostavili, i ne plašimo se da istinu kažemo u lice celom svetu, boreći se za mir i prijateljstvo i sa onim narodima koji su u toj agresiji učestvovali”), kao i o sećanju na stradanje Srba u Oluji.

Koga on ovim rečima hvali? Da li hoće da kaže da se Crkva, vođena patrijarhom Pavlom, kao i celim Saborom, zbog straha od političkih sankcija sakrivala, da nije održavala opela stradalima u NATO bombardovanju ili Oluji? Ako je to slučaj, predsednik Vučić vređa druge crkvene velikodostojnike, i pritom govori neistine. Ko je to skrivao patnje naroda i bio pod stranim uticajem? On, ovog puta malo biranijim rečima nego što je to inače slučaj, ponovo šalje poruku o patriotama poput njega i izdajnicima koji su bili na vlasti pre. I ne propušta da spomene kako je patrijarh verovao “u narastajuću snagu srpske države”.

Konačno, prepričavajući njihove poslednje razgovore, Vučić govori o sebi: “Samo hoću ljudima da kažem, na dan kada je otišao u bolnicu pozvao me je i rekao: ‘A je l’ moram, Aleksandre, da idem u bolnicu?’, takav je to čovek bio. ‘Slušao sam te juče na televiziji kada si govorio koliko bolesnih imamo, zašto ja da zauzimam nečiju postelju?’ Kada smo se dan

■ **Sliku sveta u kojoj živimo upotpunjuje i to da je mnogo onih, i razumnih i pametnih, koji zaista veruju da je patrijarh umro ranije, nego se čekalo čitav dan da to saopšti predsednik Vučić, kada on bude mislio da je pravi sat. Činjenica da su mnogi mogli da poveruju da su i vlast i Crkva spremni na to, mnogo govori o zastrašujućoj dubini nepoverenja u društvu**

kasnije čuli, samo je pitao: ‘Je l’ sve pod kontrolom, je l’ sve u redu u zemlji i rasejanju?’, a treći put je rekao: ‘Ne brini, sa mnom će biti sve u redu, nego vidi da oko Srpske i oko Kosova mi uradimo sve što možemo.’”

Patrijarh je pitao Vučića da li da ide u bolnicu; Vučić je taj koji se sluša, kada je reč o broju obolelih; Vučić je taj koji drži pod kontrolom situaciju u zemlji i rasejanju; u poslednjom razgovoru, pred smrt, patrijarh zadužuje Vučića da uradi šta može oko Republike Srpske i Kosova. Poput amaneta.

To je ono što je nama predsednik rekao.

Čak i da su se ovi razgovori baš ovako odvijali, protiv je svake pristojnosti i pijeteta na sahrani prepričavati privatne razgovore u kojima je u centru pažnje govornik, a ne preminuli.

MEDIJSKA ŽURBA

Sluđenosti koja vlada na svakom polju doprineli su i mediji, usrdno se trudeći da ne daju pravovremene i tačne informa-

cije. U rano popodne, dan pre nego što je patrijarh i zaista preminuo, “Večernje novosti” (uz još neke portale) objavile su vest o njegovom upokojenju. Greške se nekad događaju. Nekada, opet, stigne lažna informacija koju medij ne proveriti, verovatno se trudeći da bude prvi i da “osvoji” što više klikova. Međutim, posebno je znakovito to što su “Večernje novosti” uradile istu stvar i kada je preminuo mitropolit Amfilohije. Dva puta za 20 dana, sahranjivali su crkvene velikodostojnike koji su se tada još borili za život. Ako je i od “Večernih novosti”, dosta je.

Lažne vesti i u regionu i u Srbiji ovih dana iskaču svako malo, pa stižu, kao na traci, demantiji kako jedan iguman nije umro ili se jedan vladika još nije izlečio od virusa korona...

Osim ovoga, kao i pomenutih tabloidnih instrumentalizacija smrti za političku promociju, medijski pejzaž je upotpunjen mnoštvom lapsusa. Čulo se protojerej *staford*, umesto protojerej stavrofor; *odrora* umesto odra; njegova svetlost

O patrijarhu

Patrijarh Irinej rođen je u selu Vidova, kod Čačka, 1930. godine. Tamo je završio osnovnu školu, potom gimnaziju u Čačku, a zatim Bogosloviju u Prizrenu i Bogoslovski fakultet u Beogradu. Bilo je to vreme kada je studirati na Bogoslovskom fakultetu, uopšte opredeliti se za takav život, bilo veoma hrabro. To što je stasavao u vremenu u kojem je Crkva stradala, sigurno će na njega uticati.

Bio je profesor i rektor Prizrenske bogoslovije, upravnik Monaške škole u manastiru Ostrog. Za vikarnog episkopa izabran je 1974, a godinu dana kasnije postaje episkop niški. U Nišu će ostati dok ne bude izabran za patrijarha Srpske pravoslavne crkve, 22. januara 2010. godine.

Mnogo je puta ovih dana rečeno koliki je teret bio doći na čelo Crkve nakon patrijarha Pavla, voljenog i za života proglašavanog svetim. S druge strane, izgledalo je da se patrijarh Irinej sa tim nosio lako, na sebi svojstven način, i ne pokušavajući da podražava svog prethodnika. U danu kada je iz koverta izvučeno njegovo ime, nije bilo malo onih koji su to dočekali s radošću. Ponavljalo se da je na čelo Crkve došao jedan od najumerenijih vladika. Strani mediji će pisati da je reč o pomiritelju.

U prvo vreme, nastojao je da reši probleme koji su se u Crkvi tavorili godinama, što je zahtevalo određene promene, a menjati Crkvu pretežak je posao. Kada je krenulo da se komeša u Eparhiji raško-prizrenskoj, kažu da je, obraćajući se Saboru, patrijarh kazao da svi prisutni moraju da budu odgovorni pred Bogom i ljudima, napomenuvši da je star, ali da baš zato želi da što pre neka pitanja pokrene. Nije ostalo samo na rečima. Dve godine nakon ustoličenja patrijarha, penzionisan je, između ostalih, i vladika Vasilije Kačavenda. Konačno je, unutar Crkve, prestalo da se šapuće o svemu što je sada umirovljeni episkop zvorničko-tuzlanski radio. Patrijarh Irinej nije hteo da zataška slučaj.

Mnogo je puta ovih dana rečeno i da je patrijarh Irinej bio na čelu Crkve u teškim vremenima. Ali, takva je valjda i ova država, i ne samo ona, svako je vreme turobno na svoj način. Dok je patrijarh German pokušavao da iznađe ravnotežu sa komunističkim vlastima, patrijarh Pavle je vodio Crkvu u vreme ratova i pustošenja i u ono strašno posleratno doba, a onda

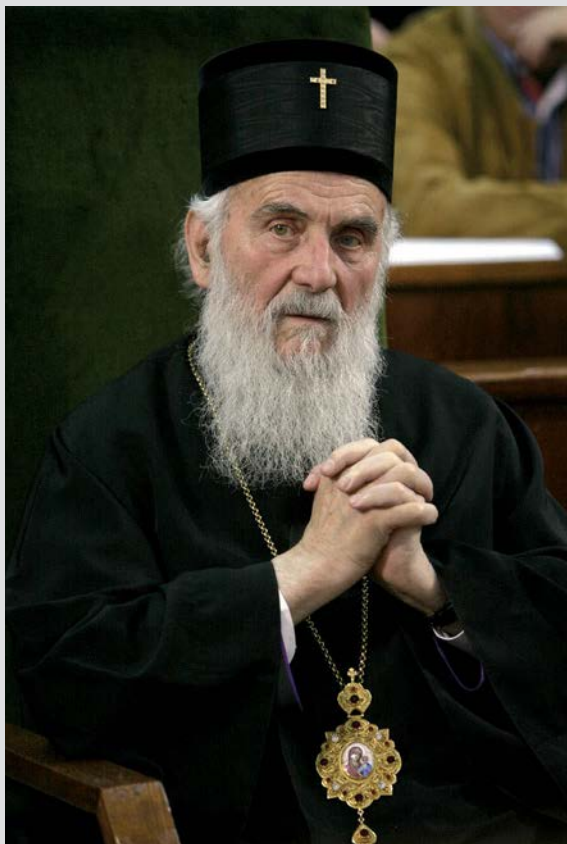

Foto: Sava Radovanović / Tanjug

se i nakon demokratskih promena trudio da iznađe načina da Crkva nađe svoje mesto u društvu. Patrijarh Irinej je, sa druge strane, bio na čelu SPC dok je previralo na međunarodnoj sceni, između pravoslavnih crkava, na unutarpolitičkom i društvenom planu, unutar same Crkve i na relaciji društvo – Crkva.

Kada je reč o odnosima između pravoslavnih, tu je pokazao odmerenost i mudrost. Prelomio je da se ide na Sveti veliki sabor na Kritu, iako Ruska pravoslavna crkva nije otišla.

Prva njegova poseta kao patrijarha bila je poseta Austriji, gde će izjaviti da je za sve hrišćane jedinstvo Crkve imperativ, ali da ekumenski dijalog teži pomirenoj različitosti. "Takav dijalog Crkvu čuva od dva podjednako opasna iskušenja – otvorenog relativizma i

zatvorenog fanatizma", rekao je tom prilikom, naglašavajući i da ukoliko Pravoslavna crkva ne bi bila u dijalogu sa drugim hrišćanskim crkvama i zajednicama, sa nehrišćanskim religijama i izazovima modernog vremena, ne bi više bila Crkva, već bi se transformisala u sektu.

Komisija o Stepincu, koja je pokrenuta nakon njegovih pisma papi Franji, skoro da je jedina takve vrste na svetu – gde pravoslavci zajedno sa rimokatolicima raspravljaju o nekome koga je Rimokatolička crkva već proglasila blaženim.

Njegov se glas u javnosti, ipak, nije prečesto čuo kada su u pitanju društvene teme. Kada je izjavio, na primer, da Crkva podržava presađivanje organa i da je stav Crkve da deca moraju da budu vakcinisana, te da bi i doktori, ali i sveštenici, trebalo da informišu roditelje (Televizija Hram, april 2018), to je prolazilo bez većeg odjeka, a trebalo je da odjekne.

Trudio se da održi unutar Crkve izvesnu ravnotežu, da ne ide u krajnosti. Kako su godine odmicale, tu ravnotežu je, nažalost, bilo sve teže održati.

I koliko god je bio umeren na mnogim poljima, u odnosu prema vlasti čini se da to nije bio slučaj. Deo javnosti nije mogao da mu oprostí česte i otvorene pohvale na račun predsednika, kao i podršku koju je u više prilika ovoj vlasti pružao.

Iza njega ostaje završen Hram Svetog Save, građen 85 godina. Kada je reč o Kosovu, ostao je dosledan od prve reči do poslednjeg dana – nezavisnost Kosova nije dolazila u obzir. ¶

J. JORGAČEVIĆ

SAHRANA U DOBA EPIDEMIJE:
Celivanje krsta

Foto: Rade Prelić / Tanjug

» umesto svetost; knjiga žalbi umesto knjiga žalosti...

Sliku sveta u kojoj živimo upotpunjuje i to da je mnogo onih, i razumnih i pametnih, koji zaista veruju da je patrijarh umro ranije, nego se čekalo čitav dan da to saopšti predsednik Vučić, kada on bude mislio da je pravi sat. Činjenica da su mnogi mogli da poveruju da su i vlast i Crkva spremni na to, mnogo govori o zastrašujućoj dubini nepoverenja u društvu.

PANDEMIJSKI KOŠMAR

Patrijarh Irinej sahranjen je u najtežem periodu kada je reč o broju obolelih od virusa korona u Srbiji, od kada je pandemija počela. Od kraja marta do danas, od posledica izazvanih virusom korona preminuli su vladika Milutin, mitropolit Amfilohije, patrijarh Irinej, kao i više monaha i monahinja. Virus je preležao veliki broj sveštenika. Pre nekoliko dana, preminuo je i raščinjani vladika

kao Artemije Radosavljević. Penzionisani vladika Kačavenda se dugo, i pokazalo se uspešno, lečio.

Od kada je počela pandemija, bilo je različitih glasova unutar SPC, kada je reč o poštovanju mera, odnosno načinu na koji treba da se odvija crkveni život u ovakvim okolnostima. Kako je "Vreme" već pisalo, bilo je onih episkopa koji su, na kritike da crkvene službe zbog načina na koji se odvijaju predstavljaju veliki rizik po zdravlje za celu zajednicu, odgovarali napadima, poredeći današnju situaciju sa onom iz doba komunizma, i nastavljali bez nekih posebnih predostrožnosti.

Opet, bilo je i onih koji su ponavljali: "Ne kušaj Gospoda Boga svoga. Ne kušaj svoju veru. Ne kušaj njegovu veru u tebe", i onih, poput vladike zahumsko-hercegovačkog Dimitrija, koji je odmah, u prvim danima kazao: "Nije napadnuto hrišćanstvo, nego zdravlje i životi miliona ljudi svih vjera i nacija sa kojima mi pravoslavni hrišćani dijelimo ovaj Božiji svijet. (...) Ne smijemo dozvoliti da ugrožavamo živote svojih bližnjih, jer su oni za svakog pravog hrišćanina najveća svetinja."

Od svih tih reči, i jednih i drugih, prošli su meseci, a zdravstvena situacija nikada nije bila gora, kako u Srbiji tako i u Crnoj Gori. Otud se očekivalo da će sahrana patrijarha Irineja proći uz striktno poštovanje mera, pogotovo nakon sahrane mitropolita Amfilohija, gde su maske pre bile izuzetak nego pravilo.

I ako se na sam dan sahrane patrijarha one pretežno jesu poštovale, dan pre, u Sabornoj crkvi, to svakako nije bio slučaj. Pozivao je Sinod da se pazi, pozivali su i pojedini sveštenici i vladike, ali tog prvog dana sve je ostalo na rečima koje kao da skoro niko od prisutnih nije čuo. A niko nije ni vodio računa da li se one poštuju ili ne.

Apelovali su iz pojedinih udruženja, apelovali su i epidemiolozi.

U ovom trenutku u bolnici su vladika kruševački David (za koga se mislilo da je preležao virus u prvom talasu), kao i episkop buenosajreski i južnocentralno-američki Kirilo Bojović. Nijedna pravoslavna crkva nije ovako teško pogođena kao što je to slučaj sa SPC. Broj novoobolelih u Srbiji je, u danu kada nastaje ovaj tekst, blizu 7000, bolnički kapaciteti su na izmaku.

Odgovornost je danas skupa reč.

PREDVIĐANJE, POSAO UZALUDAN

I dok je svako sutra, usled pandemije, nepredvidivo, mediji su odmah počeli da se bave naslednikom patrijarha i da licitiraju imenima.

Sigurno je jedno: Srbiju očekuju najneizvesniji izbori u poslednjih desetak godina, a možda i duže. Vlast će, naravno, raditi na tome da bude izabran neko blizak njoj i izgleda da je kampanja već krenula. Na kraju, oduvek je na našim prostorima politika pokušavala da utiče na Crkvu, a nivo uspešnosti zavisio je nekad od toga koliko je Crkva želela da utiče na politiku, nekad od pojedinačnih odnosa i odluka, a nekad je to bila nužnost. Na kraju, ne čudi da su prvi prislušni uređaji u Beogradu postavljeni baš u zgradi Patrijaršije (1948. godine).

Činjenica je da je uvek bilo različitih struja u Saboru, ali isto tako retko kada se, u novijoj istoriji, desilo da su te podele unutar Crkve, tačnije Sabora, toliko snažne, odnosno naglašene, u vidu odnosa prema ovdašnjim vlastima.

Rok od tri meseca, u kome bi trebalo da bude izabran novi patrijarh, teško da će biti ispoštovan. Činjenica da je glasanje tajno podrazumeva da skoro svi episkopi, iz svih delova sveta, dođu u Srbiju, kako bi dali svoj glas za novog predstojatelja Crkve. Do novog izbora mnogo će vode proteći, mnogo će se toga još napisati.

No, postoji jedna izreka u Vatikanu koja kaže da ko u Sikstinsku kapelu uđe kao papa, iz nje izađe kao kardinal. Apostolski žreb, još uvek prisutan kod nas pri izboru patrijarha (prema nacrtu novog Ustava, to bi trebalo da se promeni), čini ovu izreku još aktuelnijom za našu stvarnost.

JELENA JORGAČEVIĆ

Jaz i provalije

Reči koje se čuju u javnom prostoru i na društvenim mrežama ovih dana izgledaju kao nekakvo bojište na kojem su ukinuta sva pravila. Deo javnosti, besan na Crkvu, da li zbog bliskosti i podrške koju ovdašnji crkveni vrh pruža vlastima, da li zbog pomenutih zdravstvenih rizika, zvuči kao da bi najradije ukinuo SPC ili joj makar zabranio čak i da proviri van porte. S druge strane, deo vernika pokazuje zastrašujući nivo netolerancije i odsustvo bilo kakve hrišćanske ljubavi, te pokušaja da se razume i sasluša pozicija drugog. U tim militantnim krajnostima i prepucavanjima, izgubili su se najosnovniji uzusi komunikacije; ispada da je njihovo međusobno prepiranje važnije od onoga za šta se navodno zalažu.

TV parastos

Televizija, pogotovo ova današnja, uništava svaki dignitet pokojnika i banalizuje prirodnu potrebu da ga dostojanstveno ožalimo. Mnogo iskrenije i potpunije prazninu koja ostaje možemo popuniti kroz poeziju ili muziku

Foto: printscreen

Proteklih meseci smrt je postala sastavni deo TV programa. Kada epidemija počne da jača, kada udari drugi ili treći talas, neprekidno prebrojavamo mrtve. Oni nemaju identitet, oni postaju samo deo dnevnog izveštaja, treća brojka, posle broja testiranih i broja novozaraženih. Pri saopštavanju ovog broja pristojni voditelji naprave pauzu, dodaju prigodan opis stanja, najčešće "nažalost", a zatim sledi broj građana na respiratorima. Za njih, po toj sumornoj logici redosleda brojeva, još uvek postoji nada.

Političari su, svesno ili ne, ovu morbidnu statistiku počeli da koriste kada žele da opišu delotvornost propisanih mera ili efikasnost poteza Vlade. Kada smrt zavijete u statistiku, onda možete da izračunate broj umrlih na milion građana, ili da pokušate da pronađete korelaciju između stepena ekonomskog razvoja sa stopom smrtnosti. Da se ne lažemo, nedavno sam pogledao plan raspodele vakcina protiv kovida 19 koji je predložila Svetska zdravstvena organizacija. To je kombinacija statistike, demografije, politike i medicine. Savršeno štivo za teoretičare zavere, mada je ideja cele komplikovane matematike pokušaj da se napravi koliko-toliko pravedna raspodela raspoložive količine vakcina koje se trenutno proizvode širom sveta. U protivnom svet će, što je opet najverovatniji scenario, parama platiti sopstveni prioritet, poput bogatih putnika na "Titaniku".

Šta se onda dešava kada u kratkom roku na televiziji imate oproštaj od Patrijarha Irineja i glumaca Ivana Bekjareva i Mustafe Nadarevića.

Televizijsko "pokrivanje" sahrane patrijarha ipak je bilo najkontroverznije. Tu smo imali senzacionalizam u tabloidima, lapsuse voditeljki koje smo prestali da brojimo i konačno maratonski prenos službe, uz pripadajuće govore političara. Analitičari su se bavili naslednikom, Gvozden je snimao familiju u patrijarhovom zavičaju, pa mi se učinilo da samo RTS pokušava da održi dostojanstvo celog događaja. Citiraću kolegu iz "Muškaraca", da je smrt patrijarha pokazala i smrt profesionalnog novinarstva na komercijalnim televizijama.

Malo više sreće imali su glumci o čijoj smrti se takođe govorilo na televizijama. Praktično su, uprkos godinama, i Bekjarev i Nadarević sa snimanja otišli u bolnicu. Međutim, smrt glumca takođe biva obeležena njegovim ulogama. Tako smo najčešće mogli da vidimo i čujemo kako su nas napustili "Kurčubić" i "Izet Fazlinović". Istini za volju, oba ova barda su tokom karijere imali i mnogo bravuroznije uloge i izvođenja, ali televizija voli etikete i, naravno, glumce identifikuje

kroz uloge u TV serijama. One donose najveću popularnost, ali ostaju kao slika na nadgrobnoj ploči, a glumac je u svojoj suštini umetnik transformacije. Zato se u trenutku smrti vraća svojoj izvornoj ličnosti, svojoj privatnosti, što je duboko intiman čin koji televizija ne razume i ne poštuje. Televizija od glumca očekuje da glumi svoj lik i posle smrti.

A šta se desi kada umre pesnik? U senci tih užasnih brojki, tih hiljada umrlih i umirućih, u senci smrti poznatih, umiru i pesnici. Zato me posebno rastužila vest da je u Banjaluci, po povratku iz Pariza, umro Nikola Kolja Mićević, istaknuti prevodilac, pesnik, esejista, romanopisac i muzikolog. Kolja je stigao iz Pariza, gde je uz Beograd i živeo, putujući kao trubadur. Ukoliko ga niste upoznali ili videli na televiziji, okrenite se u vašu kućnu biblioteku, on se tamo uvukao još pre mnogo godina. Prevodio je poeziju, uglavnom s francuskog, a povremeno i sa drugih jezika, slovenačkog (France Prešern), engleskog (Edgar A. Po - *Celokupne pesme* na srpski, devet verzija *Gavrana* na francuski), španskog (Federiko G. Lorka), italijanskog (Dante Aligijeri *Komedija* i *Vita nova...*). Preveo je i objavio sve velike i minorne francuske pesnike u osam antologija i tridesetak knjiga – Trubadura, Fransoa Vijona, Šarla Orleanskog, Morisa Seva, Žana de La Fontena, Viktora Igoa, Žerara de Nerval, Stefana Malarmea, Žila Laforga, Pola Valerija, Gjoma Apolinera... Kolja je naše pesnike prevodio na francuski jezik, a pisao je fantastična dela iz muzikologije.

Upoznao sam ga kao srednjoškolac, prvo u gostima kod komšija gde je uspevao da od svakog okupljanja napravi književno veče, a zatim i na promocijama i tribinama koje je vodio u svom rodnom gradu. Kolja je delovao kao mađioničar reči, čovek koji je preveo hiljade stihova i opisivao kakvu je muziku čuo dok je čitao Dantea ili Lorku. Ne mogu da zaboravim kako je objašnjavao da je telo gitare poput tela žene, što je suština, recimo, za razumevanje melodije i ritma Lorkinih pesama. Kolja je bio pravi renesansni trubadur, mađioničar reči i dragulj, ne samo njegove rodne Banjaluke već celog prostora bivše Jugoslavije. Potražite ga na prvim stranicama knjiga u vašoj kućnoj kolekciji, on je tu i tu će ostati zauvek.

Zato sam se u protekloj nedelji setio svoje pokojne bake, koja je na vest o smrti njoj dragih ljudi tiho, gotovo ceremonijalno pokrivala ogleдалa u kući a zatim i televizor. Televizija, pogotovo ova današnja, uništava svaki dignitet pokojnika i banalizuje prirodnu potrebu da ga dostojanstveno ožalimo. Mnogo iskrenije i potpunije prazninu koja ostaje možemo popuniti kroz poeziju ili muziku. Tome me je Kolja naučio. ¶

DO PROMENA SE DOLAZI MALIM POTEZIMA

Fotografije: Vlada Paunović

“Nisam hteo da glumim Vilija Branta, već da moj gest bude asocijacija na njegov gest i da ljudi prepoznaju moju poruku bez velikih reči, jer su se reči izvinjenja već pomalo izlizale”

Neki predstavnici vlasti na njega podozrivo gledaju kao na onog “izdajnika iz 1990-ih” koji se sada silom prilika muva u njihovim redovima, dok mnogi iz opozicije smatraju da se “prodao Vučiću”. Veran Matić objašnjava da on nije deo vlasti, već da sa vlastima sarađuje jer mu aktivista u njemu ne dozvoljava da se “parkira negde sa strane i čeka da prođe” nešto što očigledno neće tek tako proći. On je želeo da nastavi da se bavi suočavanjem sa prošlošću i humanitarnim radom, a u toj sferi “stvari ne mogu da se pomeraju bez saradnje sa vlastima”.

“Setite se samo koliko je bilo protivnika nabavci inkubatora. Optuživani smo da pomažemo vlastima, a smanjili smo smrtnost prevremeno rođenih beba. Bebe ne mogu da čekaju da na vlasti bude neko ko se nama dopada”, kaže Matić.

Nedavno je upao u unakrsnu paljbu javnosti kada je kao izaslanik predsednika Srbije Aleksandra Vučića u znak poštovanja prema hrvatskim žrtvama na Ovčari kleknuo na jedno koleno i sastavio ruke u znaku molitve. Reakcije su bile protivrečne.

Veran Matić je danas zaposlen kao izvršni direktor Srpskog filantropskog foruma, a bez nadoknade radi kao predsednik UO Fonda B92, predsednik Komisije za istraživanje ubistava novinara, član Stalne radne grupe za bezbednost novinara, kopredsednik Saveta za filantropije Vlade Srbije, predsedavajući Saveta za društveno odgovorno poslovanje PKS, specijalni izaslanik predsednika Republike Srbije za rešavanje pitanja nestalih sa Republikom Hrvatskom i predsednik UO ANEM-a.

Nakon jedne ratne decenije ubijanja i razaranja, i dve decenije propalih iluzija, i dalje ga, međutim, pre svega pamte kao jednog od osnivača i glavnog urednika Radija B92, koji je dao veliki doprinos rušenju režima Slobodana Miloševića.

“VREME”: Radio B92 je osnovan u trenutku kada je komunistička ideologija počela da se kruni pred nalletom nacionalizma i kada su se buđuci sukobi osećali u vazduhu. Kakav je bio odnos redakcije pre svega mu tome?

VERAN MATIĆ: Jedan deo redakcije je hteo da budemo opozicioni radio, dok je

drugi želeo da budemo nešto više od medija – kulturni pokret sa mnogo slobodnim načinom izražavanja, sa muzikom koja je pratila političku progresivnost. Kada smo se pre osnivanja dogovarali oko programske šeme, ja sam insistirao na tome da Radio B92 treba da počiva na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, znači da ne treba da vodimo borbu samo za slobodu govora, već i za sve druge slobode. Bio je to radio manjina, političkih, nacionalnih, seksualnih...

Tako smo se i ponašali, pa smo prvo u etar pustili sve moguće tadašnje disidente čiji glas nije mogao da se čuje. Ali smo već leta 1989. uradili niz reportaža o položaju i diskriminaciji prostitutki i sa još nekoliko redakcija pokrenuli inicijativu za legalizaciju prostitucije ne bi li se regulisao i poboljšao položaj žena koje se bave tim poslom i smanjila opasnost od širenja zaraznih bolesti, pre svega HIV-a. Mada vlast to nije fermala, ta inicijativa je dobro prihvaćena u javnosti. Sledeća inicijativa koju smo pokrenuli bila je dekriminalizacija lakih droga i nju su podržala 42 intelektualca, među kojima i dva lekara. Ponovo nam se priključilo nekoliko redakcija pa je ta inicijativa čak došla do parlamenta, koji je o njoj ipak raspravljao pre nego što ju je odbacio. Taj pristup ukazivanja na društveno problematične teme smo zadržali i kasnije.

Od samog početka Radio B92 je insistirao na pluralizmu. Višepartijski sistem je lebdeo u vazduhu i bilo je jasno da to više ne može da se zaustavi. Izveštavali smo o osnivačkim skupštinama raznoraznih partija koje su 1990. nastajale, davali prostor novim glasovima na političkoj sceni, a mi smo se politički pozicionirali negde između Demokratske stranke i Građanskog saveza Srbije, koji je nešto kasnije osnovan. Podržavali smo, dakle, antiratnu opciju.

Radio B92 je 1990-ih godina bio jedan od malobrojnih medija koji su izveštavali bez cenzure. Da li postoji neki događaj koji je bio preloman da shvatite koja vam je uloga dodeljena u jugoslovenskoj apokalipsi?

Trenuci veće represije ili vas oteraju u samocenzuru ili postanete snažniji. Jedan od tih trenutaka su demonstracije 1990. godine ispred RTS-a kada su prvi put isprebijani demonstranti, među

njima i Borislav Pekić. Te demonstracije smo pratili iz minuta u minut. Sećam se da je tog dana u Domu omladine, gde nam je bila redakcija, nestalo struje, pa je Pekić uveče morao na peti sprat da ide pešice. I 9. mart 1991. je bio jedan od tih dramatičnih, šokantnih trenutaka kakve do tada nismo doživeli. Radio B92 je tada bio u epicentru zbivanja na Trgu republike i praktično radio program uživo, što će obeležiti naš rad u narednoj deceniji, bili smo deo svih protesta. Posle kreće Balvan revolucija, počinje rat u Hrvatskoj i čitava vukovarska priča, ali sve to ide postepeno, nekako organski, nije više imalo efekat šoka.

Mi smo bili mnogo mlađa redakcija od nama srodnih redakcija "Naše borbe", "Vremena" i Studija B, ja sam sa nekih 28 godina, kada je počeo rat, bio najstariji. Ljudi koji su radili na Radiju B92 nisu imali prethodno novinarsko iskustvo u mejnstrim jugoslovenskim redakcijama. Mi smo se trudili da sačuvamo tu autentičnost i da ostanemo homogeni.

Svaka vrsta pritiska i represije kod nas je izazivala bes, snažnu težnju da bude mo još jači. Posle demonstracija 9. marta i režimskog pritiska kome smo bili izloženi zbog necenzurisanog izveštavanja, mi smo od redakcije koja pokriva krug dvojke postali svetski poznati. To smo iskoristili da proširimo svoj značaj i uticaj. Zahvaljujući tome smo mogli da emitujemo program bez formalne dozvole za rad, koju smo dobili tek 1997. godine.

U predinternetsko doba slušanje Vesti u 9 i 17 časova ili Kažiprsta na B92 postalo je deo svakodnevice za sve one koji su shvatili da su RTS i većina štampanih medija bili upregnuti u režimsku, ratnohuškačku propagandu. Kada ste postali svesni svog značaja u društvu?

To je išlo postepeno. Ja sam od 1989. do 1992. svakog dana vodio emisiju "Intervju dana". U jednom trenutku sam postao svestan toga koliko slušalaca je bilo sklono da slepo prihvata informacije koje čuju na našem radiju, koliko je to teška i opasna pozicija koja lako može da zglazne u zloupotrebu. Počeo sam da osećam breme odgovornosti zbog polarizacije koja je postojala u društvu na one koji slepo veruju indoktrinaciji koja se emituje na RTS-u i one koji veruju nama.

■ "Ja stalno imam utisak da opozicija u Srbiji čeka na nekakvo veliko rešenje koje će se deseti u jednom danu. Do promena se dolazi strpljivo, malim, dobro promišljenim potezima, koji prvo treba da osnaže neki pokret ili partiju koji bi mogli da zauzmu odgovarajući politički prostor"

Zato smo učinili napor da se mi ne pretvorimo u drugu stranu medalje medijske propagande.

Nama nisu dopuštali da pojačamo predajnik, pa smo morali nekako da multipliciramo sadržaj kako bismo proširili uticaj. Počeli smo da proizvodimo program koji je bio zanimljiv i za štampane medije koji su nas onda prenosili. U obrnutom smeru mi smo od samog početka sarađivali sa "Vremenom"; kada bi se novi broj "Vremena" pojavio na kioscima, neko iz redakcije bi ga predstavio na B92, što nije bila samo priča o sadržaju novina, već politička emisija. To smo radili i sa drugim štampanim medijima, sa kim god smo mogli.

Da li u situaciji u kojoj danas na sceni elektronskih medija u Srbiji dominira režimska propaganda, televizija N1 ima sličnu ulogu kao Radio B92 1990-ih?

Uz sve ograde zbog drugačijih okolnosti, različite konstelacije snaga i potpuno različitih tehnologija, na neki način – da. N1 otvara prostor gde može da se čuje glas onih koji nemaju pristup prorežimskim medijima mada bi trebalo da ga imaju, pogotovu na RTS-u, koji kao javni medijski servis, a ne državni medij, ima obavezu da da prostor i opozicionim političarima i ljudima koji su kritički nastrojeni prema vlastima.

Razlika je i u tome što iza televizija N1 i NovaS stoji moćna korporacija i što se njihovo delovanje svodi na proizvodnju programa. Mi smo 1990-ih oko informativnog medija B92 napravili neku vrstu kulturološkog bedema. Imali smo izdavačku delatnost, pravili smo književni časopis "Reč", imali smo muzičku produkciju – štampali smo u Londonu CD-ove i švercovali ih diplomatskom poštom u Srbiju, u "Rexu" smo organizovali izložbe. Na taj način smo pravili paralelno društvo u okviru jednog autoritarnog režima koji je preuzeo sve institucije, pa smo mi

sami pravili institucije kakav je bio "Rex" ili pomagali Centar za kulturnu dekontaminaciju koji je paralelno radio. Napravili smo nekakve azile slobode, u kojima smo mogli da ostanemo normalni i da preživimo.

Da bi se shvatilo koliko se vremena razlikuju, valja se, primera radi, prisetiti "Oluje" 1995. u Hrvatskoj. Radio B92 tada nije samo izveštavao o tim događajima, već se pretvorio i u humanitarni centar za izbeglice iz Hrvatske, u čijim očima smo, zahvaljujući režimskoj propagandi, mi bili izdajnici, plaćenici i neprijatelji srpskog naroda. Tada su i redakcija "Vremena", i čitav Beograd, učestvovali u prikupljanju i distribuciji pomoći. Istovremeno smo neprestano vrteli džingl "Čuvajte svoje komšije" misleći na Hrvate koji žive u Batajnici ili Zemunu.

Kritičke novinare režimski mediji su tada nazivali izdajnicima i stranim plaćenicima, vas je Šešelj u jednom govoru proizveo u generalajntanta NATO-a i nacrtao vam metu na čelu. Da li današnji režim u Srbiji koristi istu opasnu maticu za diskreditovanje i žigisanje neistomišljenika?

Prvo, situacija se ne može porediti, okolnosti su drugačije. Srbija je bila izolovana zemlja, a Radio B92 pod dvostrukim sankcijama. Drugo, pitanje je zašto takav način obraćanja nije prestao ni posle 5. oktobra. Posle petooktobarskih promena jedan deo snaga koje su postale deo tih promena, okupljen oko Demokratske partije Srbije Vojislava Koštunice ili Nebojše Čovića i Dušana Mihajlovića pa i deo DS-a, bio je veoma rezervisan prema svima nama koji smo se zalagali za direktne promene, za modernizaciju zemlje, i to je dovelo do slabljenja diskontinuiteta sa 1990-im godinama – i što se tiče sveukupne politike i terminologije. Tako su te kvalifikacije opstale i danas živele jednim malo drugačijim životom, ali su i dalje deo svakodnevnice

komunikacije, što je zaista katastrofalno i što nas vraća u nedemokratsko vreme.

Netrpeljivost prema drugačijem mišljenju je veoma zabrinjavajuća i opasna jer je dominacija u medijskom prostoru tolika da i mala diskreditacija može da se multiplikuje do veoma opasnih razmera. Danas su tu i društvene mreže koje prenose govor mržnje i nasilja koji lako može da se pretvori u fizičko nasilje.

Koja su tri događaja u trodecenjskoj retrospektivi ostavila na vas najjači utisak dok ste bili glavni urednik Radija B92?

Za mene lično to je hapšenje na početku bombardovanja. Zatim sam početak rata u Hrvatskoj, pa u Bosni i Hercegovini, koji su za nas bili neka vrsta konsternacije da je uopšte moguće da se tako nešto dogodi. Jedan od vrhunaca je bio 18. novembar 1991. kada je osvojen Vukovar. To je pokazalo kakva će biti priroda rata, da ništa nije sveto i da će biti užasnog razaranja i ubijanja ljudi i čitavih gradova, da je to rat protiv civila i protiv civilizacije. To nas je opredelilo ne samo da izveštavamo o ratu, već da mu se aktivno suprotstavljamo. Nekoliko srpskih redakcija nije samo osvetlalo obraz novinarstvu već i čitavom narodu. To je trajalo četiri godine i ja sam na to izuzetno ponosan.

Na drugom mestu je trenutak kada smo uspeali da prelomimo Zapad da suštinski i supstancijalno pomogne nezavisnim medijima, nevladinim organizacijama i demokratski opredeljenim političkim strankama sa ciljem da u Srbiji dođe do mirnih promena. Mi smo zahvaljujući

toj podršci izgradili infrastrukturu koja je dovela do 5. oktobra. Radio B92 je, recimo, u tom trenutku bio zabranjen, ali smo u Asocijaciji nezavisnih medija (ANEM) imali stotinak nekakvih medijskih entiteta koji su radili i prenosili isti program.

Treći trenutak je otrežnjenje posle 5. oktobra 2000. godine, razočarenje koje simbolizuje ubistvo Zorana Đinđića.

Koliku je ulogu imao ANEM u rušenju Miloševićeve vlasti?

Izuzetnu. Do demonstracija posle lokalnih izbora 1996. mi smo imali samo šest ili sedam članica u Srbiji i Crnoj Gori. Protesti za priznavanje rezultata lokalnih izbora sa kojima vlast nije htela da se pomiri su, međutim, bili toliko snažni, da je postalo jasno da će Milošević morati da popusti, a to je značilo da će lokalne radio-stanice pasti u ruke opozicije, ali da će ih zateći često zapuštene i bez kvalitetnih kadrova. Tada smo napravili projekat na osnovu koga bismo sve te lokalne radio-stanice ojačali kadrovski, organizovali edukaciju novinara i tehničkog osoblja i uvezali ih zajedničkim satelitskim informativnim programom koji bi proizvodio B92. Valjalo im je omogućiti i emitovanje Bi-Bi-Sijevog programa na srpskom, Glasa Amerike, Radija slobodne Evropa ili Dojče vele.

Ja sam tada seo u avion i otišao u Njujork. Deo potrebnih finansijskih sredstava odmah je dao Džordž Soros. Američka administracija u Vašingtonu je, međutim, bila rezervisana; nisu imali jasnu sliku šta se dešava, a i Milošević je još uvek bio tretiran kao garant Dejtonskog mirovnog

sporazuma, pa su u principu dali podršku, ali su bili uzdržani. Po mom povratku počeli smo da lobiramo u Evropskoj komisiji i obratili se raznim drugim fondacijama za ostatak novca. Već 9. juna 1997. uključen je satelit preko koga se reemitovao informativni program Radija B92 u radio-stanicama gradova u kojima je na vlast došla opozicija.

To nije bila samo medijska infrastruktura. Veliki broj lokalnih stanica se po ugledu na B92 pretvorio u neku vrstu alternativnog kulturnog centra. Gola vlast ne znači mnogo ako nemate supstancu.

Uz satelit i internet mi smo praktično postali neuništivi, imali smo preciznu strategiju šta se radi ukoliko neka od članica ANEM-a bude bila zabranjena. Uz slobodne gradove ANEM je bio kičma mirnog rušenja Miloševićeve vlasti septembra i oktobra 2000. godine.

Da li je to lekcija koju je naučio Aleksandar Vučić? Da li se zbog toga SNS svim snagama bori za svaki zaseok?

Mislim da je Aleksandar Vučić dosta dobro proučio sve što se događalo 1990-ih godina, pa i kako su se razvijali B92 i ANEM. Zato nastoji da zatvori situacije u kojima bi mogao da nastane makar i mali procep, stoga tolika posvećenost osvajanju i najmanje opštine koja se čini potpuno beznačajnom. To je strategija zauzimanje prostora...

Kao u američkom fudbalu?

Na primer. Uz to Vučić ima podršku Zapada, za razliku od Miloševića devedesetih.

Važno je i iskustvo iz Istanbula, Budimpešte ili sada Banjaluke, iz gradova u kojima je vlast izgubila lokalne izbore. To su primeri kako opozicija pronalazi prostor za pomak u politici. Ja stalno imam utisak da opozicija u Srbiji čeka na nekakvo veliko rešenje koje će se deseti u jednom danu, preko noći. Od pobeđivanja na lokalnim izborima u Srbiji 1996. do promena 5. oktobra 2000. prošlo je četiri godine, setite se šta je sve napravljeno za to vreme.

Do promena se dolazi strpljivo, malim, dobro promišljenim potezima, koji prvo treba da osnaže neki pokret ili partiju da bi mogla da zauzme odgovarajući politički prostor. U Srbiji vlada užasavajuća nervoza, jer su ljudi već jednom obavili tu promenu.

Radiju B92 je odmah sa početkom bombardovanja 24. marta 1999. bilo zabranjeno emitovanje, interventna jedinica ga je zatvorila, a vas su pritvorili. Aleksandar Vučić je tada bio ministar informisanja. Vi ste danas u raznim savetima pod okriljem Vlade, rukovodite Komisijom za istraživanje ubistva novinara, kao izaslanik Vučića ste položili venac na Ovčari. Kako je došlo do toga da danas sarađujete sa Vučićem?

Ceo život, pored toga što sam novinar, ja sam i aktivista u različitim oblastima. To je moja životna misija. Pokušavao sam različite oblike saradnje na tom planu da uradim sa svim predstavnicima vlasti, osim sa Miloševićem. Tako sam i predsedniku Tadiću negde 2009. godine predložio da osnujemo Komisiju za istraživanje ubistava novinara. Nije bilo zainteresovanosti.

Onda je došla promena u politici Srpske napredne stranke i Aleksandra Vučića i to u našem smeru evropskih integracija i svega što one obuhvataju, uključujući medijske i druge slobode. Kao takvi dobili su izbore. To je bila nova realnost, danas neko upotrebljava i termin "nova normalnost".

Nas dvojica do 2012. nismo imali nikakvu komunikaciju. Nakon izbora posle kojih je Vučić postao prvi potpredsednik vlade uz posredovanje nekog iz Evropske unije došlo je do našeg prvog razgovora. Ja sam mu tada pomenuo da bi jedan od testova za njegovu političku promenu mogao da bude otkrivanje ubistava novinara. On se sa tim složio i pitao me da li imam nekakvu ideju. Ja sam mu izložio onu istu koju je Tadić bio odbio, da se osnuje komisija u kojoj bi bili i novinari, kako bi se utvrdilo gde škripi u istrazi, naročito posle otkrivanja dosijea "Ćuran". Vučić je rekao da se on slaže i da napravim neki koncept. Tako je nastala Komisija, a on je privržen razrešenju ubistava Čuruvije, Pantića i Dade Vujasinović.

Dobro. Ali zbog toga na vas sa jedne strane predstavnici vlasti gledaju sa podozrenjem, kao na nekoga sa "druge strane" ko se tu muva, a u percepciji nekih iz opozicije, vi ste se prodali Vučiću. Da li se osećate usamljeno?

Da, i nije mi prvi put. I u zatvoru koji je bio evakuisan zbog bombardovanja sam se osećao veoma usamljeno.

Ali, moram i da se zapitam ko je taj ko danas izdaje potvrde o tome šta je ispravno a šta ne, šta je izdaja... Kako se to prodaje vlastima?

Kada sam 1999. napisao tekst za "Njujork tajms" sa naslovom "Nemojte sa prljavom vodom bacati i bebu" koji je bio protiv bombardovanja i imao tezu da takvo nasilje samo jača diktatora, neki su me optužili da sam se prodao Miloševiću. Tako je i kada smo osnovali Komisiju za ubistva novinara, najveći deo opozicione scene govorio da sam se prodao Vučiću.

Ali me to nikada nije pokolebalo. U jednom trenutku postao sam svestan toga da ja ne mogu više da radim ono što sam radio 1990-ih godina, da to treba da radi neko mlađi i svežiji sa nekim novim idejama, ali da imam potrebu da doprinesem ovom društvu, recimo tako što ću da ga suočim sa ubistvom kolega novinara, ili pomognem da se reše slučajevi nestalih, da se relaksiraju odnosi između Srbije i Hratske, da razvijam filantropiju i dobročinstvo.

Ja više ne verujem u to da će doći neko bolje vreme koje će na prečac rešiti sve, već da samo mi sami možemo pojedinačno, korak po korak, da rešavamo neke stvari. Ja sam odabrao ovaj put, da pomažem ljudima kroz Fond B92 i Savet za filantropiju i doprinesem kašnjanju ubica novinara, rešavanju sudbina nestalih. A to uspešno može da se radi, stvari

mogu da se pomeraju, samo uz komunikaciju i saradnju sa vlastima. Ja verujem da ostavlja traga to što radim, da ima nekog uticaja i rezultata.

Nemate moralni problem da sarađujete sa vlašću koju simbolizuje TV Pink, koja kontroliše većinu medija, koja se trudi da satre svakoga ko drugačije misli?

Nemam. Ja nisam deo vlasti. Moj položaj je nezavistan. Ja ću ovo raditi dok god budem mogao neometano da radim. Ja ne živim od toga; niti sam uslovljen nečim, niti sam kupljen.

Olako ste prešli preko 2000-ih godina. Ovakva televizija Pink nije proizvod ovih vlasti. "Naši" su omogućili da Pink preživi. Tada sam, recimo, ja bio česta meta otvorenih pisama Željka Mitrovića i pre nego što je ubijen Đinđić. To što simbolizuje Pink karakteriše sve ovo vreme, samo u nešto drugačijim modifikacijama i obimu.

Nije bilo nikakvog diskontinuiteta sa kulturom koja je izgrađena 1990-ih. Ona nije nikada bila razmontirana. Samo nekoliko meseci posle 5. oktobra Pink je počeo da emituje Kandu, Kodžu i Nebojšu i Darkwood Dub. Kada je na Pinku zasvirao Čanak i kada su počeli da se pojavljuju političari nove, demokratske vlasti, Duško Mihajlović me je pitao da li vidim šta znači biti na bazenu kod Željka Mitrovića, što je pokazalo promenu odnosa prema vlasniku Pinka. Ubrzo su se u program vratili turbofolk i Ceca kao kontinuitet pret hodong perioda. Simbolički posmatrano, kulturu u Srbiji je od 1990-ih pa sve do da-

■ **“Mislim da je Aleksandar Vučić dosta dobro proučio sve što se događalo 1990-ih godina, pa i kako su se razvijali B92 i ANEM. Zato nastoji da zatvori situacije u kojima bi mogao da nastane makar i mali procep, stoga tolika posvećenost da se osvoji i najmanja opština koja se čini potpuno beznačajnom. To je strategija zauzimanje prostora”**

nas projektovao Željko Mitrović. Nekada je bio jedan TV Pink, sada ih ima bezbroj.

Devedesetih godina je bilo lako jer smo mi imali misiju da uklonimo režim Slobodana Miloševića i mogli su da nas zaustave samo ako nas ubiju. Naš cilj je bio jasan. Danas je mnogo komplikovanije. Milošević je predstavljao borbu protiv Zapada, protiv ljudskih prava i evropskih integracija. Aleksandar Vučić i SNS su došli na vlast sa bitno promenjenom politikom koja je vezana za evropske integracije. To je dovelo do nesnalaženja svih na suprotnoj strani političke scene.

Zar nije ponovo postalo “lako”? Zar nije nezavisnim medijima lako da se bez neke moralne dileme opredele za borbu protiv sve grublje autokratije koju predstavlja Vučić i koja je pogubna za srpsko društvo, bez obzira na formalno približavanje Srbije EU? Zar nije ponovo sve pomalo crno ili belo?

U redu je eliminisati moralnu dilemu. Ali onda lako možete da upadnete u zamku, jer je uloga medija šira od političkog stava i odnosa prema vlastima i shodnog kreiranja uređivačke politike. Tu je skrivena zamka jednosmernog informisanja, obraćanja uskoj grupi ljudi koja ima slično političko mišljenje. To se B92 nije dogodilo, mi smo uvek uspevali da u program dovodimo i ljude mišljenja suprotnog od našeg, imali smo u programu debatu. Znam da je problem, jer predstavnici vlasti neće da se odazovu pozivima nezavisnih medija, ali se treba potruditi, makar naći nekoga ko nije predstavnik vlasti, ali reprezentuje slično mišljenje. Lično znam mnogo ljudi koji različito razmišljaju, a ne vidim ih u medijskom prostoru u kojem se vrte uvek isti ljudi.

Vi ste u Radnoj grupi za bezbednost novinara. Da li su kritički novinari u Srbiji danas ugroženi?

Ta radna grupa je osnovana na inicijativu EU. U njoj su predstavnici tužilaštva, MUP-a i novinarskih udruženja. Ja sam tu u ime ANEM-a. Problem te grupe je što postoji samo osnivački dokument, ali bez nekog supstancijskog sadržaja. Njoj je dodeljena uloga monitoringa, a ne aktivnog suzbijanja nasilja i pretnji novinarima. Pritom se količina govora mržnje i pretnji širi bez ikakvih prepreka i pokušaja suzbijanja, osim u nekim eksplicitnim slučajevima koje zakon prepoznaje kao pretnju, recimo kada ti neko zapreti da će da te nabije na kolac. Zakon koji reguliše tu oblast trebalo bi da se promeni.

Da li je govor mržnje kada neko stalno ponavlja da je Đilas kriminalac?

To spada u političku kampanju diskreditacije koja je zasnovana na sudski neproveranim činjenicama. To je kršenje prezumpcije nevinosti, pa stalno ponavljanje toga jeste govor mržnje.

Kao nekadašnjem glavnom uredniku izričito antiratnog medija, baš je vama zapala uloga nekoga ko će kao izaslanik predsednika Srbije kleknuti pred spomenikom hrvatskim žrtvama u Vukovaru. Kako je došlo do toga?

Taj čin je kulminacija kontinuiteta mog odnosa prema ratnim zločinima, prema ratu od kada je počeo. Onda sam vodio aktivnu antiratnu uređivačku politiku, a danas aktivnu politiku suočavanja sa prošlošću i zločinima, i sa potragom za nestalim kao najboljim pitanju danas.

Hladni odnos srpske i hrvatske države u mnogome paralize napredak komisija koje se bave otkrivanjem nestalih osoba na obe strane. Došlo se do zaključka da bi trebalo napraviti neke iskorake da se to promeni i uspostavi veći stepen međusobnog poverenja. Ja sam i ranije išao na komemorativne skupove, pa sam pred-

sednika Srbije obavestio da ću ove godine otići u Vukovar. Kada je počela nova politika hrvatske Vlade o zajedničkom komemoriranju, prvo u Kninu pa posle toga u Grubarima i Varivodama, ja sam shvatio da se događa nešto dosta bitno. Tada sam Vučiću rekao da bi bilo dobro da odem da položim venac sa zvaničnom legitimacijom izaslanika predsednika Srbije i on se složio. I hrvatska strana se pozitivno izjasnila.

U Vukovaru se u jednom danu odaje pošta srpskim, u drugom hrvatskim žrtvama. Ja sam otišao na Ovčaru sa vencem na kome piše da je od specijalnog izaslanika predsednika Srbije. Tamo sam osetio potrebu da uradim nešto više i kleknuo sam na jednu nogu sa idejom da naznačim važnost svega onoga što se trenutno događa u Hrvatskoj.

Da li je to bio spontan gest?

Ja sam znao da moram nešto više da uradim, nešto što je prepoznatljivo.

Da li ste mislili na Vilija Branta, koji je 1970. kao kancelar Nemačke u znak pokajanja pao ničice u Varšavskom getu?

Nisam hteo da glumim Branta, već sam verovao da će moj gest biti asocijacija na njegov gest, pa će ljudi prepoznati moju poruku bez velikih reči, jer su se reči izvinjenja već pomalo izlizale. Iskreno, nisam očekivao takvu reakciju u Hrvatskoj i Srbiji. Interesantno je da mediji iz Srbije nisu bili prisutni.

Ja sam imao potrebu da nešto uradim još 1991. kada su se sve te strahote u Vukovaru događale, da na neki način porodicama žrtava stavim do znanja da se i ja osećam pomalo krivim, odgovornim za to što se tako nešto necivilizacijski dogodilo, što je neko iz mog naroda počinio tu vrstu zla. Tako da je ovo za mene bila neka vrsta kontinuiteta.

Proces odavanja pošte svim žrtvama i uspostavljanja poverenja trebalo bi da bude trajan. Mi smo proces suočavanja sa prošlošću na Televiziji B92 započeli emisijom “Istina, odgovornost i pomirenje”, utvrđivanjem istine šta se zaista dogodilo. Tako je nastao i film *Vukovar – poslednji rez* koji obesmišljava pokušaje falsifikovanja istine. U procesu uspostavljanja poverenja biće potrebni još mnogi gestovi, ali i da se pronađu svi koji su u ratovima nestali.

ANDREJ IVANJIC

**ONO ŠTO ZNAMO
ZAVISI OD NJIH**

**NEZAVISNI MEDIJI
ZAVISI OD TEBE !**

podrzimedije.rs

Fajront kao podsmeh

Način na koji Krizne Štablje uređuju naše "slobodno vreme", a u okviru njega naročito ono nešto preostalih "kulturnih aktivnosti", skandalozan je, ali i vrlo poučan primer bahatosti koja ne preza od ciničnog vređanja naše inteligencije

Kad bismo "rat s koronom" zamislili kao ekvivalent Drugog svetskog rata, ovo u čemu smo trenutno – dakle, vreme u kojem skoro svakog dana "nikne" neka nova spasonosna vakcina, ali ne lipši magarče do njene primene i distribucije u naš svračiji zakutak – valjda bi bilo nešto kao vreme neposredno pred iskrcavanje Amerikanaca u Normandiji: sve je jasnije da se ratna sreća okreće u "našu" korist i da će zlotvori čovečanstva u dogledno vreme biti položeni na obe plečke, ali ipak, sam kraj rata još nije sasvim blizu, i još će mnogi nedužni stradati dok sve ne bude gotovo.

Toliko o virusu i o epidemiji, jer ja, kao što sam mnogo puta od marta napisao, nikada ne pišem o virusu i epidemiji. Umesto toga, zanima me način na koji oni preoblikuju ljude i društvo, ili: način na koji se ljudi i društvo *daju* preoblikovati, pogonjeni kombinacijom atavističkog straha i (malo)građanske poslušnosti. Naročito zato što bi nešto od tog preoblikovanja moglo i da nadživi pandemiju, jer logika vanrednog stanja uvek potraje duže od samog vanrednog stanja.

Glavinjanja ovdašnjeg tzv. Kriznog štaba tu su, kao i obično, ogledan primer. Dovoljno je strašno što je pravno manjkavo konstituisana grupa građana koje nismo ovlastili niti birali uz asistenciju izvršne vlasti prisvojila sebi pravo da neposredno, represivno i zapovedno zadire u mnoge aspekte života drugih građana na način na koji ni u klasičnom vanrednom stanju ne bi mogla niti smela. Još je strašnije, međutim, što se kao građani izloženi proizvoljnom i neretko diletantskom maltretmanu osećamo potpuno nemoćnim da tu bilo šta izmenimo, da učinimo nešto za sebe, pri tome ne nanoseći štetu drugima.

Način na koji Krizne Štablje uređuju naše "slobodno vreme", a u okviru njega naročito ono nešto preostalih "kulturnih aktivnosti" skandalozan je, ali i vrlo poučan primer ove bahatosti koja ne preza od ciničnog vređanja naše inteligencije. Da podsetimo: prvo se radilo samo o "kafićima i restoranima", koji, eto, moraju da se zatvore najkasnije u 23 sata (jer posle nasrće virus). Onda je, sa eskaliranjem zaraze – mada bez suvislih dokaza da ona dolazi baš odande – zapovedeno da se ovi ubuduće imaju zatvoriti do 21 sat. Na pitanje kakve veze ta dva sata razlike imaju s bilo čim, a kamoli s virusom, rečeno je da je razlika u tome da su kasnije uveče ljudi već "pod gasom", glasnije pričaju, hoće i da zapevaju, da se grle, ljube, i ko zna kakve još strašne stvari... Dobro. Međutim, nije prošlo mnogo, naređeno je da opšti kafanski fajront ima da bude u 18 sati; valjda su oni što su ranije kretali u opijanje i intimizovanje posle 9, sada udarili u to isto posle 6, šta li?! Pa dobro, i to smo progutali,

mada nemam pojma zašto, kad je nejestivo. Ali hajde de, nije baš prestižno u finijem društvu zanovetati zbog kafančina, ispadaš kao neko kome je do bančenja usred pomora...

Međutim, najnovije "mere" su zajedno sa kafićima i restoranima, na isti način potkresale i život pozorišta i bioskopa: i njima je naložen fajront do 18 sati. Pozorišni život ionako je desetkovan od marta i tek je bio malo počeo da se oporavlja u poslednja dva meseca; o agoniji bioskopa ili koncertnih prostora (bilo koje vrste muzike) da i ne govorimo. Tako je jedva skrpljen repertoar opet počeo da se raspada, a premijere se otkazuju jedna za drugom. Uslediće i novi pomor festivala. Razlog je vrlo jednostavan: pozorišta, a dobrim delom i bioskopi, ne žive (punim plućima) preko dana, nego baš uveče. Razlozi nisu samo "običajne" i društveno-ritualne, nego i sasvim konkretne ekonomske naravi, i povezani su i sa ritmom dnevnih obaveza najvećeg dela publike. Drugim rečima, zabrana pozorišta i bioskopa uveče gotovo je jednaka zabrani pozorišta i bioskopa uopšte, samo što ovako "finije" zvuči. Hm, finije? Možda, ali i hiljadu puta licemernije i milion puta mahnitije. Ako bi totalna zabrana bila čin brutalnog nasilja s vrlo tanušnim "epidemiološkim" opravdanjem, ovo je čin otvorenog podsmeha i onima koji pozorište (ili film) prave, i onima koji ga gledaju.

Šta, naime, *epidemiološki* razlikuje pozorišnu predstavu koja počinje u četiri ili pet poslepodne od one koja počinje u osam uveče? U oba slučaja glumci su na sceni, a publika sedi mirno i čuti boreći se za vazduh i znojeći se pod svojim krpama preko nosa i usta, "proređena" i međusobno udaljena. Nema, dakle, baš nikakve razlike, osim ako štamski geniji ne dokažu da virus posebno voli da posećuje pozorište baš uveče. Isto važi i za bioskopske projekcije: nema razlike, osim što će ovako mnogima poseta bioskopu biti uskraćena. Ali, možda mi u ovo strašno vreme i ne treba uopšte da idemo ni u pozorište ni u bioskop jer sada ima važnijih stvari, glava je u pitanju? Možda, ali ako je tako, onda tako i treba reći, i treba ih zapečatiti do daljeg. Da se razumemo, ne zalaže se autor ovog teksta za takvo rešenje, nego samo pokušava da određenu logiku isprati do njenih pravih konsekvenci.

Objavljeno je da je nova ministarka kulture i informisanja zatražila (zamolila? zahtevala?) od Kriznog štaba da se kulturne institucije izuzmu od najnovijih "mera", što ću smatrati ispravnim potezom samo ako urodi konkretnim plodom. Ako ostane samo na njenoj inicijativi, više će ličiti na jalovo izuzimanje sebe od odgovornosti za gašenje retkih preostalih svetala u dugoj koronskoj noći. U kojoj bi, kao u svakoj drugoj, mrak mogao da bude najgušći pred svitanje.

Upitna prava i nedovoljna pomoć

U godini na izmaku koja se čini najduža, a opet, sa najmanje sadržaja, sa nedostatkom brojnih normalnih životnih aktivnosti među kojima su i one najobičnije – slobodan izlazak napolje, odlazak u prodavnicu, na posao, u školu, pa i na godišnji odmor – vredni sagledati kako su je provela deca. Ne samo zato što se 20. novembar obeležava kao Međunarodni dan dece, već zbog dece same. U godini koju je u Srbiji, makar njen dobar deo, obeležio slogan “Za našu decu”, trebalo bi sagledati šta je urađeno za tu “našu decu”

Srbija je, tada kao deo Jugoslavije, bila država koja je aktivno učestvovala u pripremanju i usvajanju Konvencije o pravima deteta (1989) i vrlo brzo se po usvajanju Konvencije (1990) obavezala na njenu primenu. Konvencija, kao jedan od principa, sadrži princip najboljeg interesa deteta koji nadležni, prilikom svakog postupanja prema deci, moraju da uvažavaju. Srbija je pristupila i protokolima uz Konvenciju (Prvi i Drugi fakultativni protokol).

Međutim, Srbija je potpisala, ali ne i ratifikovala, Fakultativni protokol o komunikacijskim procedurama koji je usvojen pod okriljem Ujedinjenih nacija decembra 2011. godine, a koji je stupio na snagu 14. aprila 2014. godine. Sve države, nekadašnje članice SFRJ, osim Srbije i Severne Makedonije, potpisale su i ratifikovale ovaj protokol. Srbija je 28. februara 2012. godine potpisala Treći fakultativni protokol, ali ga nije ratifikovala i time nije stupio na snagu u odnosu na nju.

Tako su deca u Srbiji ostala onemogućena za pokretanje postupka pred Komitetom za prava deteta u slučaju kršenja njihovih prava u Srbiji. Na ovaj propust vlasti u Beogradu ukazali su i sam Komitet za prava deteta i Savet UN za ljudska prava u svom Univerzalnom periodičnom pregledu, ali i druga tela, kao i organizacije civilnog društva u Srbiji. Tako su organizacije All i Centar za prava deteta, još krajem 2018. godine, uputili inicijativu nadležnima da se ratifikuje Treći fakultativni protokol. To, do danas, nije učinjeno. Srbija i na ovaj način ne prati nove tendencije u razvoju međunarodnog prava i ljudskih prava, a u ovom slučaju trpe deca.

ŠKOLSKA DECA

U jeku pandemije virusa korona i često (ne)potrebnih mera koje su bile na snazi, a neke su i dalje prisutne, deca školskog uzrasta u mnogo čemu su bila uskraćena, a čini se i zaboravljena. Tako je nastava bila održavana na daljinu (*on-line*), a da se pritom i nije mnogo marilo što mnoga deca nemaju pristup internetu, ili imaju otežan pristup, bilo zbog toga što nemaju internet ili računar. O kvalitetu nastave i samoj organizaciji da se i ne govori.

Delom se može razumeti novonastala situacija usled pandemije, ali neke stvari više nisu nove, niti su nepoznate. Svako iznenađenje kratko traje, pa zato ne treba više da se *iznenađujemo* pandemijom, već nadležni treba da pravovremeno reaguju, a da školska deca što manje osećaju vanredne prilike. To je makar izvodljivo u 21. veku. A ako nije, zapitajmo se zašto je tako. Ne treba zaboraviti i decu iz udaljenih mesta – čak putnike, koji mahom i nemaju pristup internetu, a čiji i odlazak u školu i povratak kući, i u redovnim okolnostima, nisu nimalo laki.

DECA IZ SOCIJALNO UGROŽENIH PORODICA

Deca iz socijalno ugroženih porodica, koja i u redovnim uslovima teško žive i mnogo šta im je nedostupno, u vreme pandemije i te kako su pogođena merama i svim negativnim efektima pandemije. Teško je zamisliti efikasne mere zaštite od virusa u porodicama koje žive u trošnim kućama, koje neretko prokišnjavaju, nemaju mokri čvor, koje se ne greju i tome slično. Setimo se samo cena

medicinskih maski na početku pandemije. I najobičnija maska je za njih bila nedostižna.

Socijalna davanja u Srbiji nisu velika, ali potrebe korisnika jesu. To čini da deca iz siromašnih porodica često budu uskraćena za mnoge, čak i osnovne stvari koje su im potrebne u svakodnevnom životu. Prema evidenciji centara za socijalni rad, i dalje je najveći broj dece evidentiran kao sociomaterijalno ugrožena deca (u 2018. godini, udeo ove grupe dece iznosio je čak 51,8 odsto), te primaju neki od vidova materijalne pomoći od strane Republike ili lokalne zajednice (novčana socijalna pomoć, dečiji dodatak i jednokratna novčana socijalna pomoć).

Svedoci smo, takođe, potresnih slika plenidbe imovine, čak i one najnužnije za život, te isterivanja čitavih porodica iz njihovih domova, što se svakodnevno dešava prilikom aktivnosti izvršitelja. Pored brige o javnom poretku i vladavini prava, čini se da se ne vodi dovoljno računa o deci, koja su u ovakvim postupcima žrtve. I ovde, može se primetiti, kao da je začutao princip najboljeg interesa deteta.

DECA KOJA BORAVE U INSTITUCIONALNOM SMEŠTAJU

Deca koja su smeštena u institucionalnom smeštaju često su slabo vidljiva za društvo. Naime, njihovi problemi, prava koja imaju, te stepen uživanja tih prava, nisu nam u dovoljnoj meri pred očima. U institucionalnom smeštaju se nalaze deca bez roditeljskog staranja, deca sa invaliditetom, žrtve porodičnog nasilja, trgovine ljudima i druga deca.

NEDOVOLJNO "VIDLJIVI": Najvažnija je podrška najslabijima

Foto: Marija Janković

mužičara iz ove zemlje snimila pesmu *Za milion godina* i održala veliki koncert u Beogradu sa koga su prikupljena sredstva upućena u fond UNICEF-a za pomoć gladnoj deci Afrike. Jugoslovenski Crveni krst, kroz donacije privrede i građana, takođe je uputio pomoć iznemogloj deci Etiopije. Čak je svaki šesti građanin Jugoslavije donirao sredstva u pomenutoj akciji.

Vremena su se promenila, pa je ratnih devedesetih godina prošlog veka jugoslovenskoj deci upućivana pomoć. Sada, čini se, niti šaljemo, niti primamo znatnu pomoć, iako je situacija i dalje prilično dramatična usled brojnih sistemskih propusta u pogledu staranja o deci i nesenzibilisanosti društva prema najmlađoj populaciji, pa decu neretko lečimo putem SMS-a i sličnih akcija. Kao da ne postoje fondovi i budžetska sredstva za bolesnu decu, i kao da poreski obveznici ne plaćaju porez upravo da bi država raspolagala sredstvima koja bi upotrebila na pravi način. A ima li ista važnije od pomoći najnemoćnijima, u ovom slučaju – deci? Može li se za sve sistemske propuste kao izgovor koristiti situacija sa pandemijom korone?

Istina je da su brojni problemi samo eskalirali za vreme pandemije i da nisu njome uzrokovani. Zato je neophodno sagledati koji su planovi nadležnih za konkretno postupanje i rešavanje gorućih problema koji pogađaju decu. Neophodno je i stalno i uporno ponavljanje ovih pitanja nadležnim državnim organima, sve dok se ovo stanje ne promeni. Ako se pomisli kako živi dete iz siromašne porodice, u nekom udaljenom mestu, a pritom ima i invaliditet, s punim pravom možemo i moramo da se zamislimo nad slikom tog deteta. A ima i takve dece.

Zato, kada razmišljamo o tome šta se čini za našu decu, vrlo je razborito zapitati se: za čiju decu? Jer, ako sagledamo situaciju dece iz ugroženih kategorija, vidimo da su ova deca daleko od fokusa nadležnih i da su prilično prepuštena sama sebi, što u savremenom evropskom društvu ne bi smelo da bude slučaj. ¶

BOJAN STOJANOVIĆ

Autor je pravni savetnik i saradnik Beogradskog centra za ljudska prava

Položaj dece sa invaliditetom, bilo da je reč o fizičkim ili mentalnim teškoćama, težak je i u redovnom stanju. Često su *nevidljiva* za državu i društvo, a životi su im ispunjeni brojnim preprekama koje su, neretko, ispravljive i potpuno nepotrebno postavljene.

Generalno, rad socijalnih službi u godini za nama može se po mnogo čemu dovesti u pitanje. Posebno ako se imaju u vidu brojne situacije gde su roditelji zaraženi virusom korona, a deca nisu, pa smo često svedoci kako se roditelji, srodnici i prijatelji dovijaju na različite načine, ne bi li premostili tešku situaciju u kojoj se nalaze. Naravno, znajući stanje u zemlji i u socijalnim službama, niko gotovo i ne očekuje veći napor centara za socijalni rad, jer se i oni, na svoj način, suočavaju sa nedaćama.

DECA I MEDIJI

Položaj dece treba posmatrati i kroz prizmu rizika kojima su izložena. Jedan od tih rizika jeste nepregledno more raznih vrsta medija – od televizije, preko interneta, do različitih aplikacija. S obzirom na to da sada roditelji gotovo teraju decu da gledaju televiziju (nastava se mora redovno pratiti), deca su često izložena riziku da posmatraju različite problematične sadržaje. Da li REM obraća dovoljno pažnje na decu, te dopušta brojnim diskutabilnim sadržajima da budu prikazivani na televizijama, posebno onim sa nacionalnom frekvencijom, koje predstavljaju javno dobro? Koji ili bolje

rečeno čiji interesi odnose prevagu prilikom procene adekvatnosti nekog sadržaja? Podsetimo se i izborne kampanje i poseta lokalnim zajednicama pojedinih kandidata, koji su koristili svaku priliku da se fotografišu sa našom decom.

SLUČAJ NESTALIH BEBA

Kao otvoreno pitanje ostaje i ono u vezi sa mnogobrojnim slučajevima nestalih beba, čije "rešavanje" traje već više decenija, čini se, bez imalo volje. Od davnih početaka razmatranja teme (tromi skupštinski odbor nakon petooktobarskih promena), izveštavanje medija, izrada studija, ali i pokretanje pojedinih postupaka, dali su rezultat koji je, za jednu tako ozbiljnu aferu, ipak – minoran.

Posebno treba imati u vidu da je ovaj slučaj (zapravo hiljade pojedinačnih slučajeva koji su ujedno i lične tragedije roditelja i dece!) i dalje nedovoljno rasvetljen. A takvo stanje u Srbiji traje više decenija i za vreme svih vlasti – od Saveza komunista do današnje. Da li su i ova deca naša deca?

PREKO POTREBNE PROMENE

Vredno je podsećanja da je naša zemlja u prošlosti učestvovala u pružanju pomoći ugroženoj deci iz raznih delova sveta, kako samostalno tako i kroz programe UN-a, a posebno UNICEF-a. Tako je Jugoslavija 1985. godine učestvovala u akciji Boba Geldofa i udruženih muzičara sveta u *Live Aidu*, kada je grupa najistaknutijih rok

Iskušenja kovid generacije

Pandemiju kovida 19 mesecima obeležava strepnja zbog ranjivosti starijih generacija, a na marginama pažnje javnosti ostaje “pandemija u senci”, koja zbog bitnih poremećaja u zdravstvu, obrazovanju, ishrani... dalekosežno ugrožava sudbinu najmlađih, dramatično opominje UNICEF

“**B**ez obzira gde živimo, pandemija nas sve pogađa, a deca nika-da nisu bila u toliko velikom riziku. Ali još gore dolazi: kako se globalna ekonomska kriza razvija, rizici za decu se povećavaju a ne smanjuju”, poručila je Henrijeta Fore, izvršna direktorka UNICEF-a, u uvodu izveštaja o tome kako sprečiti gubitak kovid pokolenja. U tom izveštaju povodom Dana dece 20. novembra dramatično se upozorava da pandemija dalekosežno ugrožava sve dimenzije života dece i adolescenata.

Kada je pandemija počela krajem 2019, preovlađivala je procena da su deca manje pogođena od bilo koje druge starosne grupe. Ali, ta početna procena ne otkriva kako na dinamiku širenja zaraze utiču razlike u uzrastu mladih, kao i kulturne, rodne, regionalne i rastuće socijalne razlike.

Prema podacima Američke agencije za pedijatriju, dva odsto inficiranih virusom korona u SAD u aprilu bili su deca i adolescenti, a krajem septembra bilo ih je 10 odsto, što znači da je u istoj zemlji procenat mladih među zaraženima upetostručen.

UNICEF-ova analiza baze podataka Instituta “Maks Plank” pokazuje da je do novembra 2020. godine među 25,7 miliona inficiranih virusom SARS-CoV-2, u 87 anketiranih zemalja bilo 11 odsto mladih

od 20 godina. A u zemljama sa visokim prihodima, u kojima je inače udeo dece i omladine u populaciji manji, među zaraženima bilo je sedam odsto mladih.

Podaci Evropskog centra za kontrolu i prevenciju bolesti pokazali su da je dvostruko veća verovatnoća da se korona virusom zaraze adolescenti uzrasta 10-19 godina (68 odsto infekcija mladih), nego deca uzrasta do devet godina (32 odsto). Zaraza se više širila među muškom nego među ženskom decom. Ta “polna raspodela infekcija mladih” je ista kao i u starijim grupama, kako pokazuje studija Instituta “Mark Plank” na osnovu 14,29 miliona slučajeva u 63 države.

Udeo mladih od 20 godina među inficiranim kreće se od 0,82 procenta ukupnog broja zaraženih u Španiji, do čak 23 procenta u Paragvaju, kaže se u izveštaju UNICEF-a iz jula, uz pitanje u naslovu: “Da li ima više zaražene dece nego što smo mislili?”

GORE OD NAJGOREG SCENARIJA

Tokom teške globalne ekonomske recesije izazvane pandemijom, uporedive s Velikom depresijom 1929. godine, najsiromašnija domaćinstva se bore sa posledicama gubitka posla, prihoda, sredstava za život i smanjenja mobilnosti. Povećanje broja dece koja žive u novčano siromašnim domaćinstvima verovatno će

doneti gore posledice od onih koje su UNICEF i organizacija “Save the Children” predviđali u najgorim scenarijima u prvoj polovini 2020. godine.

U junu se očekivalo da će se do kraja 2020. broj dece koja će živeti u novčano siromašnim domaćinstvima uvećati za 117 miliona. Na osnovu najnovijih projekcija Međunarodnog monetarnog fonda o smanjenju ekonomskog rasta, podaci Organizacije UN za hranu i poljoprivredu (FAO), Međunarodnog fonda za razvoj poljoprivrede, UNICEF-a, Svetskog programa za hranu i Svetske zdravstvene organizacije (SZO), broj gladnih širom sveta mogao bi se uvećati za dodatnih 132 miliona ljudi, od čega je 44 miliona dece, najviše u najnerazvijenijim zemljama.

Malo programa odgovara na kritične potrebe onih koji rade u neformalnom sektoru.

Samo 17 zemalja izričito uključuje migrante ili izbeglice u šeme socijalne zaštite povezane sa kovidom 19, dok su u 59 zemalja oni lišeni prava na socijalnu zaštitu, naglašava se u jednom izveštaju OEBS-a.

NEZAPOSLENOST I DEČJI RAD

Prema podacima Međunarodne organizacije rada, i pre pandemije više od 267 miliona mladih ljudi od 1,2 milijarde širom sveta bilo je nezaposleno, bez obra-

**ZDRAVSTVENA I EKONOMSKA
KRIZA: Dece na udaru**

Foto: Marcel Gnauk

zovanja ili obuke. Od početka pandemije jedna od šest mladih osoba prestala je sa radom, a radno vreme onih mladih ljudi koji još uvek rade opalo je za 23 procenata. Pandemija menja globalno tržište rada na načine koji pogađaju mlade: smanjene zarade i zaposlenost usled zatvaranja u vezi sa kovidom; veće prepreke pri pronalaženju posla; poremećaj obrazovanja i osposobljavanja.

S druge strane, Međunarodna organizacija rada upozorava da postoje novi dokazi da je dečji rad ponovo u porastu, prvi put posle 20 godina. Nezaposlenost roditelja usled ekonomskih šokova u Brazilu naterala je decu da rade, kako bi obezbedila privremenu podršku porodicama. Slične pojave dokumentovane su u Gvatemali, Indiji, Meksiku i Tanzaniji.

U izveštaju UNICEF-a pominju se primeri iz Malavija, Filipina i Zambije o tome kako je dečji rad povećavan u neformalnim porodičnim preduzećima – u kojima je malo uzimana u obzir briga o zdravlju i sigurnosti, pa su deca izložena povećanoj opasnosti. Devojčice su posebno podložne eksploataciji u poljoprivredi, neformalnom i domaćem radu, i suočavaju se sa većim rizicima seksualnog i rodno zasnovanog nasilja.

VIŠEDIMENZIONALNO SIROMAŠTVO

Na globalnom nivou procenjuje se da je do sredine 2020. godine još 150 miliona dece zapalo u onu vrstu višedimenzionalnog siromaštva koje osujećuje ili otežava dostupnost obrazovanju, zdravstvu, sanitarnim uslovima ili vodi. To predstavlja povećanje od 15 procenata u poređenju sa nivoima pre pandemije.

Nedostatak spremnosti društava za pandemiju sam po sebi ima dramatičan socijalno-ekonomski uticaj na njeno širenje i na posledice. Mlađe generacije su ugrožene ne samo zbog virusa (sa ili bez teških simptoma), već zbog više skrivenih uticaja "pandemije u senci" – sve veće nejednakosti, prekida školovanja, gubitka zaštite, rastućeg nasilja, ugrožavanja mentalnog zdravlja, povećanja siromaštva, povećanja broja neuhranjene dece.

Od šest do sedam miliona dece mlađe od pet godina je tokom 2020. patilo od neuhranjenosti, 14 odsto više nego u prethodnom periodu. To bi moglo da dovede do više od 10.000 dodatnih smrtnih slučajeva mesečno – uglavnom u podsaharskoj Africi i na jugu Azije.

Većina zemalja usvojila je mere za poboljšanja ishrane, usredsređujući se na davanje prioriteta dojenju i dohrani dece do dve godine i njihovim majkama; obogaćivanju hrane za decu mlađu od pet godina; ranom otkrivanju i lečenju teške neuhranjenosti. Međutim, najnoviji podaci UNICEF-a iz 135 zemalja ukazuju da je za 40 odsto smanjen broj žena i dece kojima se pomaže radi poboljšanja ishrane.

U 38 zemalja je za više od 10 odsto smanjen broj dece mlađe od pet godina obuhvaćene programima suplementacije vitamina A važnog za dečje zdravlje, a u 18 zemalja za više od deset odsto je smanjen obuhvat dece kojima su dostupni suplementi gvožđa i folne kiseline. To znači da bi zbog pandemije dodatnih 6,7 miliona dece moglo da pati od slabljenja organizma u prvih 12 meseci života, što bi rezultiralo sa dodatnih 120.000 smrtnih slučajeva, kaže se u julskom izveštaju Dečjeg fonda UN.

U julu, gotovo 370 miliona dece u 161 zemlji koja su se oslanjala na školske obroke moralo je da potraži druge izvore hrane. Do oktobra 2020. godine za 265 miliona dece širom sveta nedostajali su

školski obroci, pokazuju podaci Dečjeg fonda UN. Programi školske ishrane su za više od deset odsto smanjeni u 52 zemlje.

Prema izveštaju UNICEF-a i SZO o sanitarnim uslovima i higijeni 2000–2017, oko tri milijarde ljudi širom sveta nema pristup mestu za pranje ruku; 700 dece svakodnevno umire od bolesti uzrokovanih nedostatkom vode i higijene.

Najmanje 40 miliona dece širom sveta lišeno je nege i obrazovanja u ranom detinjstvu, jer su zbog kovida 19 zatvorene ustanove za brigu o deci i rano obrazovanje. A socijalnom i dečijom zaštitom pre epidemije nije bilo obuhvaćeno dve trećine dece širom sveta.

Poremećaji u ustanovama, uključujući porodilišta ili lečilišta bolesne novorođenčadi i dece, posebno u nekim zemljama Južne Azije i Latinske Amerike, predstavljaju neposredni rizik za opstanak dece i majki. U 47 zemalja za više od 10 odsto je smanjen obuhvat ambulantne nege dece obolele od zaraznih bolesti, u poređenju sa istim periodom u 2019. godini, dok u 46 zemalja u istom procentu je redukovan obim zdravstvenih usluga majkama. Čak i pre pandemije oko 45 odsto dece bilo je teško uskraćeno za najmanje jednu od kritičnih potreba u zdravstvu, ishrani, obrazovanju, socijalnoj i dečijoj zaštiti, dostupnosti vode i kanalizacije. Posebno je u nekoliko zemalja Južne Azije, Bliskog istoka i Latinske Amerike pogoršano stanje u ustanovama kao što su porodilišta, lečilišta i ustanove za zdravstvenu negu dece sa teškim oblicima neuhranjenosti ili dečjih bolesti.

Najnoviji dostupni izveštaji UNICEF-a iz 141 zemlje pokazuju da je u 53 zemlje za najmanje 10 odsto smanjen obuhvat dece rutinskim vakcinacijama, što može ukazati da se smanjuju kapaciteti potrebni za buduće kampanje vakcinacije protiv kovida 19. Čak i ako efikasna i sigurna vakcina ubrzo postane dostupna, biće potrebno vreme za njenu primenu – koje mnoštvo dece jednostavno nema.

Zbog straha od infekcije, ograničenja pokretljivosti, karantina i zatvaranja ustanova ili smanjenja broja negovatelja, u mnogim zemljama ljudi se uzdržavaju ili odlažu trenutak kada će da zatraže zdravstvenu i socijalnu pomoć. Nepristupačnost, izolacija, otežan sa-

**SENKA "VELIKE DEPRESIJE":
SAD 1929. godine**
Foto: Lewis Hine

braćaj, anksioznost, strah od zaraze, stigma, nepoverenje u institucije, diskriminacija i dezinformacije ometaju napore da do ljudi dođu oni koji treba da im pomognu.

Smanjenje obima intervencija za spasavanje života i poboljšanje ishrane moglo bi godišnje da rezultira sa više od dva miliona dodatnih smrtnih slučajeva dece do pet godina, piše Timoti Robertson sa Univerziteta "Džon Hopkins" u studiji modela indirektnih efekata pandemije kovid 19 o smrtnosti majki i dece u zemljama sa niskim i srednjim dohotkom, objavljenoj u julu 2020. u medicinskom magazinu "Lanset".

**ZATVARANJE ŠKOLA I
DALJINSKO UČENJE**

Zbog ponovnog rasplamsavanja pandemije kovida 19 pokrenuta je diskusija o tome da li škole treba ponovo zatvoriti. U analizi UNICEF-a se, inače, kaže kako podaci iz 191 zemlje ne pokazuju direktnu vezu između otvaranja škola i stopa zaraženosti kovidom 19, da škole nisu glavni pokretači epidemije, a da su koristi od održavanja škola otvorenim veće od troškova njihovog zatvaranja. Na osnovu podataka iz 31 zemlje, Evropski centar za prevenciju i kontrolu bolesti je u julu 2020. zaključio da je prenošenje zaraze s deteta na dete u školama bilo neuobičajeno, i da nije primarni uzročnik kovida 19 kod dece.

Studija britanske vlade otkrila je da se stopa širenja infekcije među učenicima i nastavnicima nije povećavala nakon ponovnog otvaranja škola, a da su lokalizovana širenja zaraze korelirala sa regionalnim žarištima, a ne sa otvaranjem škola. Tokom dve nedelje nakon 31. avgusta, kada su škole u SAD počele da se otvaraju, samo 0,77 procenata učenika i 0,16 procenata školskog osoblja imalo je potvrđen ili sumnjiv slučaj virusa korona, kaže se u jednom izveštaju Univerziteta "Braun". Podaci iz 191 zemlje, prikupljeni od februara do septembra 2020. takođe ne pokazuju doslednu povezanost između ponovnog otvaranja škola i stopa zaraženosti kovidom 19. To bi trebalo da znači da je veća verovatnoća da će deca virus

dobiti van školskog okruženja ako dođe do izbijanja bolesti u zajednici.

Prema istraživanju UNESKO-a, UNICEF-a i Svetske banke, u prvom talasu pandemije zatvaranje škola u 188 zemalja pogađalo je više od 1,6 milijardi dece i mladih i poremetilo učenje gotovo 90 procenata učenika. Kasnije je nastavljeno sa zatvaranjem škola ali u manjem obimu: do novembra 2020. godine 572 miliona (33 posto ukupno upisanih) učenika nije imalo ranije uobičajenu nastavu.

Prema UNICEF-ovim istraživanjima sprovedenim od jula do oktobra 2020. godine, u zemljama (pretežno na južnoj hemisferi) u kojima je trajala tekuća akademsko godina u vreme ankete, izgubljeni su 54 školska dana.

I pre pandemije obrazovanje je bilo u krizi, a ona je samo pooštrila te nepravde, posebno pogodivši čak u siromašnijim zemljama. U zemljama sa visokim primanjima 111 miliona đaka je propustilo 27 školskih ranih dana. U zemljama s prihodima srednjeg nivoa đaci nisu išli u školu 40 dana, u onim sa nižim i srednjim prihodima 68, a u zemljama sa niskim primanjima 62 dana.

Više od 90 odsto vlada usvojilo je neki oblik učenja na daljinu, obuhvativši skoro 70 odsto školske dece – više od milijardu dece širom sveta. Televizija je, uprkos ograničenjima u emitovanju materijala sa kurseva, pružila najveću pokrivenost i omogućila da 62 odsto školske dece širom sveta prati nastavu. Internet kanali dosežu samo 24 odsto školske dece

širom sveta, što odražava socijalno-ekonomsku nejednakost i duboku digitalnu podeljenost, konstatuje UNICEF.

Oko 30 odsto školske dece u svetu (oko 463 miliona) ili nema potrebnu tehnologiju za daljinsko učenje dostupnu kod kuće ili politike daljinskog učenja nisu do njih došle. U mnogim zemljama veštine informaciono-komunikacionih tehnologija favorizuju dečake, a devojčice ređe koriste računare i internet nego dečaci.

Najveća stopa dece koja nisu obuhvaćena daljinskim učenjem je u podsaharskoj Africi.

UGROŽENO MENTALNO ZDRAVLJE

U UNICEF-ovom izveštaju konstatuje se da zatvaranje škola izlaže decu višestrukim rizicima. Što su škole duže zatvorene, to više dece pati od velikih gubitaka u učenju sa dugoročnim negativnim uticajima. U zavisnosti od starosti, pola, invaliditeta ili socio-ekonomskog statusa, mnoga deca (posebno adolescenti) se ne vraćaju u školu nakon dužih zatvaranja, a očekuje se da će još mnogo njih pretrpeti trajne gubitke u obrazovanju.

Zatvaranjem škola povećano je rodno zasnovano nasilje i nasilje nad decom. Više zemalja prijavilo je porast porodičnog nasilja, potrebe za hitnim skloništima i linijama za pomoć, kao i seksualno iskorišćavanje dece na mreži, konstatuje se u izveštaju organizacije UN za rodnu ravnopravnost UN Women

Populacioni fond UN u izveštaju o uticaju pandemije kovid 19 na porodice

i okončanje rodno zasnovanog nasilja, sakaćenja ženskih genitalija i dečji brak, procenjivao je u aprilu 2020. da se za tri meseca karantina broj slučajeva porodičnog nasilja u svetu može povećati za još 15 miliona slučajeva.

Reagovanje radi sprečavanja nasilja poremećeno je u 104 zemlje, u kojima živi ukupno 1,8 milijardi dece. Samo 18 odsto programa socijalne zaštite je inače rodno osetljivo.

Prekidi u svakodnevnoj rutini i smanjivanje podrške mogu biti posebno teški za decu sa autizmom ili sa intelektualnim invaliditetom. Više od prihoda, pola ili drugih faktora, invaliditet je najveći uzrok isključenja iz obrazovanja. Verovatnoća da će deca sa smetnjama u razvoju da budu žrtve nasilja je i pre epidemije bila tri do četiri puta veća od verovatnoće da se to desi ostaloj deci, a tokom pandemije ovi rizici su povećani.

Zabrinutost za budućnost, gubitak obrazovanja i izgleda za posao, zdravstvene brige i poremećaji u vršnjačkim i društvenim mrežama uticali su na dečiji život i dečje i adolescentsko mentalno zdravlje, kaže se u UNICEF-ovoj analizi, uz podsećanje da u globalnom kontekstu polovina svih poremećaja mentalnog zdravlja započinje do 14. godine života, a da eskalira do sredine dvadesetih.

Nedavno istraživanje Svetske zdravstvene organizacije u 130 zemalja otkriva da je tokom pandemije poremećen rad 70 odsto nacionalnih službi za mentalno zdravlje dece, adolescenata ili starijih odraslih osoba, dok se potrebe za tom vrstom pomoći povećavaju. Stanje se komplikuje i zbog toga što su tokom pandemije mladi ljudi lišeni podrške vršnjaka u nekim od najvažnijih trenutaka svog života.

***

Nadovezujući se na obećanje 172 države članice UN da će zaštititi najmlađe građane sveta, UNICEF poziva vlade i partnere da ulože mnogo više vremena, resursa i truda radi smanjenja uticaja pandemije na najmlađe građane sveta. A to znači: da osiguraju da sva deca uče, što podrazumeva i smanjenje digitalnog jaza; da učine vakcine pristupačnim i dostupnim svakom detetu; da zaštite mentalno zdravlje dece i mladih; da zaustave zlostavljanje, rodno zasnovano nasilje i zanemarivanje u detinjstvu; da garantuju pristup zdravstvenim i prehrambenim uslugama; da povećaju pristup čistoj vodi, sanitarnim uslovima i higijeni; da smanje porast siromaštva dece, da udvostruče napore da se zaštitite i podrže deca i njihove porodice koje žive u zonama sukoba, katastrofa i raseljenja.

MILAN MILOŠEVIĆ

Nažalost, opet o novinarstvu

O pravom novinarstvu, koje nije PR, "Vreme" br. 1558

Poštovani gospodine Đorđeviću, vaš tekst o ispumpavanju vode iz Tamnave i vaš odgovor meni napisani su na način protiv koga sam ja digla glas: par tačnih činjenica, par netačnih činjenica, prećutano sve što nije išlo u korist unapred pripremljene teze i izvođenje zaključaka koji potvrđuju tezu.

Iz tenderske dokumentacije, u koju sam imala uvid, vidi se da je odabrana firma imala reference, ma šta vi tvrdili o svojim "novinarskim veštinama".

Tačno je, međutim, da se firma koju ste vi promovisali javila na konkurs, mada sa nepotpunom dokumentacijom, pa je ponuda odbačena (izvinjavam se zbog nepreciznosti). Nije tačna vaša tvrdnja u tekstu da "samo holandska firma može da uradi ovaj zahtevan posao". To, valjda, i vi možete golim okom videti. U tekstu ste prećutali da je firma koju ste zagovarali tražila tri puta više para nego firma koja je dobila posao.

Da ste se stvarno istraživački i objektivno bavili ovom temom, vi biste svakako pisali i o drugoplasiranoj firmi na ovom konkursu, koja se u avgustu 2014. godine žalila Komisiji za zaštitu prava ponuđača. I oni su bili skuplji od odabrane firme, mada mnogo manje od firme koju ste vi favorizovali. Ali toga nema u vašem tekstu, jer se nije uklapalo u vašu unapred određenu tezu.

Samo kratko o primedbama na brzinu ispumpavanja vode. Kada se takav posao radi, mora se voditi računa da to ne bude prebrzo kako se ivice kopa ne bi urušile, kao i da količina ispumpane vode ne ugrozi visinu vodostaja nizvodno (posebno ako pada kiša). Da ste profesionalno radili, sve to ste mogli da saznate i ne biste lakonski tvrdili da je sve moglo brže.

Slično ste poređali i činjenice o saradnji sa Svetskom bankom i sa mnom.

Nije tačno da sam ja govorila "te 2015." da je kredit "bio tek u razmatranju". Kredit je odobren 3. oktobra 2014. godine. Što sam vam, takođe, rekla kad smo razgovarali 24. decembra 2014. I dalje nije tačno da sam vas upućivala na EPS kao jedini izvor informisanja. Tačno je da ste dobili mejl na koji se pozivate, ali tek nakon što ste pokrenuli spor sa Svetskom bankom i poslali joj zahteve da vam se dostave sva dokumenta vezana za ovaj posao (i mnoga koja s tim nisu imala veze). Ja sam novinarka BIRN-a, inače, prethodno objasnila da mogu da dobiju sva dokumenta koja su javna, a da za ona koja nisu – po pravilima Svetske banke – treba da se obrate EPS-u. Pošto meni niste verovali, vi ste se obratili kolegama u Vašingtonu. I otuda mejl na koji se pozivate. Sve ste to prećutali. Spor oko ove priče ste potom vodili pred nadležnim američkim institucijama i institucijama Svetske banke, ali vas on nije nigde doveo. I to ste prećutali.

Što se tiče pežorativnih difamacija na moj račun, na čemu insistirate i vi i vaši urednici, mogu samo da vam kažem da vi na to imate pravo. Dozvolite da se ja neću spuštati na taj nivo. Tim povodom imam samo dve stvari da vam poručim. Podsmevanje činjenici da sam ja završila ekonomski fakultet je podsmevanje praksi da novinar treba da bude školovan za ono o čemu piše. A ja sam 20 godina pisala – gotovo isključivo – o ekonomiji.

Za novinara, koji profesionalno, objektivno i nezavisno obavlja svoj posao, ne bi trebalo da bude bitno ni ko ga hvali, ni ko ga kudi; ni ko ga citira, ni ko ga ne citira; ni kome njegovi članci idu u prilog, a kome ne. Njegov tekst, prosto, treba da bude tačan i objektivan. Pa kom obojci, kom opanci.

VESNA KOSTIĆ

Zaštita osnovnih prava i slobode ljudi

U novembru 2020. godine proslavljamo 70. godišnjicu Evropske konvencije o ljudskim pravima. Konvencija danas okuplja 47 država, uključujući Srbiju, objedinjenih oko ideje poštovanja i zaštite demokratije, vladavine prava i ljudskih prava više od 830 miliona ljudi u Evropi

Krajem četrdesetih godina 20. veka, u vremenima nesigurnosti, na kraju deкаде koju je obeležio genocid, diktature, masovna uništenja, socijalno i ekonomsko siromaštvo, zapadnoevropski političari i intelektualci su bili odlučni da nauče iz grešaka prošlosti i da pomognu zaštitu pojedinaca od zlostavljanja države. Presudni trenutak bio je Evropski kongres održan u Hagu, u maju 1948. godine. Ideje formulisane na Kongresu inspirisale su stvaranje Saveta Evrope, u maju 1949. godine u Londonu, i razvijanje novog i inovativnog sporazuma o ljudskim pravima, Evropske konvencije o ljudskim pravima. Do naredne godine tekst Konvencije je usaglašen i otvoren za potpisivanje.

Da li je ovaj posleratni uspon ljudskih prava bio "trijumf civilizacije nad realpolitikom i varvarizmom", ili je istovremeno bio "trijumf dobrim delom prožet cinizmom u pogledu državnog interesa, takođe", kako ga je predstavio istoričar Mark Mezauer (Mazower)? Koji su koraci doveli do subote, 4. novembra 1950. godine, kada su se ministri spoljnih poslova Belgije, Danske, Francuske, Savezne Republike (Zapadne) Nemačke, Islanda, Irske, Italije, Luksemburga, Holandije, Norveške, Turske i Ujedinjenog Kraljevstva, ministar unutrašnjih poslova Sarslanda (koji je bio pod kontrolom Francuske), kao i prvi generalni sekretar Saveta Evrope Žak Kami Pari (Jacques Camille Paris), okupili u Palati Barberini u Rimu kako bi potpisali Evropsku konvenciju o ljudskim pravima?

I dok je postojao širok konsenzus u pogledu kataloga prava, koja su proizašla iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, ključna odluka je bila u pogledu mehanizma u okviru Saveta Evrope koji će osigurati njio-

Tobias Flesenkemper

Foto: KSEB

vu primenu, na osnovu obavezujuće nadležnosti Evropskog suda. Između maja 1949. i leta 1950. godine posleratna podela sveta je postala evidentna, a potreba "da se zaštititi demokratsko upravljanje od budućih protivnika", prema rečima istoričara Endrjua Moravčika (Andrew Moravscik), postala je imperativ. Spoljni faktori su olakšali potragu za kompromisom i uspostavljen je sistem Evropske konvencije koji je zasnovan na dva stuba – pravu na pojedinačnu predstavku i obavezujućoj prirodi odluka Suda. Konvencija je postala jedinstven, pravno obavezujući sporazum, čiju primenu nadgleda nezavisni međunarodni sud, koji štiti osnovna prava i slobode ljudi.

KONVENCIJA KAO ŽIVI INSTRUMENT

Primena Konvencije, uključujući izvršavanje presuda Evropskog suda za ljudska prava, do danas je jedno o ključnih pitanja za države članice Saveta Evrope. Na dan 31. oktobra 2020. godine, pred Sudom je bilo 1650 pojedinačnih predstavi podnetih protiv Srbije (što čini 2,7 odsto od ukupno 61250 predstavi koje

su podnete Sudu), što svrstava Srbiju u sam vrh zemalja po broju podnetih predstavi. Na taj način, konvencijski sistem posredno ukazuje da postoje otvorena pitanja u ukupnom sprovođenju pravde i zaštiti ljudskih prava u zemlji.

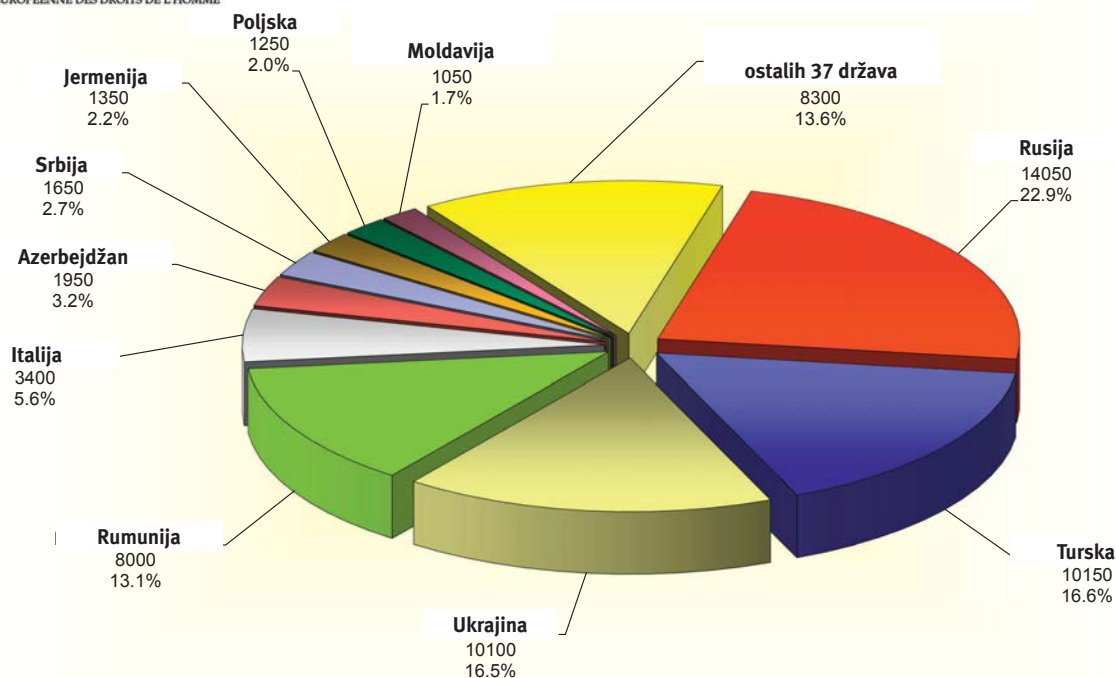
U isto vreme, ovaj sistem dovodi do pozitivne promene. Predmet Zorica Jovanović protiv Srbije (slučaj "nestale bebe"), u kome je Evropski sud za ljud-

Izložba

Povodom obeležavanja 70. godišnjice Evropske konvencije o ljudskim pravima, Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu otvara za posetioce izložbu u galeriji Zadužbine Ilije M. Kolarca. Izložba će biti otvorena od 25. novembra do 18. decembra, kada će biti izloženi eksponati koji ilustruju sedamdeset godina dugu istoriju Saveta Evrope i Konvencije, a u galeriji će biti organizovani i događaji tokom kojih će biti predstavljene aktivnosti projekata koje Savet Evrope sprovodi u Srbiji.

Evropski sud za ljudska prava – NEREŠENE POJEDINAČNE PREDSTAVKE DODELJENE ODGOVARAJUĆEM SASTAVU SUDA 31.10. 2020.

Ukupan broj nerešenih predstava: 61.250

ska prava utvrdio da je Srbija propustila da pruži verodostojne informacije o sudbini beba za koje se sumnja da su nestale iz porodilišta u periodu između sedamdesetih i devedesetih godina prošlog veka, dobar je primer za to. Sedam godina nakon presude Evropskog suda za ljudska prava konačno je usvojen Zakon kojim se uspostavlja nezavisni istražni mehanizam za utvrđivanje sudbine "nestalih beba".

Komitet ministara Saveta Evrope je u svojoj poslednjoj odluci "pozvao nadležne organe da bez odlaganja preduzmu neophodne praktične mere kako bi osigurali delotvornu primenu novog mehanizma za utvrđivanje činjenica, što se posebno odnosi na uspostavljanje DNK baze koja će olakšati proces pronalaženja istine i obuke istražnih sudija i policije koji će raditi na slučajevima "nestalih beba". Savet Evrope će nastaviti da nadgleda napredak u izvršavanju ove presude.

Evropska konvencija o ljudskim pravima je živi instrument, koji iznova dokazuje da može da odgovori na nove izazove u pogledu zaštite ljudskih prava. Kriza uzrokovana pandemijom kovid 19 je bez sumnje jedan od tih izazova.

DODATNI IZAZOVI

Dana 7. aprila 2020. godine, prvi put od kada je Srbija pristupila Savetu Evrope 2003. godine, i Evropskoj konvenciji 2004, Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije uputilo je dopis generalnoj sekretarki Saveta Evrope Mariji Pejčinović Burić, u kome je obaveštava da će Srbija derogirati (privremeno obustaviti primenu) određenih članova Evropske konvencije o ljudskim pravima. Odluka je zasnovana na hitnoj potrebi da se zaustavi širenje virusa korona. Ove derogacije su povučene 12. oktobra 2020. godine, od kada se Evropska konvencija o ljudskim pravima u Srbiji ponovo primenjuje u celosti.

Dodatni izazov sa kojim se Evropa trenutno suočava jeste napad na slobodu izražavanja i sužavanje prostora za aktivno učešće građana, posebno mladih ljudi. Podučavanje istorije koje pomaže da se razvije šire sagledavanje pojava u današnjem društvu jedan je od prioriteta Saveta Evrope. Komitet ministara koji se sastao u Strazburu 21. oktobra 2020. godine odao je počast Semjuelu Patiju (Samuel Paty), francuskom profesoru istorije koga je ubio radika-

lizovani osamnaestogodišnjak; doneta je odluka da se osnuje Opservatorija za podučavanje istorije. Opservatorija koja je počela sa radom pre manje od nedelju dana, 12. novembra 2020. godine, prikuplja i kroz serije izveštaja stavljaće na raspolaganje informacije o tome kako se podučava istorija, a služiće i kao platforma za razmenu znanja i iskustava. Isticanjem praksi koje ohrabruju podučavanje istorije u skladu sa standardima Saveta Evrope, Opservatorija će doprineti jačanju otpornosti na manipulacije i prekrivanje istorije i pomoći promovisanje mira i dijaloga. Raduje nas što je Srbija jedna od 17 evropskih zemalja koje su se priključile ovoj važnoj inicijativi.

Dok obeležavamo 70. godišnjicu Evropske konvencije o ljudskim pravima i slavimo istorijsku odluku Srbije da pristupi Konvenciji, ističem spremnost Saveta Evrope i kancelarije u Beogradu da radi sa institucijama Srbije, poslanicima, akademikima i civilnim društvom na nastavku promovisanja ljudskih prava i sloboda i obezbeđivanju njihove pune primene za dobrobit ljudi u Srbiji i čitavoj Evropi.

TOBIAS FLESENKEMPER

Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu

I migranti su ljudi

Strašno je koliko je pamćenje kratko, i kako se brzo zaboravilo da su sa ovih prostora ljudi u milionima bežali od ratova, ali i od gladi – trbuhom za kruhom. Strašno je koliko se sve više gubi svest da ti “ekonomski migranti” beže iz Afrike, Azije i Latinske Amerike, gde svake godine više od devet miliona ljudi umre od gladi, o ratovima da ne govorimo

U julu 2020. godine, negde u Srbiji, sedam mladića iz Maroka, Egipta i Alžira ukricali su se u transportni kontejner sa veštačkim đubrivom u kome je trebalo, verovali su, da dođu do neke od zemalja Evropske unije. Tri meseca kasnije, u luci u Asunsionu, glavnom gradu Paragvaja, u tom istom kontejneru pronađena su njihova beživotna tela u fazi raspadanja. Da pored njihovih tela nisu bile flašice vode kupljene u Srbiji, kao i identifikacione kartice iz Prihvatnog centra u Adaševcima, nikada se ne bi saznalo da je reč o ljudima koji su, poput stotina hiljada drugih, pokušali da se domognu novog života u razvijenim zemljama Evrope.

GRADIRANJE TRAGEDIJA

U jeku najvećeg izbegličkog talasa koji je zapljusnuo Evropu 2015. godine, na auto-putu E-75 u Srbiji, u blizini Leskovca, kombi koji je prevozio 54 izbeglice i migranta sleteo je s puta. Četvoro ljudi je doživelo teške povrede koje su za krajnju posledicu imale paraplegiju ili kvadruplegiju. Jedan od njih je preminuo nakon nekoliko dana.

Iste godine, na auto-putu u Austriji, u blizini Pandorfa, pronađen je napušteni kamion sa 50 beživotnih tela. Uzrok smrti – nedostatak kiseonika i gušenje. Ista sudbina zadesila je 39 Vijetnamaca koji su se ugušili u prikolici kamiona u Eseksu, u Velikoj Britaniji, 2019. godine. Na unutrašnjem zidu prikolice, policija je pronašla oproštajnu poruku 26-godišnje devojke Fam Tra Mej, koja je svojoj majci htela još jednom da poruči da je voli.

U septembru 2015. godine, beživotno telo Ajlana Kurdija, trogodišnjeg dečaka kurdske nacionalnosti iz Sirije, more je izbacilo na plažu u Bodrumu, u Turskoj.

Telo šestogodišnjeg dečaka i 25 živih migranata bez dokumenata našla je 9. novembra ove godine obalska straža na grčkom ostrvu Samosu. Uhapšen je 23-godišnji Avganistanac pod optužbom za krijumčarenje migranata, a uhapšen je i otac preminulog dečaka, 25-godišnji Avganistanac, koji je optužen za krivično delo ugrožavanje života deteta.

Od 2014. do oktobra 2020. godine, u Mediteranu, između Severne Afrike i Italije i Španije, utopilo se više od 18.000 ljudi. Prema nekim procenama, taj broj je daleko veći.

Piše: **Nikola Kovačević**

Pravnik i stručnjak
za ljudska prava
izbeglica i migranata

Hose Matada i Karlito Vale, dva mlada čoveka iz afričke države Mozambik, verovatno se nikada nisu upoznali, iako su poreklom iz iste zemlje. Osim državljanstva, zajedničko im je bilo i da su odrasli u nemaštini i siromaštvu. Zajedničko im je i to da su, u potrazi za boljim životom, pokušali da svoju sreću pronađu u Južnoj Africi, gde su radili slabo plaćene poslove i živeli ispod nivoa ljudskog dostojanstva. Ono što im je takođe bilo zajedničko jeste i da su svoje živote okončali u Londonu.

Način na koji su ova dva mladića nastradala i rizik kome su se izložili možda su najbolje objašnjenje očaju i bede u kojima su živeli i koji su hteli po svaku cenu, hrabro ali i nepromišljeno, da prevaziđu. Telo Hosea Matade pronađeno je u septembru

2012. godine u londonskom naselju Ist Šin (*East Sheen* – Istočni sjaj), koje se nalazi nedaleko od Ričmonda, elitnog dela Londona. Telo Karlita Valea pronađeno je u januaru 2016. godine u zabačenom delu aerodroma Hitrou, i to šest meseci nakon nastupanja smrti. Istrage su utvrdile da su Hose i Karlito život izgubili na isti način, nakon što su, sakriveni u prtljažnom delu gde se nalaze točkovi, ispali iz aviona prilikom sletanja.

Svaka od ovih priča nikoga normalnog ne može da ostavi ravnodušnim. Međutim, samo neke od njih odjeknu jako, poput tragedije kod austrijskog Pandorfa, a naročito utapanje dečaka Ajlana Kurdija, kada su sve medije preplavili izlivi saosećanja uz dramatična pitanja: “Kako je ovo moguće?” ili “Dokle smo stigli?” Ta empatija se iz medija, bar za kratko vreme, tada prelila i na većinu ljudi u Evropi i političare u pojedinim evropskim zemljama.

Ostale tragedije su u medijima, a i u javnosti, bile praćene drugačije. Neke su u javnosti potrajale malo duže, kao tragedija u Eseksu. Neke kraće, poput slučaja mladića iz Severne Afrike čija tela su pronađena u Paragvaju. Ogromna većina sličnih kao rutinske vesti od nekoliko redova, kao ona o utapanju dečaka na Samosu. Empatija iz 2015. se skoro izgubila, i prema izbeglicama, a naročito prema “ekonomskim migrantima”.

“VARVARI DOLAZE”

Vreme koje protekne od jedne do druge tragedije, naročito posle zatvaranja Zapadnobalkanske rute u martu 2016. godine, uglavnom je ispunjeno drugačijim naslovima. U tim na-

Foto: AP

slovima, ljudi postaju tzv. "ekonomski" ili "ilegalni" migranti. U desno orijentisanim medijima predstavljaju se kao opasnost koja pretila Evropi, ili Srbiji, donese "strašne" promene. Migranti dolaze da nasele Srbiju (Evropu), isteraju domicilno stanovništvo, promene etničku i versku strukturu, siluju naše žene i napadaju našu decu. Oni spavaju po našim parkovima, ostavljaju smeće za sobom, dižu nam nivo kriminaliteta i jednostavno teraju napaćeni narod da se samoorganizuje u "narodne patrole", ili da društva za zaštitu životinja promene svoju namenu i počnu da defiluju gradovima u potrazi za krvoločnim islamskim teroristima.

Više od 300.000 građana Srbije svakodnevno svoje strahove deli na grupi "Stop naseljavanju migranata", dok "Dosta je bilo" obaveštava javnost da je tim migrantima izdato gotovo 40.000 potvrda za azil od 2016. do 2020. godine. Zbog tih potvrda Herbert Kikl, bivši austrijski ministar unutrašnjih poslova, isporučio nam nazad stotine hiljada ljudi, sa ciljem da zaposednu naša sela, ožene se našim ženama i zaoru naše njive.

Kada prosečan građanin Srbije pročita sve ove naslove ili čuje takve izjave, pogleda sve junačke podvige narodnih patrola i Levijatana u nekadašnjem "Picinom parku" kod Ekonomskog fakulteta u Beogradu gde su nekada ordinirale prostitutke (među izbeglicama i migrantima, od kada su počeli da u većem broju prolaze kroz Beograd, poznatom kao "Avgan park"), mogao bi zaista da počne da veruje da zbog tih migranata "Srbija nestaje pred njihovim očima".

JEZIK ČINJENICA

Zato je važno istaći sledeće: naseljavanje ljudi koji ne žele da se negde nasele je besmislica. Izbeglice i migranti u Srbiji neće da ostanu iz istih razloga iz kojih više od 50.000 naših sugrađana, različitih profila, legalno ili ilegalno, ode svake godine negde u Evropu, Ameriku ili Kanadu. Osim toga, u svetu nije zabeležen slučaj da je iz jedne zemlje u drugu vraćeno

stotine hiljada ljudi, te su diletantske interpretacije o riziku od vraćanja više od 600.000 stranaca koji su dobili tzv. potvrdu za azil takođe besmislene.

Naime, od tih 600.000 ljudi polovina je iz Sirije, a druga polovina iz Avganistana, Iraka, Eritreje, Somalije, Palestine. Dakle, iz zemalja koje generišu veliki broj izbeglica. Ogroman procenat tih ljudi je dobio negde u EU azil (Sirija gotovo 100 odsto, Eritreja preko 90 odsto, Irak 70 odsto, Avganistan i ostale zemlje preko 65 odsto).

Pored toga, od gotovo 650.000 ljudi ukupno registrovanih u ovoj zemlji, više od 600.000 je u Srbiji registrovano zaključno sa 2016. godinom. Ako u obzir uzmemo da postupak azila u zemljama članicama EU traje do godinu dana (neka bude i dve), to znači da su oni kojima je odbijen zahtev za azil (a registrovani su u Srbiji u periodu 2008–2016. godine) svoje konačne negativne odluke dobili najkasnije do 2018. godine.

Član 10 Sporazuma o readmisiji sa EU predviđa da se zahtev za readmisiju mora podneti Srbiji u roku od godinu dana od datuma prestanka zakonskog osnova za boravak. Dakle, čak i da su zahtevi za azil svih 600.000 ljudi odbijeni u EU, a nisu, od 2018. godine ne postoji pravni osnov da se oni vrate nazad.

Što se tiče kriminala, stopa kriminaliteta u Srbiji je gotovo konstantna od 2012. do 2019. godine, što svako može da vidi na sajtu Republičkog zavoda za statistiku. Doduše, tu stopu bi mogli da dignu Levijatan i "narodne patrole" šetajući u grupama od po 10, 20 ili 50 junaka ranije pomenutim parkom, ukoliko bi se neko setio da ono što rade okvalifikuje kao krivično delo.

KRATKO PAMĆENJE

Prema tome, naslovi u medijima sa pomenutim spinovanim podacima, ili isti takvi javni govori i nastupi, bude kod velikog broja naših građana strah, ali i mržnju. Mržnja je zalepljujuća i generiše bes i nasilje, dok se za strah kaže da su u

njemu velike oči. Ovakvim načinom predstavljanja ljudi, bilo da su izbeglice ili ekonomski migranti, oduzimaju im se svojstva ljudi i pretvaraju ih u horde, kojih se slabo informisani građani sve više plaše.

Ali, da ne ostanemo samo na Srbiji. I Evropska unija je 2016. godine napravila sporazum sa Turskom koji je izbeglice iz Sirije, Iraka i Avganistana trebalo da zadrži u velikim šatorskim kampovima, bez mogućnosti da deca idu u školu a odrasli nađu zaposlenje. Ista ta EU žmuri na jedno oko na brutalno ponašanje graničnih policija pojedinih zemalja prema izbeglicama, ili je nemoćna da adekvatno reaguje na "suvereniste" poput Salviniya i Orbana, koji ne daju migrantima da se iskrcaju na "njihovu" obalu ili uđu u njihovu zemlju, ili ih pak izgladnjuju kako bi se sami vratili u Srbiju ili državu kroz koju su prethodno prošli. Da se na granicama EU poštuju zakoni, ne bi se onih sedam momaka ugušilo u kontejneru, ne bi se hiljade ljudi udavilo u Mediteranu, ne bi ginuli na prugama i putevima balkanske rute, a sve sa ciljem da bi izbegli batine hrvatske granične policije, izgladnjavanje u mađarskim graničnim zatvorima ili zlostavljanje od strane bugarskih "narodnih" patrola.

Strašno je koliko je pamćenje kratko, i kako se brzo zaboravilo da su sa ovih prostora ljudi u milionima bežali od ratova, ali i od gladi – trbuhom za kruhom. To su bili naši bliski preci. Strašno je koliko se sve više gubi svest da ti "ekonomski migranti" beže iz Afrike, Azije i Latinske Amerike, gde svake godine više od devet miliona ljudi umre od gladi, o ratovima da ne govorimo. Strašno je kako se zaboravlja da su naši rođaci i prijatelji, u daleko boljem ekonomskom položaju od onog u kome su bili Hose i Karlito, odlučili da, legalno ili ilegalno, odu i da još odlaze u tu istu Evropu, Ameriku i Kanadu. Strašno je da je sve više onih koji ljude koji spavaju po ulicama Beograda i pograničnim šumama više ne posmatraju kao nečiju decu, braću ili prijatelje, koji nedostaju nekome u Pakistanu, Mozambiku ili Maroku, kao što nama nedostaju naši najbliži koji su u belom svetu. Strašno je da se sve više zaboravlja ono najelementarnije, a to je da su sve te izbeglice, ili ekonomski migranti, ništa drugo nego – ljudi.

Bedemom protiv varvara

Nekada je Rimsko carstvo utvrđivalo svoje granice ne bi li ih odbranilo od varvara. Danas Evropska unija svoje granice brani od najezde migranata, grade se stotinama kilometara dugačke ograde od bodljikave žice. Istorija nas uči da carstva propadaju, da je svaka granica porozna ma koliko bila utvrđena, da ograde mogu da uspore migracije, ali ne mogu da ih zaustave

Piše: Ivan Ivanji

Naučiše ljudi da obrađuju zemlju, da uberu više plodova nego što odmah pojedu, da bi ih valjalo skloniti, sačuvati za neka teža vremena. Udružili se, izgradili naselja. Ali drugi ljudi ostaše u pokretu sa svojom stokom, uzimajući šta nađu, na silu, ako ne mogu drugačije. Zbog toga oni što izgradili svoja naselja počeli su ih ograđivati. Kad nastale gradovi, opasali ih zidovima. Kad napadači krenuše velikim snagama, ojačali zidove tvrđavama. Kad se gradovi udružili ili kao osvajači pokorili druge gradove, odredili koje im teritorije pripadaju i linije do kojih dopirali njihova moć nazvali granicama.

Ovo je najuprošćenije viđenje jednog dela istorije. Priča se da se neke stare granice vide golim okom sa Meseca, one duž kojih se prostire Veliki kineski zid. Ast-

ronauti to nisu potvrdili, čak je i prvi kineski astronaut rekao da je to koješta, ali je priča ostala. Činjenica je da je Kineski zid počeo da se gradi kao odbrana od nomadskih, ratničkih plemena i njihovih razbojničkih namera u 7. veku pre nove ere. Deo koji danas možemo da vidimo dugačak je 21.196 km i izgrađen u doba dinastije Ming pod carem Hongcijem u 14. veku.

GRANICA IZMEĐU NEČEGA I RAZLIČITOSTI

Još pre nekoliko godina mislili smo da je istorija takvih prepeka na državnim granicama definitivno završena rušenjem Berlinskog zida, čija je izgradnja počela u noći između 12. i 13. avgusta 1961, a koji je popustio pod navalom naroda Istočne Nemačke 10. novembra 1989, da bi kas-

Utvrđena granica

Rimski limes je utvrđena granica od Severnog do Crnog mora, duž Rajne i Dunava, do palestinske pustinje i Arabije – dugačka 7500 kilometara, od kojih je 450 kilometara prolazilo kroz današnju Srbiju. Bio je to fortifikacioni niz više od 40 rimskih logora, od kojih je jedino sačuvan Viminacijum.

Ideja o limesu javila se u vreme Cezarovog naslednika Oktavijana Avgusta... Avgust je pomerio granice Rima na reke, poput Rajne i Dunava, koje su bile lakše odbranljive. Razvijen je sistem šanaca i zemljanih nasipa, pa i prvih palisadnih zidova. Iza te vodene prepreke nalazile su se vojne tvrđave, kule, bedemi i vojnici – dovoljno da obeshrabre skoro svaku varvarsku vojsku u pokušaju da opljačkaju bogate rimske zemlje... Ako pogledamo Rim vek nakon Avgustove smrti, otprilike u doba Trajana i Hadrijana (2. vek), već vidimo uobličen limes u punoj snazi. Linija duž reka od Severnog do Crnog mora bila je neprobojna brana. U našoj zemlji ta granica se protezala obalom Srema do Singidunuma, potom šumadijskom stranom Dunava ka Đerdapu, i dalje duž bugarske strane ove reke sve do Crnog mora.

NEKAD I SAD:

Limes u Nemačkoj i granica između Srbije i Mađarske

Foto: Carole Raddato; Marija Janković

nije bio potpuno porušen. Najvećim delom bio je to betonski zid, delimično gvozdenu, malim delom ograda kroz koju je prolazila struja, ukupne dužine od 127,5 kilometara.

Zbog pokušaja imigranata da se ilegalno presele u zapadnoevropske zemlje, ponovo je počela gradnja zidova i ograda na granicama. Mađarska je duž cele granice sa Srbijom septembra 2015. u dužini od 175 kilometara podigla ogradu sa bodljikavom žicom. Španija na severu Afrike na teritoriji Maroka ima u svom posedu dva grada, Seutu i Melilju, koji se koriste kao polazna tačka za bekstvo preko Gibraltarskog moreuza. Zbog toga je prema Maroku 1993. izgrađena ograda visoka i do šest metara i dugačka 24 kilometra. Ograde su se zidale i na grčko-turskoj i bugarsko-turskoj granici.

Gde nema fizičke ograde, šengenski propisi sprečavaju prelazak granica. Pre pada komunizma Zapad je kritikovao istočnoevropske zemlje što su na svojim granicama podigle Gvozdenu zavesu, što sprečavaju slobodan protok ljudi. Kako se Istočni blok raspao, Evropska unija je na svojim spoljnim granicama sa sličnim ciljem podigla "papirnu zavesu".

U Hegelovoj filozofiji granica se javlja kao važan pojam. Granica logičnog jezika je za njega razgraničenje od sveta koji opisuje logičan jezik, granica između nečega i različitosti. Zar dizanje granica zbog emigranata nije logično ograđivanje od njihove različitosti? I kod Marksa postoji razmatranje pojma granice u okviru koncepcije dijalektičkog prikazivanja stvarnosti. Zanimljivo je kako je jedna od velikih svetskih imperija pre dve hiljade godina rešavala obezbeđivanje svojih granica na tri kontinenta. Granična utvrđenja Rimskog carstva zvana limes bila su dugačka 550 kilometara.

PRINCEPS MAKSIMUS

Nemačko Društvo za međunarodnu saradnju GIZ ulaže značajna finansijska sredstva u razvoj određenih projekata u Srbiji. Pored ostalog je osnovalo Dunavski centar za kompetenciju u koji su se učlanile priobalske države Dunava, razume se i Srbija. Za obnovu kulturnog razvoja nedavno je obezbeđeno 16,6 mi-

liona evra. Sredstva su uložena i u obnovu Golubačke tvrđave na obali Dunava, velike evropske reke koja je celim svojim tokom kroz Srbiju bila limes – granično utvrđenje Rimske imperije. Tu je blizu i Trajanova tabla, koja je još za života velikog cara početkom 2. veka nove ere postavljena povodom izgradnje drumova duž Dunava i mosta preko limesa. Car Trajan je lično obišao veličanstveno delo svojih inženjera. Detalji o tome uklesani su na Trajanovom stubu, koji još i danas stoji u Rimu, vidi se na njemu kako je most izgledao, kako se gradio i kako car Trajan stoji pred njim.

Rođen 53. godine nove ere na jugu Španije, Markus Ulpijus Trajanus biće prvi rimski car koji nije rođen u Rimu, ali je tamo odrastao jer mu je otac postao senator. Kad je njegov otac postao guverner Sirije, Trajan je pod njim služio kao oficir i stekao prva vojnička znanja. Trajan će ispunjavati mnoge važne dužnosti, pored ostalog je 96. godine postao guverner provincije Germanija superior, koja je branila granice carstva. Znači, shvatio

je važnost limesa. Tamo se upoznao sa delovanjem takozvanih aksilijarnih jedinica – pograničnih jedinica sastavljenih od veterana, starijih, nedisciplinovanih, često neozbiljnih ljudi. Shvatio je da to mora da se promeni, da od njih treba napraviti protivtežu legijama, koje su ponekad umele da caru uskrate poslušnost. Reorganizovao je odbranu limesa. Kad je car Nerva umro, a senat Trajana izabrao za cara, vratio se sa severa, ali u Rim nije ušao trijumfalnim maršom svojih legija, već skromno, pešice.

Stotinak godina nakon ubistva Julija Cezara senat je konstatovao da je Trajan bio najbolji car u istoriji – princeps maximus. Vodio je uspešne ratove i proširio državu, nikad ni pre ni posle njega Rimsko carstvo nije obuhvatalo više teritorija u Evropi, Aziji i Africi. Imperiji je priključio i Mesopotamiju i Dakiju. Dakija je postala jaka država između Karpata na severu, Dunava na jugu, Tise na zapadu i Dnjestra na istoku. Za Rim je problem bio što su za razliku od ostalih neprijateljskih naroda – varvara – Dačani bili

TABULA TRAIANA: Nerva Traian Avgust, pobednik nad Germanima

Foto: wikimedia/Sanja

složni, ujedinjeni, i kao takvi stalna pretnja za imperiju. Zbog toga je ratovima protiv Dačana car Trajan posvetio posebnu pažnju. Da bi osvojio Dakiju i mogao brzo da snabde svoje legije severno od Dunava, limesa, izgradio je drum i most preko moćne reke, tada, i još dugo vremena, najduži most na svetu. Projektant i nadzornik gradnje bio je carev omiljeni arhitekta Apolodor iz Damaska.

Taj most nije bio jedini Trajanov građevinski podvig. Mnogo je gradio, najviše u samom Rimu, ali i drugde, gotovo svuda širom svoje imperije: u Rimu do tada najveći trg, Trajanov forum, sa već pomenutim stubom koji slikama govori o carevom delovanju; najveće terme – javna kupališta, doveo je izvorsku vodu akvaduktom dugačkim četrdeset kilometara. Imao je mnogo socijalnih ideja. Javna kuhinja je prehranjivala siromašni deo stanovništva Rima, stipendirao je školovanje desetina hiljada siromašne dece.

Taj dobri car nije, međutim, bio protiv progona i ubijanja hrišćana, nije bio ni protiv gladijatorskih igara, naprotiv, priređivao ih je često i to veoma krvave. Kada ga je istoričar Plinije Mlađi, tada carski činovnik, pismeno upitao kako da postupa sa hrišćanima, Trajan je odgovorio da hrišćaninu sve ranije zablude treba oprostiti ako se odrekne svoje vere i to dokaže podnoseći žrtvu rimskim bogovima, a ako to neće, da ga treba pogubiti.

TRAJANOVA TABLA

Takozvana "tabula trajana" podseća na drum koji je vodio od izvora Dunava do njegovog ušća – via iuxta Danubium. Caru nije bio potreban zbog trgovine. Sve do Dioklecijana rimski carevi su malo marili za trgovinu, snabdevanje, cene, živote civila. Trajan je hteo što brže i lakše da

■ **Trajan će ispunjavati mnoge važne dužnosti, pored ostalog je 96. godine postao guverner provincije Germanija superior, koja je branila granice carstva. Znači, shvatio je važnost limesa. Tamo se upoznao sa delovanjem takozvanih aksilijarnih jedinica – pograničnih jedinica sastavljenih od veterana, starijih, nedisciplinovanih, često neozbiljnih ljudi**

prebacuje legije duž granice, duž limesa, a limes je dobrim delom bio Dunav. Na taj poduhvat podseća spomen-tabla vertikalno urezana u stenu visine 3,20 i širine 1,80 metara, sa natpisom u šest redova. Ukrašena je sa dva delfina, šestolatičnim ružama, orlom raširenih krila, zaštićena nadstrešnicom na kojoj piše TABULA TRAIANA. Ona je 1969. morala da se na istom mestu podigne za preko dvadeset metara, inače bi bila potopljena, jer su radovi na hidrocentrali Đerdap zahtevali proširenje Dunava. Nažalost, sada joj se

može prići samo brodom sa rečne strane, ali originalni izgled se može pogledati u Arheološkom muzeju u Kladovu.

Prevod natpisa glasi: Imperator cesar, sin božanskog Nerve, / Nerva Trajan Avgust, pobednik nad Germanima, / veliki pontif, četvrti put postavljen za tribuna, / otac domovine, konzul po treći put, / planine je isklesao i postavio grede / od kojih je napravljen ovaj put.

Trajan nije poslušao savet prvog cara Avgusta da postojeće granice imperije treba braniti, da ih ne treba više širiti. On je kao i mnogi njegovi prethodnici i carevi posle njega hteo da se ugleda na Aleksandra Velikog i vlada što većom državom. Da bi srušio državu Dakiju, a njenu teritoriju uključio u svoju imperiju, Trajan je između 303. i 305. godine sagradio to čudo od mosta, drveni lukovi leže na dvadeset kamenih stubova. Sa severne, leve (danas rumunske) strane Dunava nalazio se rimski garnizon Drobeta, koji se tokom vekova razvio u grad koji se danas zove Drobeta-Turnu Severin, pre-

ko puta njega, na srpskoj obali, nalazi se Kladovo. Da o tome pišem roman, morao bih da izmislim zanimljiv razgovor Trajana sa arhitektom Apolodorom o tome zašto želi takav, do tada neviđen most i kako treba da izgleda.

Umesto Trajanovog mosta za prelazak preko Dunava, danas se koristi elektrana Đerdap II. Na njoj je 2011. otvoren prelaz za pešake, putničke automobile i laka terenska vozila, a predviđa se da se u budućnosti dogradi i za željeznički saobraćaj.

Tribina nedeljnika **VREME** na Zoom platformi;

SOLIDARNOST SA MEDICINSKIM OSOBLJEM – KAD PRESTANU APLAUZI

Učestvuju:

dr Anđela Gavrilović iz Udruženja Ujedinjeni protiv kovida

Gordana Bijeletić, urednica Južnih vesti

dr Rade Panić, predsednik Sindikata lekara i farmaceuta Srbije

Moderator: **Radmilo Marković**

PETAK, 27. NOVEMBRA SA POČETKOM U 13h

Tribinu možete pratiti na facebook profilu nedeljnika Vreme

KAKO SE MLADI NOSE SA KORONOM I DA LI IH RAZUMEMO

gosti: **Nevena Nikolić** iz Beogradskog centra za ljudska prava
i **Katarina Stevanović** novinarka BBC-a
voditelj: **Filip Švarn**

od ČETVRTKA U 18h na YouTube kanalu Vremena
i boljim lokalnim i regionalnim TV stanicama

Emisija Zoomiranje i okrugli sto su sastavni deo projekta "Država i solidarnost" – Pogled uprt u evropsko pravo"
koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program.

Crnu sadašnjost zameniće još crnja budućnost

Mediji koji su bili predmet privatizacije, odnosno “izlaska države”, uglavnom su ubrzo dopali u vlasništvo ljudi blisko povezanih sa SNS-om ili su ugašeni: država je izašla, ušla je partija. Kako su ih kupili vladajućoj stranci bliski ljudi, te i takve medije, uz već notorne štampane tabloide i njihova onlajn izdanja, “krenula je karta”

Bilo je leto 2014. godine i Skupština Srbije je upravo usvojila tri medijska zakona: Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim servisima. Marta te 2014. godine Srpska napredna stranka je na vanrednim izborima prvi put osvojila natpolovičnu većinu u parlamentu, a tadašnja Vlada Srbije, kao predlagač, u obrazloženju ključnog Zakona o javnom informisanju i medijima napisala je da su ciljevi zakona, između ostalog, “stvaranje uslova za slobodan razvoj nezavisnih, profesionalnih medija i medijskog sistema

koji treba da omogući najšire zadovoljavanje potreba građana Republike Srbije, bez diskriminacije, sa informacijama i sadržajima iz svih oblasti društvenog života, uspostavljanje okvira koji garantuje slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, bez mešanja države, na način koji bi predstavljao neopravdano ograničavanje slobode izražavanja i javnog informisanja”.

Svašta je još tu pisalo – povlačenje države iz medija, zabrana govora mržnje, poštovanje ljudskog dostojanstva, kao i “definisanje transparentnog sistema finansiranja u oblasti javnog informisanja”,

uz prelazak na sistem projektnog finansiranja medija.

Pet i po godina kasnije, rezultati ovih medijskih zakona su katastrofalni, država se nije povukla iz Tanjuga, “Politike”, kroz Telekom ulazi u druge medije, a lokalna medijska scena je skoro pa uništena.

FINANSIRANJE POLITIČKE PROPAGANDE

Mediji koji su bili predmet privatizacije, odnosno “izlaska države”, uglavnom su ubrzo dopali u vlasništvo ljudi blisko povezanih sa SNS-om ili su ugašeni: država je izašla, ušla je partija. Kako su ih

SKUPŠTINA SRBIJE:
Nova strategija, ista realnost
 Foto: Tara Radovanović/ Tanjug

kupili vladajućoj stranci bliski ljudi, te i takve medije, uz već notorne štampane tabloide i njihova onlajn izdanja, "krenula je karta": pomenuti prelazak na projektno sufinansiranje medija "za ostvarivanje javnog interesa", na koji su se država i lokalna samouprava obavezale, značio je i prelivanje i upumpavanje novca građana u ove "dobitnike medijske privatizacije".

Za svoj novac građani su dobili propagandna glasila vladajuće stranke, dobili su još više lažnih vesti, još kršenja novinarskog kodeksa, a izgubili su informisanje u javnom interesu. "Cela ideja projektnog sufinansiranja medijskog sadržaja od javnog interesa trebalo je da osigura da građani budu kvalitetno informisani. Ono što se u praksi desilo jeste da je to iskorišćeno kao alat za podršku medijima koji su bliski režimu i kao alat za obračun sa medijima koji izveštavaju kritički i pišu u javnom interesu. Umesto da se finansiraju kvalitetni medijski sadržaji, finansiraju se mediji koji su bliski režimu, a građani za svoj novac dobijaju političku propagandu i jednoulmje", kaže za "Vreme" Dragan Petković iz "Južnih vesti", predsednik Upravnog odbora asocijacije onlajn medija.

Jedna od rupa u ovakvom sistemu finansiranja medija se, saglasni su sagovornici "Vremena", nalazi u odabiru članova komisija koje, po neznanim kriterijumima, dele novac ne obazirući se na odredbu po kojoj oni koji hoće novac moraju da poštuju novinarski kodeks. Još jedna opšta karakteristika, po oceni sagovornika, jeste potpuni izostanak sankcija za svačkoga kršenja propisa.

Prema Pravilniku o sufinansiranju projekata u oblasti javnog informisanja, jedan od dva kriterijuma ocenjivanja projekata jeste i "mera pružanja veće garancije privrženosti profesionalnim i etičkim medijskim standardima", odnosno, posebno se ocenjuje "da li su učesniku konkursa izrečene mere od strane državnih organa, regulatornih tela ili tela samoregulacije u poslednjih godinu dana, zbog kršenja profesionalnih i etičkih standarda", kao i "dokaz o tome da su nakon izricanja kazni ili mera preduze-

Promena politike međunarodne zajednice

Prema rečima Dragana Petkovića, predsednika Upravnog odbora Asocijacije onlajn medija, u poslednjih nekoliko godina, od 2012, promenio se kurs međunarodne donatorske zajednice na koju su se ovdašnji mediji oslanjali.

"Umesto dosadašnje klasične podrške za proizvodnju medijskog sadržaja, sada postoje ogromni programi sa velikim budžetima koji se praktično bave razvojem biznisa u medijima. I opet se vraćamo na to da su mediji u situaciji da biraju između toga da li će da se bave novinarstvom ili će probati da dođu do tog novca, koji je u ovom slučaju za razvoj biznisa, a to nisu ljudi koji su biznismeni, koji razumeju biznis – to su ljudi koji hoće da se bave novinarstvom i javnim interesom. Ali, oni nemaju alternativu i onda moraju da se bave stvarima za koje nisu spremni ili nemaju kapaciteta, tako da trpi taj novinarski deo.

Dva najveća donatora, USAID i EU, praktično forsiraju u poslednjih par godina priču o razvoju biznisa, za šta ne kažem da nije potrebno, ali mislim da bi podrška medijima trebalo da bude drugačija i sveobuhvatnija. Mediji imaju veći problem nego ranije i ne vide kako sve ovo može da se reši. Ranije ste barem imali jednu stranu na koju ste uvek mogli da računate – donatorsku zajednicu. Znali ste da borba za demokratiju ima neku podršku, a sad imate drugu poruku – manite se demokratije, hajde da probamo da budete održivi na tržištu koje, realno, ne postoji. To se promenilo od 2012. na ovamo, ali se efekti svega toga sada drastično osećaju", kaže Petković.

te aktivnosti koje garantuju da se sličan slučaj neće ponoviti".

A po podacima Udruženja novinara Srbije, u prvih pet meseci 2020. godine izdavačima listova "Alo", "Kurir", "Srpski telegraf" i "Informer" na konkursima je dodeljeno 220.000 evra iako je u tekstovima tih medija u drugoj polovini prošle godine, po oceni Saveta za štampu, bilo 3900 prekršaja Kodeksa novinara Srbije.

Osim što lokalne samouprave, ali i Ministarstvo na republičkom nivou, ne poštuju odredbe Pravilnika, još jedna rupa u propisima napravljena je odredbom da onaj ko raspisuje konkurs – Ministarstvo ili lokalna samouprava – "može da izradi izveštaj o sprovedenom konkursu i analizu kvaliteta podržanih projekata na osnovu izveštaja korisnika". Može, a ne mora – dakle, ne mora. Samim tim, uopšte se ne ulazi u suštinu – da li je novcem građana, koji je podeljen medijima, ostvareno izveštavanje od javnog interesa?

Kako se formiraju komisije koje dodeljuju novac? Komisija ima tri člana ili pet članova, koji se biraju iz redova medijskih udruženja ili iz redova "medijskih eksperata". Postoji gomila medijskih udruženja koja su formirana u poslednje 3-4 godine, jer po zakonu članove konkursnih komisija mogu da delegiraju medijska udruženja koja postoje najmanje tri godine. Sada je većina tih medijskih udruženja stekla taj uslov. I onda pogledate Niš i vidite da tamo ima mnogo novih udruženja, i da su najaktivniji u predlaganju sastava komi-

sija za dodelu novca", kaže za "Vreme" Dragan Đorđević, direktor "Sremskih novina" i član Upravnog odbora Lokal presa. Prema njegovim rečima, na probleme sa ovakvim sistemom finansiranja medija nailazi se gde god da se "zagrebe".

"Vi imate udruženja građana koja imaju apsolutno isto pravo sa višedecenijskim medijskim kompanijama. Udruženje građana se obaveže da će da snimi pet emisija po 15 minuta, a za to će da iznajmi snimatelja, kameru, montažera, novinara. Dakle, sve će da iznajme – oni su samo posrednici u ovom poslu, ali nema veze, dobiće novac. Na taj način se pokupi dobar deo i ovako malog novca, a ta udruženja nemaju svoj medij, nego potpišu ugovor sa nekim medijem i to je dovoljno po zakonu da se dobije novac za projekat.

Problem koji se javlja poslednjih godina na lokalima jeste i taj da, pre svega novinske kuće iz Beograda, konkurišu svugde – i u Alibunaru, i u Sremskoj Mitrovici, i u Prijepolju. Da li po političkoj ili nekoj drugoj liniji, tek, vrlo često dobijaju novac, maltene u svakoj opštini. I sad, šta će jedan tabloid iz Beograda da priča o Mitrovici ili Prijepolju? Jednom godišnje će da naprave dve strane o tome, da opravdaju pare, napraviće bezveznu reportažu koja ni na šta ne liči. Da li je to u interesu građana koji tu žive? Nije. A uzimaju priliku lokalnim medijima. I to nije samo jedan takav medij – ima ih po 4-5, pa da vidiš kako se sav taj novac lepo okruni i smanjuje", kaže Đorđević.

“MEDIJSKI STRUČNJACI”

Sredinom 2018. grupa medijskih udruženja odbila je novac dobijen za medijske projekte “zbog toga što je konkurs bio u potpunosti nelegitiman i što su o dodeli sredstava odlučivali nestručni i nekredibilni ljudi sa jasnom političkom agendom”.

“Konkurs su obeležile brojne nepravilnosti i nezakonitosti, od postupka i procedure izbora i rada članova konkursnih komisija, do toga da je novac građana namenjen javnom interesu otišao u najvećoj meri u medije bliske vlasti koji rade potpuno suprotno javnom interesu, a o čemu su pretežno odlučivali predstavnici fantomskih udruženja povezanih sa vlašću i anonimni ‘medijski stručnjaci’”, saopštila su tada medijska udruženja.

Dragan Đorđević ističe da, kada je on bio u komisiji Ministarstva kulture i informisanja zaduženoj za portale, neke portale koji su prijavljivali projekte nisu mogli da nađu. “Hoćemo da pogledamo, da vidimo kako to izgleda – ne možeš da ga nađeš. Ili, poslednja informacija na tom portalu je objavljena pre tri meseca. Ili, portal je formiran u februaru, u martu konkurisao, ima ukupno četiri informacije na sajtu. I ako imaju političku podršku – oni uspevaju da dobiju novac”, navodi Đorđević.

Prema rečima Vladimira Kostića, jednog od urednika Centra za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS), ovaj sistem finansiranja medija je uveden da bi se ukinula samovolja prilikom odlučivanja koji će mediji na lokalnu dobiti novac, međutim, u praksi se dogodilo nešto drugo: “Reklo se, evo, u komisijama će učestvovati novinari, ali su onda krenula da se stvaraju neka medijska paraudruženja, da se biraju neki tzv. medijski stručnjaci koji su, naravno, bliski vlastima. Onda su oni odlučivali o tome ko će koliko para da dobije, odnosno čiji projekat će da prođe.

To je u suštini osnovni problem u čitavom sistemu: iako je trebalo da se ukinu samovolja pri odlučivanju, zapravo je samo napravljena neka druga vrsta kontrole ko će koliko para dobijati, i onda, naravno, novac odlazi medijima koji krše etičke standarde, iako to ne bi trebalo da bude tako, jer bi same komisije trebalo da vode računa o tome da novac ne dobijaju

mediji koji krše etičke standarde. Druga stvar jeste da se novac daje ili tek osnovanim medijima i produkcijama, agencijama, preduzetničkim radnjama, ili medijima koji su direktno vezani za vlast. To je opis sistema koji danas funkcioniše i to je jedan od razloga zbog čega su mediji na lokalnu dodatno uništeni”, kaže Kostić za “Vreme”.

Prema rečima Tanje Maksić, koordinatorke projekata u Balkanskoj istraživačkoj mreži (BIRN), ranije je gotovo u svakoj lokalnoj samoupravi postojalo javno preduzeće za informisanje kao indirektni budžetski korisnik, koji je svake godine imao pravo na određeni deo novca. “Od toga je, na primer, živio Studio B. Onda je 2014. krenula privatizacija, neki mediji su ugašeni, neki su pokupovani od strane onih koje je odabrao SNS, i tako se zatvorio krug. Privatizacija, plus svesno nameštanje konkursa – tako je uništena lokalna medijska scena. Postoje još neki mali portali, manji mediji koji funkcionišu na entuzijazmu ljudi koji neće da pristanu da izveštavaju po diktatu”, objašnjava Tanja Maksić za “Vreme”

ŠTA DONOSI NOVA MEDIJSKA STRATEGIJA

Uz puno skandala i blamiranja, medijska strategija je konačno usvojena u januaru 2020. godine iako je trebalo da bude doneta još 2016. kada je istekla prethodna.

Osim opisa stanja (“Izveštaji o različitim elementima projektnog sufinansiranja ukazuju na probleme u načinu raspisivanja konkursa i odbijanju lokalnih samouprava da raspišu konkurse, načinu izbora i sastavu komisija, netransparenčnosti konkursa, propisivanju diskriminativnih uslova, neadekvatnom sistemu nadzora, nedostatku evaluacije kvaliteta sufinansiranih sadržaja”), nova strategija navodi da regionalni, lokalni i mediji civilnog društva “ne ostvaruju uopšte ili ostvaruju vrlo male prihode od oglašavanja, pa su zbog toga prinuđeni da prihode ostvaruju skoro isključivo preko konkursnog sufinansiranja”.

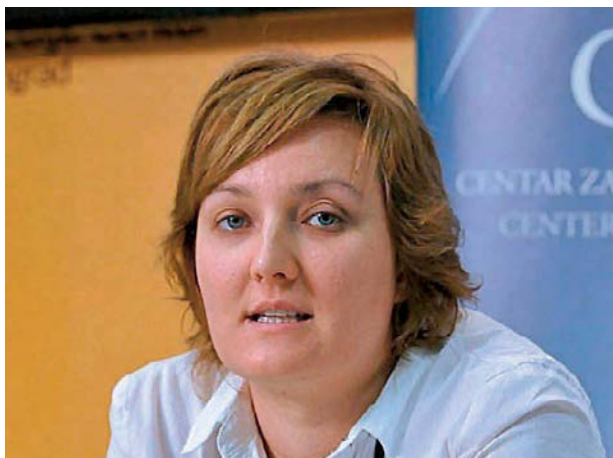
“Na taj način, konkursi za finansiranje medijskog sadržaja postaju skoro jedini izvor prihoda za održanje lokalnih i regionalnih medija. Na taj način, projektno sufinansiranje se pretvorilo u socijalnu

kategoriju umesto da konkursi prevashodno služe za obezbeđivanje sredstava za ostvarivanje javnog interesa. Ekonomski pritisci lokalnih vlasti, neraspisivanje konkursa, izdvajanje nedovoljnih sredstava za projektno sufinansiranje, nepoštovanje zakonskih odredaba i podzakonskih akata, favorizovanje pojedinih medija kroz raspodelu sredstava, postali su dominantni oblik pritisa u poslednje dve godine”, piše u novoj strategiji.

Kao jednu od mera, strategija prepoznaje obezbeđivanje ostvarivanja svrhe projektnog sufinansiranja – podršku proizvodnji i distribuciji (nedostajućih) sadržaja u javnom interesu. Ova mera predviđa, između ostalog, obavezu da se vrši analiza potreba za nedostajućim medijskim sadržajima, što bi vodilo raspisivanju konkursa upravo za medijske sadržaje koji nedostaju, organizovanje javnih rasprava na kojima bi se građani izjasnili o nedostajućim temama, unapređenje rada ekspertskih komisija preciznim propisivanjem kriterijuma stručnosti članova komisija, obavezu nezavisne evaluacije sprovedenih projekata, propisivanje efikasnih sankcija za nepoštovanje obaveza, obavezno poštovanje Kodeksa novinara i prihvatanje nadležnosti Saveta za štampu...

Međutim, sve ovo je na dugačkom štapu. Prema rečima Tanje Maksić, koja je učestvovala u Radnoj grupi za izradu medijske strategije, a potom i u Radnoj grupi za stvaranje akcionog plana, neke promene mogu da se očekuju tek 2022. godine. “Akcioni plan je završen pre par nedelja i po tom akcionom planu se 2021. kreće u izradu ona tri krovna medijska zakona: o javnom informisanju i medijima, o elektronskim medijima i o javnim servisima. I to će da traje cele 2021. godine. Eventualno, sa primenom zakona će da se krene 2022, a tada su i izbori. Dakle, biće potrebno da se završi kampanja, prođu izbori, svi da se nameste na svoja mesta nakon izbora... To je vrlo sporo vozna stvar i pitanje je kakve će efekte da da”, kaže Tanja Maksić i dodaje da se u praksi uvek krši zakon. “Ti treba da izmišljaš kreativna zakonska rešenja za lošu praksu, a niko nema toliko mašte da se seti svega.”

Direktorka Asocijacije medija (AM) Izabela Branković kaže da su u nacrtu nove medijske strategije predviđeni za-

TANJA MAKSIĆ

FOTO: Medija centar

DRAGAN PETKOVIĆ

Foto: AOM

DRAGAN ĐORĐEVIĆ

Foto: lokal pres

VLADIMIR KOSTIĆ

Foto: Medija centar

konski koraci da se onemoguću davanje sredstava medijima koji krše novinarski kodeks i etiku.

“Savet za štampu je jedino samoregulatorno telo koje se bavi tim pitanjima, ali njegova nadležnost nema uticaj na sve medije, što svakako ograničava kontrolu i pravičnost. Suštinski, to i jeste najveći problem, jer ne postoji univerzalna regulativa, koja propisuje ko i koliko odgovornost snosi. Uostalom, rad u medijima i odnosi u medijima počivaju na hijerarhiji odgovornosti, a ona je, trenutno, ne-definisana i nejasna.

TROŠENJE BEZ KONTROLE

U analizi nacrtu medijske strategije Republike Srbije i preporukama doktora Frančeska Šakitana jasno se ukazuje na potrebu jačanja nadležnosti i proširenja uticaja Saveta za štampu, kao samoregulatornog tela opšteprihvaćenog medijskog autoriteta. Postoji potreba, čak i inicijativa, za osnivanjem još jednog samoregulatornog tela – JIC (Joint industry committee), koje treba da uvede red i u oblasti ‘merjenja medija’, dakle njihovog uticaja. U takvim okolnostima, teško je napraviti poštenu raspodelu, a još teže kontrolisati

trošenje novca iz naše zajedničke, državne kase”, iznosi Izabela Branković za “Vreme” dodajući da je u borbi sa nelojalnom konkurencijom, u poplavi kvazinovinarskih udruženja i pojedinaca, teško održati standard i nivo profesionalnosti, “pogotovo kad se država ne libi da javno pohvali podobne i ukori nepodobne”.

“Dakle, ne biraju se reči, nego se biraju ljudi i to više nisu izuzeci, nego pravila. Nagrade i kazne se podrazumevaju, a šta je delotvornije od novca... Državnog novca, u stvari našeg novca”, kaže Izabela Branković.

Vladimir Kostić iz CINS-a ističe da je ključna stvar to što ne postoji prava kontrola celog procesa, niti postoje sankcije za kršenje zakona. “Ko garantuje da će i nova strategija i novi zakon da se poštuju? I šta je tačno kazna ako se to sve ne sprovodi? Po zakonu, medij dobija pare samo ukoliko ispunjava javni interes. Ako on za te pare radi promociju političara, funkcionera, predsednika opštine – šta onda? Ako po završetku projekta ne dostavi tekstove ili finansijski izveštaj, šta onda? Moramo da znamo šta je kazna za nepostupanje i nečinjenje onoga što je propisano”, ističe Kostić.

Dragan Petković dodaje da postoji set preporuka za projektno finansiranje i deo tih preporuka su delimično i deo nove medijske strategije, ali da ne postoji način da sve rešite zakonom ako nema političke volje. “Ukoliko država želi da zloupotrebi mehanizam koji ima, velike su šanse da će moći to da uradi i upravo je to ono što gledamo sada. Vi sada imate gomilu gradova koji nemaju nijedan jedini slobodan medij, postoji potpuni medijski mrak. A ti kupljeni mediji su ušli u začarani krug – znaju da će, sve dok su deo toga sistema, imati finansiranje i oni su sada borci za ovaj politički režim: znaju da bez ovog korumpiranog sistema njih neće biti. Oni su zauzeli stranu i bore se za svoju egzistenciju na pogrešan način, na način koji je loš po građane”, zaključuje Petković.

Uz ovako crnu sadašnjicu, nameće se i pitanje na koje se, nažalost, nameće i odgovor: ako je većinu lokalnih medija kupila partija ili su se ugasili, šta će medijskom strategijom i novim zakonima da se promeni čak i ako ti konkursi ne izgledaju kao danas i ako komisije ne odlučuju kao sada?

RADMILO MARKOVIĆ

Svet je bez

“Siguran sam kako dolaze izrazito teška vremena za visoku, kritičku kulturu, samim tim i teatar. Mnogi će iskoristiti pandemiju, već to i čine kao politički izgovor za suspenziju velikog dijela ljudskih prava, a znamo iz historije kada se ona jednom izgube, dug je put da se opet vrate. Zabrinjava i odsustvo javnih razgovora, debata o svemu, jer premještanje poslovnog i privatnog života u digitalno okruženje podrazumijeva mnogo veće i opasnije mogućnosti socijalne i psihološke kontrole, a konsekvence su zastrašujuće”

prikladnog rešenja

Dino Mustafić jedan je od najznačajnijih reditelja u regionu. Stvaralac koji je nakon poslednjih balkanskih ratova ponovo, posle ratne pauze, pokrenuo internacionalni festival Mess. Festival je obnovljen zahvaljujući zajedničkim naporima kolega saradnika i afirmisao se kao ozbiljan internacionalni pozorišni festival. Mustafić danas, u Novosadskom pozorištu, postavlja predstavu *Paravani* Žana Ženea. Jedan od razloga što je pozvan da režira ovaj komad, kako mi je objasnio direktor Novosadskog pozorišta Valentin Vencel, jeste njegovo razumevanje složenih odnosa između kultura.

“VREME”: Žene je Paravane pisao inspirisan alžirskim ratom za nezavisnost, igrani su u istočnom Berlinu prvi put jer Francuzi nisu hteli da čuju za taj komad. Kakav je vaš odnos prema tom komadu u svetu u kojem nema zida (paravana) u Berlinu, nema gvozdene zavese i blokofske podele sveta, ali je duboko podeljen?

DINO MUSTAFIĆ: Urušavanje bipolaranog svijeta kojeg simbolično vežemo za pad Berlinskoga zida pluraliziralo je svijet. Međutim, usporedo s time pojačali su se strahovi za sve odlike vlastitosti i posebnosti, pa danas vidimo kako cvjetaju različiti nacionalizmi i netolerancija, potom politike getoizacije i izolacionizma. Uz to, fanatični terorizam u Evropi koji se pokriva vjerom, također je donio pojave desnih ekstremizama; ako se tome doda i ekonomska imigracija s Istoka, gdje je većina muslimanska, svijet ne nalazi prikladno rješenje. Ne smijemo zaboraviti da razlozi leže i u području ekonomije, u podivljalom neoliberalnom kapitalizmu, u pljački i osiromašnju čitavih zemalja od strane moćnih korporacija i svjetskih sila. Desetljećima Evropa i USA ratuju na tuđoj kućnoj adresi, crpu njihove prirodne

resurse, a to ništa ne prolazi bez posljedica. Žene je slikao jednu epohu, obračunavao se s postojećim redom, establišmentom, s postojećim institucijama i svetinjama svijeta u kome je sve dobro samo iluzija. To strasno i konvulzivno, to alhemijsko i ritualno, mesijansko donekle, niko dosljednije ne stvara u drami prošlog vijeka od Ženea i zato je on inspirativan autor i za ovo vrijeme koje je počelo strašno – terorizmom, ratovima, klimatskim promjenama, imigrantskim krizama i naposljetku pandemijom.

Ovo je komad koji se bavi nemogućnošću komunikacije među različitim kulturama. Jedan od razloga što vas je direktor Ujvideki sinhaza Valentin Vencel zvao jeste i činjenica da ste iz Sarajeva, dakle, izbor je pao na vas i zbog dobrog poznavanja odnosa između različitih kultura koje žive na jednom mestu. Na koji način se vaše iskustvo reflektuje na režiju Paravana?

Često me to pitaju kao reditelja iz Bosne, kao da sam neki ekspert za dijalog među kulturama. A za mene je to moj život, neodvojiv od mog identiteta. Tako me u Evropi, kada radim, pitaju kako se osjećam kao musliman na Zapadu. Ja ih gledam i osjećam se glupo jer moram objašnjavati stvari koje inače podrazumijevam, ali kada vidim strah od nepoznatog u intonaciji njihovog pitanja (mislim na islam kao vjeru i kulturu), počinjem da im objašnjavam kako dolazim iz zemlje jedinstva različitosti, polifone kulture u kojoj je način života evropski još odavno. Ali ne kao politički program ili ideologija multikulturalizma, već kao prirodno okruženje, nešto što se dobija u nasljeđe rođenjem, odgojem, prožimanjem ili tkanjem različitosti koja postaje vaš duhovni i kulturni obzor i naposljetku svjetonazor. Naravno da ću svoje životno iskustvo unijeti u ovaj kom-

pleksni komad, tim prije što se tiče i destrukcije. Svaki rat, pa tako i ovaj o kojem piše Žene, govori o imperiji koja se rodila iz ratova i održavala ratovima. Kada imperija izgubi mogućnost da vodi isplative ratove, ona počne da propada. Čim vidite da neka imperija nije u stanju rat završiti munjevito, sa bogatim profitom, znači da je počela odumirati.

Kakav je vaš odnos kao stvaraoca i angažovanog intelektualca prema Ženeu kao stvaraocu i angažovanom intelektualcu?

Sartr je napisao knjigu *Sveti Žene* prikazavši ga kao model egzistencijalističkog čovjeka i svjetonazora, optuživši i pojedince i društvo kao suodgovorne za njegovu sudbinu. Žene je živio nekonvencionalno, često izazivajući establišment solidariziranjem sa društvenim i političkim pokretom obespravljenih. Javno je šezdesetih godina podržao Crne pante-re pojavljujući se na njihovim skupovima odjeven u crnu majicu i stisnute šake, zbog čega je imao poteškoće s dozvolom boravka u SAD. Nije sebe doživljavao kao političkog niti angažiranog pisca, imao je ironiju prema takvom kategoriziranju. Ali on jeste bio angažovani intelektualac – dakle, intelektualac po svojim intelektualnim djelima – nije osjećao obavezu i dužnost da ih javno obrazlaže, tumači, već je odlučio da se njegov kritički i poetski jezik dotiče i sfere politike, i to autonomnim, intelektualnim, a ne političkim sredstvima. To iznimno cijenim, smatram to najtežom intelektualnom pozicijom u kojoj čuvate svoje dostojanstvo i slobodu.

Ovo je velika ansambl predstava, volela bih da govorite o iskustvu rada sa ansamblom Ujvideki sinhaza.

To je posebna ekipa, vrlo predana poslu, otvorena za različite rediteljske koncepte. Odlikuje ih velika

stvaralačka disciplina, preciznost i osjećaj za kolektivni rad. Sa tim ansamblom možete računati na vrhunsku muzičku, scensku i fizičku ekspresiju, jer polaze od toga da je glumačka tehnika početak kreacije i imaginacije. Nije čudo što ih reditelji obožavaju i smatraju privilegijom upoznati kroz teatarski proces. Repertoar im je raznolik, tematski, stilski i žanrovski, ali se prepoznaje njihova energija koja ih svrstava u red najboljih pozorišnih kuća u regiji.

Kako projicirate budućnost? Ne govorim o proricanju, niko od nas nije prorok, govorim o projekciji koja se pravi na osnovu dosadašnjih uvida – u kontekstu kako dijaloga među kulturama, tako i budućnosti teatra isto u tom kontekstu.

Uvjeran sam, poput mnogih novinara i naučnika, da će kriza izazvana širenjem korona virusa "definirati našu epohu". Ona je već sada izvjesno kada je riječ o ekonomskim posljedicama u poređenju sa globalnom finansijskom krizom iz 2008, koja je dovela do recesije i velike nezaposlenosti, uveliko blizu po opsezima katastrofe. Uz to, korona virus je već doveo do smrti stotina hiljada ljudi, a još se ne nazire krajnji bilans. Tako da sam siguran kako dolaze izrazito teška vremena za visoku, kritičku kulturu, samim tim i teatar. Mnogi će iskoristiti pandemiju, već to i čine kao politički izgovor za suspenziju velikog dijela ljudskih prava, a znamo iz historije kada se ona jednom izgube, dug je put da se opet vrate. Zabrinjava i odsustvo javnih razgovora, debata o svemu, jer premještanje poslovnog i privatnog života u digitalno okruženje podrazumijeva mnogo veće i opasnije mogućnosti socijalne i psihološke kontrole, a konsekvence su zastrašujuće. U takvim okolnostima teatar ne opstaje kao živuća umjetnost trenutka, gledalačkog fidebeka, to bi bilo deratizirano i dezinfikovano pozorište, mrtvačko, kako bi ga nazvao Piter Bruk.

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Pokušaj hvatanja

Jugojugoslavija nije čak ni predstava o našim osećanjima vezanim za Jugoslaviju, već o našim samozavaravanjima, pogrešnim procenama, iskrivljenim sećanjima, mržnji, snu o uspehu, blagostanju, poštovanju i samosažaljenju. Reč je, dakle, o našoj nesnađenosti sa samima sobom

U vreme jada i nevolje koje nam pravi korona i sve što ide sa njom, Beogradsko dramsko pozorište istrajava u nameri da igra repertoar i izvodi nove predstave i to je samo po sebi sjajna vest. Tako smo krajem prošle nedelje (tačnije rečeno, u petak 20. novembra, prva repriza 22. novembar) gledali predstavu *Jugojugoslavija* pisca i reditelja Bona Parka (Bonn Park). Bon Park je "čedo" novog doba, Korejac koji je odrastao, živi i stvara u Nemačkoj. Studirao je slavistiku, ali ne zato što je stvarno hteo da je i završi, već, po svom priznanju, zato da bi uživao povlastice studentskog života. Međutim, onda se ipak zainteresovao za našu kulturu – oduševio ga je film Emira Kusturice *Underground*. Odgledao je i druge Kusturićine filmove. Tako se zainteresovao za Balkan, došao u Beograd pre desetak godina i brže-bolje otišao jer su ga opljačkali. Po svom iskrenom priznanju, ne čita drame, ne gleda onlajn predstave (jer to nije pozorište!). Na osnovu ovoga moglo bi se pomisliti da je u pitanju jedan nonšalantan momak (rođen je

1987. godine). Međutim, on je nagrađivani autor, a njegovi komadi su izvođeni u više zemalja Evrope. Kritičari koji su pisali o njegovim predstavama u Nemačkoj tvrde da njegov rad karakteriše "svojevrsna melanholija i istančano osećanje za apsurde socijalne i političke svakodnevice".

Tekst predstave *Jugojugoslavija* je nastao na osnovu razgovora sa glumcima i građanima srednje i mlađe generacije na temu Jugoslavije. Ipak, predstava nije zbir različitih sećanja, već pokušaj da se uhvati osnovni ton pomešanog i protivurečnog osećanja vezanog za naša sećanja na Jugoslaviju. Zato što se bavi našim osećanjima a ne činjenicama, Bon Park izbegava da u predstavu uključi stvarni toponim, pojavu ili ličnost... Sve je smešteno u mitsku budućnost (mnoge priče iz epske i naučne fantastike se dešavaju ili u mitskoj prošlosti ili u nepoznatoj mitskoj budućnosti što je, paradoksalno, isto), iz koje se ka nama ispaljuju rečenice koje zvuče paradoksalno i istinito: "Nikad se ne okreći ka budućnosti, prošlost je mnogo lepša." Ili: "I kukumavčenje, svuda ku-

tona (o)sećanja

Fotografije: Tanjug / Sava Radovanović

šim samozavaravanjima, pogrešnim procenama, iskrivljenim sećanjima, mržnji, snu o uspehu, blagostanju, poštovanju i samosažaljenju. Reč je, dakle, o našoj nesnađenosti sa samima sobom. Ta kompleksna i protivurečna "osećanja" vezana za nas u Jugoslaviji je veoma dobro prepoznao Bon Park kao stranac koji je oslobođen naše zagledanosti u same sebe i sopstveni (ne)rešeni problem.

Komad je podeljen u nekoliko epizoda: uspostavljanjem mita o TO (setite se da se Tito tako skraćeno potpisivao) koji donosi blagostanje svim narodima, zatim priča o mržnji zlih prema TO i dobrom narodu, zatim saga o lenjoj i rđavoj kli-začici na ledu koja sanja o tome da joj svi tapšu i da joj se dive. Sledi scena o smr-

ti TO i scena koja se uslovno može nazvati "ne možemo da stanemo" u kojoj Bon Park svoje likove prikazuje zaglavljene u nekakvom besmislenom plesu koji je istovremeno trivijalno radostan i opsesivan. Kada se podigne zavesa, vidi se scenski prostor koji veoma asocira na Titov nadgrobnji spomenik u Kući cveća, dok glumci karikiraju tiho plakanje. One koji se sećaju Titove sahrane ova scena asocira na opšte plakanje kada je "najveći sin naroda i

narodnosti" umro. Asocijacije na poznate situacije iz naše prošlosti i provokativne replike poput gore navedenih uspeavaju da u prvom trenutku zainteresuju publiku. Međutim, pažnja ubrzo i popušta jer predstava ostaje na utisku koji smo dobili u prvih 15 minuta – duhovite, ironične rečenice o nama i našoj "sjajnoj" prošlosti i ne baš sjajnoj sadašnjosti. Stiče se utisak da pojedinačne scene nisu povezane celovitom pričom sa početkom, sredinom i krajem, niti su poređane po kontrastu, niti se jasno nadovezuju jedna na drugu. Sličan problem predstava ima i sa likovima. Mi znamo kako se oni zovu, ali ne znamo šta predstavljaju jer nam nisu jasni njihovi međusobni odnosi i šta ih drži na okupu osim igre bez jasnog po-

četka i kraja... Nema ni promena u načinu igre, ili u scenografiji, ili promene raspoloženja... Čitava predstava tapka u ujednačenom ritmu. Pojedine rečenice su svaka za sebe zanimljive, ali sve ne idu dalje od prvobitnog osećanja protivurečnosti koji se niti dalje razvija niti objašnjava.

Ta svedenost do ivice proizvodnosti karakteristična je i za kostim i scenu. Scenski prostor (total dizajn Julija Nusbauera i Bon Park) je jedna monotona belina sa belim kovčegom na sredini koji odmah asocira na Kuću cveća bez cveća, ali se ni na koji način ova metafora dalje ne razvija. To je jedna bela "nigdina" po kojoj se kreću glumci obučeni kao nekakva velika deca. Glumci Jadranka Selec, Isidora Simijonović, Jelena Čvorović Pano-ović i Nikola Malbaša nastoje da deluju razigrano i zaigrano, ali je problem što oni niti igraju nekakve likove, niti odnose, već se sve svodi na stalno igranje i menjanje uloga. To za posledicu ima da se posle nekog vremena gubi interes za predstavu što dovodi do toga da se gubi iz vida i ono što bi moglo da bude jasno, kao što su, na primer, tematske celine. Podsticaj u pravcu razvoja dinamike trebalo je da daju muzički pasaži u kojima učestvuje živi orkestar (asocijacija na orkestre koji su svirali po zabavama koje je organizovala komunistička omladina) i dečiji hor (daleka asocijacija na horove pionira). Tekstovi koje hor peva predstavljaju miks pomešanih stereotipa iz dečijih patriotskih pesama, bez dublje analize šta poručuju te pesme i kakav odnos prema tekstu imaju mali izvođači.

Sve skupa, namera je bila veoma zanimljiva, ali se izgubila u realizaciji. Priča o Jugoslaviji i nama je mnogo, mnogo kompleksnija od onoga kako je predstavljena u drami *Jugojugoslavija*. Pre svega, postojale su dve Jugoslavije (Kraljevina Jugoslavija i SFRJ), pa čak i tri ako uzmemo u obzir i Saveznu Republiku Jugoslaviju, što znači da su bar četiri generacije upletene u stvaranje i razbijanje Jugoslavija/e i ta epopeja se proteže kroz čitav 20. vek. Ali to bi bila neka sasvim druga predstava, koja još uvek čeka svoj trenutak. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Filmofilija u tri k(o)raka

Pisci u bioskopu: književna istorija naših filmskih doživljaja (antologija) Slobodana Šijana; Estetika avangardnog i eksperimentalnog filma: Telo, rod i identitet // Evropa – SAD – Srbija Ivane Kronje; Pedeset godina filmskog hita u srpskoj kinematografiji 1969–2019 Marine Fafulić Milosavljević; Filmski centar Srbije (FCS)

Verovatno nikada nije zgoreg podсетiti se krupnog i neprolaznog značaja filmofilije kao, čini se, kořena svake iole aktivne, vitalne i koliko-toliko zdrave kinematografije, a posebno to ima rezona u trenutku kada se ovdašnji prikazivači usled novih pandemij-sko-kriznih ograničenja praktično bore za projekciju ili dve po danu više. A o filmofiliji se može diskutovati uz oslanjanje na filmologiju u primenjenom vidu, za šta je sada odličan trenutak sa podosta konkretnih povoda, jer su u ponudu ovdašnjih knjižara u kratkom periodu pristigle tri “filmske knjige”, tj. tri knjige o filmovima. U pitanju su sledeće knjige: *Pisci u bioskopu: književna istorija naših filmskih doživljaja (antologija)* Slobodana Šijana, *Estetika avangardnog i eksperimentalnog filma: Telo, rod i identitet // Evropa – SAD – Srbija* Ivane Kronje i *50 godina filmskog hita u srpskoj kinematografiji 1969–2019* Marine Fafulić Milosavljević, sve tri u izdanju Filmskog centra Srbije (FCS).

Metaforički posmatrane kao nekakva celina, ove tri knjige, naravno, svaka na svoj način i u skladu sa naumima i pristupima gorepomenutih autora, kao i usled osobenosti fenomena na koje su usredsređene, zaista uverljivim glasom podsećaju na narečenu važnost filmofilije i filmofilmskih strasti kada je reč i o propratnim aspektima te planetarno, možda i endemski prisutne i čudesno istrajne strasti, a uz to ukazuju i na polivalentnost po pitanju mogućih uglova iz kojih je moguće analizirati, poimati i u neku ruku živeti za/kroz film, a da pritom i dalje budu sasvim jasno vidljive brojne postojeće dihotomije na temu filma i srodnih mu idejnih i drugih rukavaca. Baš kao što je u uvodu u svoju vrsnu studiju *Žanrovi američkog filma*: Pristupi kritičkoj teoriji popularnog filma (prevela grupa autora, priredio Nebojša Pajkić, objavili Prome-

tej i Jugoslovenska kinoteka) istakao glasoviti Stjuart M. Kaminski: “Većina nas priznaje i nelagodno se oseća pred svojom nesposobnošću da se bavi popularnim filmom. Nama se dopada njegova forma, shvatamo da on ima veliki značaj, ali ne znamo kako da mu pristupimo. Za profesora koji želi da se bavi filmom na nivou njegovog značaja za druš-

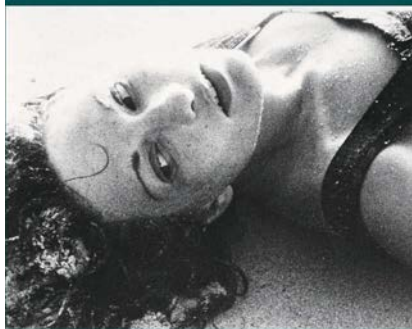
tvo i studente, popularni film postaje neophodno oruđe, ali najčešće će se taj profesor, pošto nije u mogućnosti da priđe žanru i popularnom filmu, vratiti na staru ideju filma kao umetnosti. Postupajući tako, on najverovatnije propušta da se bavi onim filmovima koji se najviše tiču i njega i studenata. Mnogi profesori i kritičari misle da je njihova dužnost da uzdignu ‘ukus’, a ne da shvate filmove na koje studenti i publika zaista reaguju...” A tri pomenute knjige, posebno ako se ciljano shvate kao skladni delovi, naravno, posve slučajno “sročene” celine, pružaju izobilje dokaza o iskrenoj vezanosti autora za film kao fenomen, film kao medij, ali, što je iznimno važno, kao svojevrstan povod za užitak, bez čega nema ni pomi-

njane strasti niti potonjih poriva da se o filmu zbori i pred drugima – i to u vidu ambiciozno i postavljenih i u delo sprovedenih knjiških dela.

Završnica podnaslova knjige *Pisci u bioskopu: književna istorija naših filmskih doživljaja* otkriva njenu bit i njenu evoluciju; ovo je antologija u kojoj je ovaj naš cenjeni i popularni sineasta sabrao odlomke iz (tuđih) literarnih dela koja se zbivaju i/ili su u dovoljno očiglednoj vezi sa bioskopima kao ipak višestruko dokazano najprirodnijim od svih mogućih i sve brojnijih habitata kada pričamo o filmu i gledanju (a onda i doživljaju) filma. Kako je pojasnio sam priređivač, on je uvek verovao da je doživljaj filma podjednako vredan kao neki doživljaj iz stvarnog života i da zavređuje da se o njemu piše kao o sastavnom delu životnog iskustva, a onda je postepeno otkrivao da takvih tekstova u našoj književnosti ima više nego što je prvobitno mislio. Izbor je po više osnova eklektičan i dobro je što je tako – ne samo zarad eklektike kao uvek zgodnog cilja da se barem proklamuje, već i stoga što punoća i sugestivnost argumenta u prilog gore izrečene teze značajno zavise upravo od heterogenosti, žanrovske, stilske, vremenske, kontekstualne... odabranih odlomaka. U tom pogledu, *Pisci u bioskopu...* zahvataju zbilja široko – od Laze Kostića, Vinavera, Boška Tokina, preko Vladimira Pogačića, Ive Andrića, Crnjanskog, Rastka Petrovića, Milovana Đilasa, Vladimira Dedijera, te Aleksandra Petrovića, Živojina Pavlovića, Karanovića, Grlića, Radivoja Lole Đukića, Makavejeva, Mirka Kovača, Aleksandra Tišme, Judite Šalgo, Tucakovića, Tirnanića, Dubravke Ugrešić, Basare..., pa sve do Vuleta Žurića ili Ilije Kurjaka, kriptičnog pisca čiji identitet u ovih par godina i dalje nije utvrđen i potvrđen.

Kako je u kratkom predgovoru *Pisaca u bioskopu* (knjigu su uredili Mirosljub Stojanović i Petar V. Arbutina, za di-

Ivana Kronja

Estetika avangardnog i eksperimentalnog filma: telo, rod i identitet

Evropa - SAD - Srbija

Filmski centar Srbije

zajn je zaslužan Andrej Dolinka, a knjigu su združenim snagama objavili Filmski centar Srbije i Službeni glasnik) odelodanio sam Šijan, imao je želju da pokaže "sve bogatstvo naše književnosti o filmu, tom fenomenu koji je svojom pojavom izmenio svet, ali je manje poznato u kojoj meri je njegovo prisustvo u ovoj sredini ostavilo traga u našoj literaturi". I, procenjeno na osnovu krajnjeg učinka, ciljano je u potpunosti i ostvario, a u ovoj knjizi se, između ostalog, možete podsetiti i magije krajnje unikatnih književnih glasova, što je još jedan golem plus u prilog ovom nesvakidašnjem izdanju zbilja ozbiljnog i ambicioznog opsega. Magija je magija, pa i kada se sve ogoli, kao, recimo, u ovoj knjizi takođe izdvojenoj prozi nikada dovoljno vrednovane i hvaljene Judite Šalgo, čija se priča *Black & White* delom odigrava i u neimenovanom amsterdamskom porno-bioskopu, a u kojoj zatičemo i ovu sjajnu i izvanredno ilustrativnu rečenicu: "Gola je i kamera koja ih snima; prilazi im slobodno, čas licu, čas ruci zauzetoj gestikulacijom ili prijateljskom igrom sa sagovornikovim spolovilom, švrlja naokolo kao i sve ostale zvanice: obraćaju joj se opušteno, pružaju joj čašu viskija, o njoj traže mišljenje o krivulji svoje dojke ili o mudrosti svoga pupka."

A i Ivana Kronja u svojoj opsežnoj monografskoj studiji podugačkog naslova *Estetika avangardnog i eksperimentalnog filma: Telo, rod i identitet // Evropa – SAD – Srbija* (takođe u izdanju FCS-a) uspeva da ostvari zacrtano, konkretnije – da dovoljno jasno i argumentovano mapira i pred potencijalno čitateljstvo iznese su-

dove i zaključke na temu estetike filmske avangarde, teorije predstavljanja, te kulturološke i filmološke analize istorije srpskog eksperimentalnog filma. Naravno, ovo je knjiga koja stiže obeležena osobenošću svog predmeta istraživanja, jer, ako ćemo pošteno, avangardni i eksperimentalni film ne samo srpskog i regionalnog nego i znatno šireg geografskog i kulturološkog profila ostaje nepoznanica i za temeljnije i strastvenije među filmofilima sa podužom gledalačkom kilometražom, kao i pojačanim apetitima. Tu svoju svrshishodnost iznalazi ova opsežna i detaljistički koncipirana studija o struji koji dobar deo svoje vitalnosti i sporotinjajuće, sporovoznije, ali i nesporno istrajne privlačnosti crpi iz te svoje neprolazne andergrund suštine.

Knjigu je, kako je otkrila Ivana Kronja, inicirala ljubav prema fimovima Maje Deren (Eleonora Derenkowska, 1917–1961), poznate i kao „majka“ američke filmske avangarde, a, kako je knjiga nastajala tokom očito nešto dužeg perioda, tematski vizir se proširio i na prikazivanja tela u savremenoj umetnosti, estetiku kvir filma i kritiku okultizma na filmu, čime ova Kronjina studija dobija i na aktuelnosti, u trenutku kada se filozofija, sociologija, antropologija u svojim današnjim pojavnim oblicima u velikoj meri ispomažu i teorijom i istorijom filma, pa i konkretnim filmskim analogijama i referencama, odnosno, kada kvir estetika i kvir teorija čine jedan od kamena-temeljaca ovovremenskih identitetskih preispitivanja čak i u planetarnim razmerama. Čini se da će upravo ti segmenti ovoj hrabro temeljnoj studiji (sa oko 600 stranica "gabarita") podariti šansu da iskorači iz inicijalnih akademskih i stručnih okvira, tim pre što je ovdašnja filmologija ipak i dalje usmerena na analizu i vaganje dometa i značaja prijemčivijih ostvarenja zamašnjih metraža.

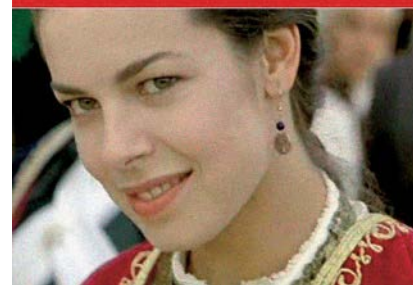
S druge strane, knjiga Marine Fafulić Milosavljević preciznog naziva *50 godina filmskog hita u srpskoj kinematografiji 1969–2019* nedvosmisleno akcentat stavlja na ono što je gorenavađeni Kaminski smatrao popularnim filmom. Sam naslov je posve iskren i precizan, a tu je na ključnom mestu i idejnoj ravni postavljen fenomen domaćeg filmskog hita koji tu biva analiziran na prvom

mestu sa teorijskog aspekta, konkretnije, podrobnim prikazom definicija i evolucije filmskog hita na ovim prostorima i u ovdašnjem kulturološkom i distributivno-prikazivačkom kontekstu, te faktografski izdašnim podsećanjem na istorijski razvoj produkcije hitova i odlike savremene produkcije, a tu su i konkretni primeri kao nužna ispomoć i zdravorazumski pristup materiji koja bi, inače, lako mogla da sklizne put rafalnog nabiranja činjenica, koje nikako ne bi smele da budu sebi svrha.

Verziranost Marine Fafulić Milosavljević za (samo)izabranu temu je neupitna, čitav je niz dokaza u prilog tom dovoljno snažnom i postojanom utisku koji prati čitaoca kroz celu knjigu, koja, da pomenemo i to, iz drugog plana dovoljno rečito progovara i o ovdašnjim životima, popkulturnim previranjima i potresima, konsumerističkim i pokloničkim potrebama i preferencama, u doba prvih koraka na tom polju neretko dirigovanih iz vrha

Marina Fafulić Milosavljević

50 GODINA
FILMSKOG HIT
U SRPSKOJ
KINEMATOGRAFIJI
1969–2019

vlasti, namerene da i taj deo života svojih potčinjenih drži pod nekakvom, ali svakako osetnom kontrolom. Očigledno je da je knjiga proistekla i izrasla iz ranije akademske teze, ali donekle ostaje žal što se nije značajnije posegnulo za pravljennjem vidljivije kopče sa recentnijim fenomenima, budući da se ova knjiga bavi veoma fluidnim pojavama koje se rađaju, zmiru i smenjuju i brže no što se na prvih nekoliko pogleda čini.

ZORAN JANKOVIĆ

Nigde, niotkuda... za sada

Filip Grujić: Podstanar; L. O. M. 2020.

U intimnu vezu, kažu, čovek uđe sa dva cilja: ili da ostane doveka u njoj, ili da mu srce bude slomljeno. E sad, ono što je bilo problematično u ispunjavanju ciljeva na tom polju je što ja nisam znao na šta ciljам. Da li da budem doveka srećan sa Sonjom, ili da mi, u nekom trenutku, srce bude slomljeno. Razume se, svaki racionalan čovek bi rekao da ulaziš u odnos razmišljajući o tome kako on može da tvoj celokupni život učini ispunjenijim i srećnijim. Ali šta ako ja nisam tako daleko razmišljao kada sam ulazio u taj odnos?

Primećen već kao romanopisac (*Bludni dani kuratog Džonija*) i kao dramatičar (*Ne pre 4.30 niti posle 5.00*), Filip Grujić (Novi Sad, 1995) jedan je od najzapaženijih "novih glasova" na srpskoj književnoj sceni. Ovoj zapaženosti Grujićev drugi roman *Podstanar* sigurno neće odmoći, naprotiv. No, ako je prvenac pomalo vrištao sa knjižarskih polica "provokativnim" i u neku ruku čak tabloidnim naslovom, ovaj drugi kao da se već u startu prijavljuje na nekoj sasvim drugoj senzibilitetskoj adresi, obećavajući mnogo stišaniji ton. *Podstanar*, kakav je to uopšte naslov? Poslednji put kad nam je nešto takvo privuklo pažnju, u pitanju je bio Rolan Topor, odnosno Roman Polanski... A to je bilo davno čak i za Grujićeve roditelje.

Neimenovani Grujićev narator je došljak, neznamac koji se – kao u kakvom urbanom vesternu – "nigdje, niotkuda" pojavljuje u gradu u kojem traži mesto za sebe. S tim da bi ga u pravom vesternu dočekala napeta pažnja starosedelaca, dok je ovde u pitanju samo nema ravnodušnost... Grad u koji je pristigao je hladna kulisa (još) jednog početničkog glavinjanja među njegovim ulicama, trpeljivo indiferentna prema njegovom postojanju. O došljaku ni mi koji čitamo ne znamo ništa: otkud je došao i šta želi. Ovo drugo barem, biće da ne zna ni on sam. Sve što mu treba je – stan.

Priča romana smeštena je u vreme sasvim nalik na današnje vreme, a mesto njenog odvijanja po svakom bi važnom parametru moglo biti bilo gde; tek po imenima i nadimcima likova zaključujemo da je u pitanju Srbija,

a daljnje tekstualno šerlokovanje nas vodi do zaključka da je u tom slučaju grad u koji je novopečeni podstanar stigao – Beograd. Naime, on čuje zvuk tramvaja, a odavno nema tramvaja ni u jednom drugom gradu ove zemlje... Čitalac, međutim, sa stečenim saznanjima neće biti mnogo pametniji, pa može slobodno odmah i da ih zanemari. Umesto toga, probijanje kroz prvih nekoliko desetina strana možda će mu otežavati osećanje stanovitog nedogađanja: pripoveča opisuje svoje osećanje stranosti i "novosti" svega što ga okružuje, potom svoj prvi unajmljeni stan kao krhko, spartanski (ne)opremljeno utočište pred spoljnim svetom koji i bi i ne bi bolje da istraži; potom slede neminovni slučajni susreti (u komšiluku), nesigurni začeci mogućih prijateljstava, emotivnih veza... Napokon, i posao (ne baš precizno definisan): od nečega se mora živeti čak i u romanu u kojem se naizgled "ništa ne dešava". Roman pravo ubrzanje dobija tek kada u pripovedačev život skoro naglavačke uleti bivša devojka njegovog kolege s posla, a kod koje će se on ubrzo preseliti, i dalje bivajući podjednako inertan glede, hm, vlastitog egzistencijalnog samodefinisanja i samoostvarenja. A koje "spoljni svet" od njega sve jače traži i očekuje.

Podstanar je, dakle, knjiga kakvu je možda i poslednji put moguće napisati kada imate oko dvadeset i pet godina, a svetu ste nepoznanica koliko i on vama; Grujićev narator pomalo je "slabi subjekt", onaj koji prepušta događajima da ga vode kuda oni hoće, a najveći napor posvećuje tome da nekako izbegne da se bilo kakvi događaji uop-

šte dogode: nije li sasvim dobro živeti u prijatnoj vanvremenskoj opni večite sadašnjosti, maziti se na kauču s devojkom (kojoj si, realno, "na grbači"), gledati televiziju i, uopšte, pustiti svet da glavinja svojim tokom? Svet, međutim, uvek ima neke drugačije zamisli. I obično pronađe način da ih nametne.

Pažljivom čitaocu je jasno: *Podstanar* je zapravo lirska, minimalistička priča o odrastanju i sazrevanju u svetu koji ti nudi bezbroj opcija, samo što se sve nekako svode na isto, a to isto ti – kao "odrastajućem subjektu" – baš i ne deluje previše privlačno. U svojoj izmešte-

Rokersko srce Afrike

Songhoy Blues su antiworld music. Oni su čist rokenrol – samo što dolaze iz Bamaka, glavnog grada Malija

nosti i blagoj oniričnosti, roman ima čak i ponešto murakamijevski štih – nije slučajno da je baš Haruki Murakami jedna od retkih pripovedačevih spomenutih lektira.

Hoće li se "održati" naratorova metastabilna ljubavna veza? Ako ne, na čemu će pući? Hoće li pronaći neki trajniji posao, i sebe u njemu? Hoće li zatvoriti pun krug vrativši se u podstanarstvo iz kojeg je započeo egzistiranje u novom gradu, samim tim i proces odrastanja? I – kuda uopšte odande? Nešto od toga potencijalni će čitalac saznati ako pročita roman, nešto drugo ostaje nepoznato ili nedorečeno, jer tako i treba da bude na onoj tački na kojoj Grujić "napušta" svog junaka.

Daleko od "velike istorije" i njenih lomova, svedenim sredstvima (koja na prvu prizivaju u sećanje Albaharija i Valjarevića) i bez književne pirotehnike, ali promišljeno i u dobrom smislu reči stilski ekonomično, nepretenciozno ali zaokruženo i suma sumarum dojmljivo, Grujićev *Podstanar* se pokazuje kao vešt i siguran dribling na malom prostoru, kao što su mali i stanovi u koje se useljavaju naši podstanari u potrazi za... pa, nečim što će potrage biti vredno, a što se ne vidi i ne nudi na prvih nekoliko (stotina) pogleda. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Nije preterano tvrditi da nam je internet otvorio oči za neke kulturne činjenice kojih do sad nismo bili sasvim svesni, mada smo slutili da su baš takve – jedna od njih je da se muzika svira svuda, baš kao što se i fudbal igra svuda. Sa te strane posmatrano, savremena muzika udaljenih zemalja nam je sad dostupnija nego pre. Ali ono što stvarno iznenađuje pri susretu sa njom jeste činjenica da nam je bliža i shvatljivija nego ikad...

Kao da su dve decenije aktivnog internet okruženja oblikovale novu globalnu kulturu, koja svakog trenutka deli iste univerzalne probleme sreće i nesreće širom sveta.

Songhoy Blues su jedan od najboljih primera ovog sve većeg organskog ujedinjavanja ljudskog iskustva – prepoznati su kao uzbudljiv nov gitarski sastav, koji uspešnije komunicira sa planetarnom publikom nego bilo šta slično što nam je ikad došlo iz Afrike. Njihove pesme tiču se korupcije, vladavine staraca, mladih koji nemaju šansu da išta urade u životu, čeličnog stiska patrijarhata nad ženama – ukratko, teme koje su aktuelne bilo gde, pa čak i na Balkanu... Ova četiri momka bazirana u Bamaku (Mali), inače žive kao izbeglice sa severa svoje zemlje, odakle su isterani posle pobune Tuarega i kasnije pojave lokalne frakcije Islamske države, što je dovelo do unutrašnjih oružanih okršaja i podele ove stare zemlje na tri dela.

Jedna stvar ih je ipak okupila u klubu Domino u tom gradu, gde su se družili proterani pripadnici naroda Songhoy, a to je bio – bluz.

U njihovoj verziji, bio je to takozvani *desert blues*, koji je upravo iz Malija proslavio Ali Farka Toure: jedna vrsta još rudimentarnijeg blua od onog afroameričkog, tačnije – njegov prapredak sa Crnog kontinenta. Ali Songhoy Blues su od početka bluz shvatili ispravno, kao životnu sudbinu,

pa su svoju misiju slobodno muzički proširili da obuhvati i rokenrol, stvarajući usput njegovu novu, afričku mutaciju. Njihova pojava zato je logičan razvoj *desert bluesa*, prateći isti skok od blua do roka, koji se u Severnoj Americi odigrao pedesetih godina. Činjenica da je Mali tačka na kojoj se već vekovima susreću, mešaju i sudaraju muslimanski i hrišćanski svet, crnci, belci i Tuarezi, ukrštaju trgovački putevi i politički interesi – sigurno je doprinela samosvesti i zapanjujućoj kreativnosti mnogih briljantnih autora koji tamo stvaraju muziku kakve nema nigde drugde, od veličanstvenih Tinariwen, preko ponosnih diva Oumou Sangare i Rokie Traore, do mladih snaga Sidiki Diabatea i konačno Songhoy Blues.

RESPEKT NA ČOŠKU

Proverena priča, a ne legenda, kaže da su 2013. Damon Albarn (lider grupe Blur) i njegovi saučesnici obilazili »

Mali u okviru non-profit projekta Africa Express, svesni njegove prebogosti lokalnim muzičkim talentima – i tako natrapali na naše heroje. Njihov prilog za tada sastavljenu kompilaciju *Maison Des Jeneus* (sa nekolicinom drugih, do tad nepoznatih afričkih imena) bio je singl *Soubour* koji ih je proslavio, a na kome se pojavljuju i Damon Albarn i Nick Zinner, gitarista njujorške alternativne grupe Yeah Yeah Yeahs, potonji producent debi albuma Songhoy Blues pod imenom *Music in Exile* (2015). Od Zinnera potiče storija

kako pop kultura u Bamaku počinje na uglu ulice – tamo gde momci “čoškare”, neko donese gitaru i onda ona kruži dok svi ne pokažu šta sa njom umeju i svako odsvira i otpeva ponešto. Na takvom jednom čošku su i Songhoy Blues zaslužili respekt okoline. Posle toga su mogli da snime šta god su hteli.

Druga po redu ploča *Resistance* (2017) otvorila im je put za najveća tržišta, dodajući na njihov prepoznatljiv *afro-funky* rok zvuk još malo efekata kao što je *fuzz*, pa čak i gostovanje legende kakav je Igi Pop. Usledile su stalne turneje, saradnje sa poznatim gostima, zanimljiva obrada *Kashmir* grupe Led

Cepelin, ali se tek nedavno pojavio treći nastavak sage o Songhoy Blues, album *Optimisme*, koji je konačno potvrdio da momci sa čoška spadaju u elitne nove nade rok muzike u najužem smislu.

Optimisme predstavlja korak napred, pre svega zato što je posle nekoliko turneja širom sveta grupa odlučno rešila da za sledeći album nađe producenta koji će ih snimiti onako kako se snimaju američki rok bendovi – bez kompromisa kad su u pitanju njihove pesme i poruke, ali dinamički upakovane na način koji se danas beleži rokenrol za slušanje bilo gde u svetu. To što im je nedostajalo ovaj put im

je dao Mat Svinini (radio sa Igi-jem Popom, Vilom Oldamom, Stivenom Makmusom): u njihov zvuk usadio je ono što je neophodno da zapadne uši obrate pažnju kad Afrikanci sviraju električne gitare – u američkoj produkciji Songhoy Blues zvuče za čitav energetski stepen intenzivnije, kao da će sad iskočiti iz zvučnika. Umesto *laidback groovea* tako tipičnog za izvođače iz Malija, oni ovde divlje uleću među slušaoce... pa, baš kao rokenrol nekada.

Počinje električnim tušem i zaraznim *riffom* koji

nosi pesmu *Badala* (“Baš nas briga”, u prevodu), podsećajući svojim *hard-rock* udarom na neki razbijački trenutak grupe Motorhead. Potom odmah sledi prepoznatljiva afrička rafalna paljba ritmova ukrštenih sa gitarama na *Assadja* i posebno *Gabi*, koja se bavi bolnom temom ugovorenih brakova i žrtvovanju devojčica ovoj tradiciji. *Fey Fey* (“Podela”) propoveda solidarnost i jedinstvo među Malijcima, neodoljivo podsećajući na zvuk legendarnog albuma Toking Hedsa *Remain in Light*, svojevremeno inspirisanog upravo zapadnoafričkom muzikom – 40 godina od ovog remek-

dela, i u ovoj i u nekim drugim pesmama Songhoy Blues mu se vraćaju da ga napišu ponovo onako kako bi to Afrikanac želeo.

Barre (“Promena”) jedan je od onih autentičnih hitova, sa lelujavom gitarском melodijom i refrenom koga smesta upamtite, mada jezik ne poznajete. Ali gorke su ovde te reči koje opisuju kako neki imaju da jedu sve što poželeva, a neki nemaju ništa. Užas je stvaran, a promena neodložna – beskonačna ljubav prema životu prosto sija iz svakog takta ove kompozicije koja stiže odnekud gde se rokenrol nikad nije svirao, ali se za njim mnogo žudelo. *Worry* je još jedan vrhunac albuma – otpevan na engleskom, tako da ga svi razumeju, sa pratećim vokalima dostojnim rok klasika, on sija od nade obećavajući da će svi oni koji se bore naći jednog dana svoju sreću. Do kraja albuma Songhoy Blues daju naznake svoje rokerske erudicije, pa se *Pour Toi* poigrava disko zvukom, *Korfo* sintisajzerima, a *Kouma* donosi preko potrebno smirenje posle ovog uzburkanog albuma, kao jedina kompozicija nalik moćnim tradicionalnim baladama na koje smo navikli od tamošnjih sastava.

Bend često govori ljudima na koncertima: “Mi smo sad došli kod vas, ali zašto vi ne dođete kod nas? Dođite u Mali!” O tome se i radi, da svet dođe u Mali. Nakon *Optimisme* počnete da shvatate kako ne samo da ste bili tamo, nego ste i osetili srce Afrike.

Uostalom, kako je krenulo, ko bi mogao znati – možda će na kraju priče ljudi stvarno bežati u Afriku iz uništenih zemalja Evrope i Severne Amerike?

IZ PREDGRADA SVETA

Afro trap je danas zvuk trenutka, te su Burna Boy, Wizkid i Davido iz obližnje Nigerije već postali obećavajući ozbiljne pop zvezde, naročito na engleskom tržištu. Zajedno sa njima, Songhoy Blues otvaraju pred nama jednu sasvim drugačiju, urbanu Afriku. Još uvek je to pop kulturno predgrađe svetskih metropola, ali to predgrađe više nipošto nije daleko.

I dok sviraju, jasno vam je da su *ubede-ni* da afrički rokenrol postoji, pa na kraju i sami počnete da verujete u to. Jer šta je rokenrol bez mitova?

DRAGAN AMBROZIĆ

Brojke i slova

Slovima treba uzdrmati brojkama zaražene ljude i njihov racionalizam, njihovo racionalno poimanje tragedije. Slovima, koja su jedina znala napisati i opisati najveće ljudske tragedije, treba ponovo krenuti u borbu za ljudske duše i pokušati povratiti izgublenu ljudskost

Pandemija je ljude posve očekivano pretvorila u brojke. Takva je narav tragedije. Neočekivana smrt čovjeka je nesretan slučaj, a tragedija zbroj nesretnih slučajeva. Ali ni za vrijeme financijske krize, kada su naše sudbine pristale u rukama ljudi zaslijepljenih brojkama, nismo se na ovaj način prebrojavali, zbrajali se i oduzimali. Nikada zapravo naši životi nisu u tolikoj mjeri zavisili od rasta i pada krivulja na grafovima. Epidemiolozi i infektolozi, pokazalo se, brojke koriste češće i radije od ekonomista. Slova su u bici sa brojevima nemoćna, slova su tu tek da nam pomognu iščitati ono što nam brojevi govore. A brojevi većini ljudi ne govore ništa. Dok smo u proljeće dan za danom prebrojavali zaražene i mrtve, poznanici na ulici redom su me zapitkivali poznajem li iko ga se zaista zarazio. Pitanje naizgled glupo, ali i logično. Dok je virus bio samo brojka, nitko nije želio povjerovati u nj.

No bez obzira na naše nepovjerenje prema brojkama, mi smo nastavili brojati. Naša je vlada plan za borbu sa drugim valom epidemije prilagodila broju kreveta u bolnicama i od kraja ljeta je strpljivo čekala da se oni popune bolesnicima. I tek kad su se kreveti sredinom oktobra popunili, poduzele su se odlučnije mjere da se širenje virusa zaustavi. Netko je, dakle, izračunao koliko bolesti i koliko smrti može podnijeti naše zdravstvo i na temelju tog izračuna napravio strategiju preživljavanja. Ne preživljavanja ljudi, već ekonomije. Drugim riječima, imamo sreću što je broj kreveta u našim bolnicama manji nego u Njemačkoj ili Švedskoj, jer bi u suprotnom vlada pustila da za dobrobit ekonomije još više obolijevamo i još više umiremo.

Prije nekoliko dana dr Žiga Zaplotnik sa Fakulteta za matematiku u parlamentu predstavio je točan izračun koliko života je odnijelo ili će tek odnijeti prekasno obustavljanje javnog života. Po tom smo izračunu zakasnili dvanaest dana i samo zbog tih dvanaest dana, u kojima je naša politika tvrdoglavost ponavljala da se gospodarstvo ne može zaustaviti, umrijeti će više hiljada ljudi. Istovremeno je objavljeno da je u Sloveniji virusom sars-cov-19 aktivno zaraženo 1500 od ukupno 19.000 ljudi u staračkim domovima. Po broju umrlih na milion stanovnika u prošlih sedam dana Slovenija je prva u Europi.

“Mi se ne bavimo statistikom već problemima”, na sve je to odgovorio naš premijer, a gospodarski je ministar po ne znam koji put citirao samoga sebe i rekao da ova kriza nije samo zdravstvena već je i gospodarska. To možda zvuči kao cinizam, ali ne mora biti tako. To treba razumjeti kao priznanje da se ljudske živote planski žrtvovalo u ime preživljavanja

Piše:
Goran Vojnović
Pisac i urednik iz Ljubljane

ekonomije, čime smo mi zapravo svjesno odstupili od temeljnih vrijednosti europske civilizacije.

Europa u kojoj živimo zasniva se na vjeri u to da je svaki život podjednako vrijedan i podjednako nedodirljiv. Život u crnom i život u bijelom tijelu, život vjernika i život ateiste, život dječji i život starca, život ženski i život muški, život siromaha i život bogatoga, život zdravoga i život bolesnoga. Ljudski je život svet bez obzira čiji je. Da smo došli do tog saznanja, morali smo se mukom probiti kroz tragedijama nakrcano dvadeseto stoljeće, dva smo puta morali do temelja srušiti svijet, morali smo i kroz Holokaust i kroz gulage, i kroz vukovare i srebrenice, morali smo se u

prah povratiti i iz pepela dizati da bi napokon čitava Europa bila u stanju reći: “Nikad više!” Nikad više neće biti opravdanih ljudskih žrtava. Nikad više ljudi neće biti brojke. Ni šest milijuna, ni osam tisuća.

A onda je došla 2020. godina u kojoj je Europa potpuno svjesno žrtvovala hiljade starih i bolesnih ljudi, upravo onih koji su tu i takvu Europu izgradili. U ime ekonomije oni su postali opravdane žrtve jer očuvanje njihovih života Europi nije bilo na prvom mjestu. Tisuće ljudskih života u Europi 2020. godine nije bilo svetih i nedodirljivih. Jer je kriza bila i ekonomska, a ne samo zdravstvena.

Ali ne radi se tu samo o politici. U proteklm mjesecima čuo sam mnoge, prijatelje i poznanike, pristojne i humane ljude, kako na ovaj ili onaj način opravdavaju smrt nečijom bolešću i starošću. Naslušao sam se o tome kako ljudima u staračkim domovima ionako nije preostalo baš mnogo života i kako nema smisla svim sredstvima štititi njihove živote, kako nema smisla zbog njih uništiti ekonomiju. Slušao sam tu racionalizaciju masovnog umiranja i ježio se.

Shvatio sam, naime, da se ne radi više samo o kovidu 19. Virus opravdavanja izgubljenih života je bolest mnogo gora od kovida 19 i mnogo opasnija. Društvo u kome postoje opravdane žrtve društvo je kojem prijeti propast.

Zato se treba vratiti slovima. Slovima treba uzdrmati brojkama zaražene ljude i njihov racionalizam, njihovo racionalno poimanje tragedije. Slovima, koja su jedina znala napisati i opisati najveće ljudske tragedije, treba ponovo krenuti u borbu za ljudske duše i pokušati povratiti izgublenu ljudskost. Treba se vratiti slovima da bi ponovo mogli izreći sve ono što brojke nisu u stanju izreći. Treba se zapitati da li je poezija moguća nakon pandemije i treba početi pisati pjesme. Treba još jednom pisati o banalnosti zla. Treba ponovo napisati “Zar je to čovjek?”

BUNTOVNO DETE PROT

Nakon što je Draško Stanivuković postao novi gradonačelnik Banjaluke, Milorad Dodik je rekao da "Banjaluka ostaje naša, bez obzira što imamo drugog gradonačelnika". Otvoreno je najavio mere koje bi trebalo da satru novog gradonačelnika, trn u oko njegovom sveltlašču

Za "Vreme" iz Banjaluke

O davno neki izbori u Bosni i Hercegovini nisu donijeli toliko uzbuđenja, slavlja, ljutnje i gnjeva kako političkih aktera tako i samih građana, kao netom završeni lokalni izbori. Po dobrom starom običaju, svi su pobijedili iako su se neki ljutili, ponajviše na građane, jer su "pogrešno" birali. Neki od političara su pozdravljali demokratsku osviještenost građana istovremeno prijeteci im sankcijama. Već sada se prave projekcije mogućih političkih promjena na opštim izborima za dvije godine u BiH. Na drugoj strani već sada se najavljuje konsolidacija poljuljanih redova.

U najvećim centrima poput Banjaluke i Sarajeva suvereno vladanje iz gradonačelničke fotelje etnonacionalnim politikama je izmaklo iz ruku. Ali je najbitnije da je narušen mit o nepobjedivosti Bakira Izetbegovića i Milorada Dodika.

SRBI U SARAJEVU

To u konačnici nije donijelo i krah etnonacionalnih politika, u Banjaluci zato što skupštinsku većinu čine i dalje stranke okupljene oko Saveza nezavisnih socijaldemokrata Milorada Dodika. Sam novi gradonačelnik nije ništa manje nacionalno osviješten od prosječnog srpskog političara. U Sarajevu, jezgro četrorka, za koju se smatra da je progresivna i okuplja lijeve partije, čini Narod i pravda, inačica Stranke demokratske akcije, koja dijeli iste konzervativne vrijednosti kao i ona iz koje je potekla. Tačka razlaza ove dvije stranke je odnos prema korupciji.

Iako gradonačelnik Sarajeva ima više protokolarnu funkciju, simbolička snaga ove pobjede je što će prvi čovjek ovog gra-

da biti Srbin. I to dobro znani Bogić Bogićević, kojem se još uvijek pamti "historijsko NE" Slobodanu Miloševiću.

Načelnik sarajevske opštine Centar također je Srbin.

ZBIJANJE REDOVA

Bakir Izetbegović je teška srca priznao poraz u Sarajevu, ali ga je odmah ublažio i relativizovao "pobjedom ove stranke u BiH". Milorad Dodik je u prvi mah priznao poraz u Banjaluci, utvrdi kojom je njegova stranka vladala duže od dvije decenije, da bi sutradan ljutito, dajući si pravo da kao "čovjek pokaže emocije", zaprijetio građanima Banjaluke kako će ih ostaviti bez grijanja. Njegova stranka, koja je, kako nas uvjerava, "ostvarila dominantnu pobjedu na proteklim izborima u Republici Srpskoj" već je "usmjerena ka narednim izborima, dok je Dodik uvjeren da će "rehabilitovati biračku podršku u Banjaluci s ciljem da je ima i u ostatku Srpske".

Dodik je najavio ignorisanje mladog novog gradonačelnika Draška Stanivukovića, opozicionog kandidata, koji je pobijedio Igora Radojičića, iza kojeg je stala snažna "Vidovdanska koalicija" od 11 političkih stranaka.

Dodik je u noći poraza odmah otpustio Igora Radojičića, kojeg inače mnogo cijeni i koji je, prema Dodikovoj ocjeni, vodio dobru politiku i imenovao sebe za "prinudnog upravitelja" gradskom organizacijom stranke u Banjaluci. U to vrijeme Radojičić se nalazio na bolničkom liječenju od kovid-19. Nekoliko dana kasnije Dodik je preuzeo i svoje državno predsjedavanje tročlanim bosanskohercegovačkim predsjedništvom.

IGRA BROJEVIMA

Igra brojevima koju je svaka stranka koristila iz sopstvene vizure kako bi upravo sebe prikazala pobjednikom ovih izbora, ipak je razotkrila i drugu stranu medalje. Tako je opozicija, nošena krilima pobjede opozicije u Crnoj Gori, najavila promjene u Republici Srpskoj, dok su podaci o osvojenim glasovima govorili o silaznoj putanji nekih od njih. Tako je Srpska demokratska stranka, nekada najmoćnija stranka u ovom dijelu Bosne i Hercegovine, ostvarila najlošije rezultate od svog postanka. U Banjaluci je ova stranka jedva prešla izborni prag. SNSD, kao najjača politička stranka u ovom gradu, također je u slobodnom padu. Između dva izborna lokalna ciklusa izgubila je podršku oko šest hiljada Banjalučana.

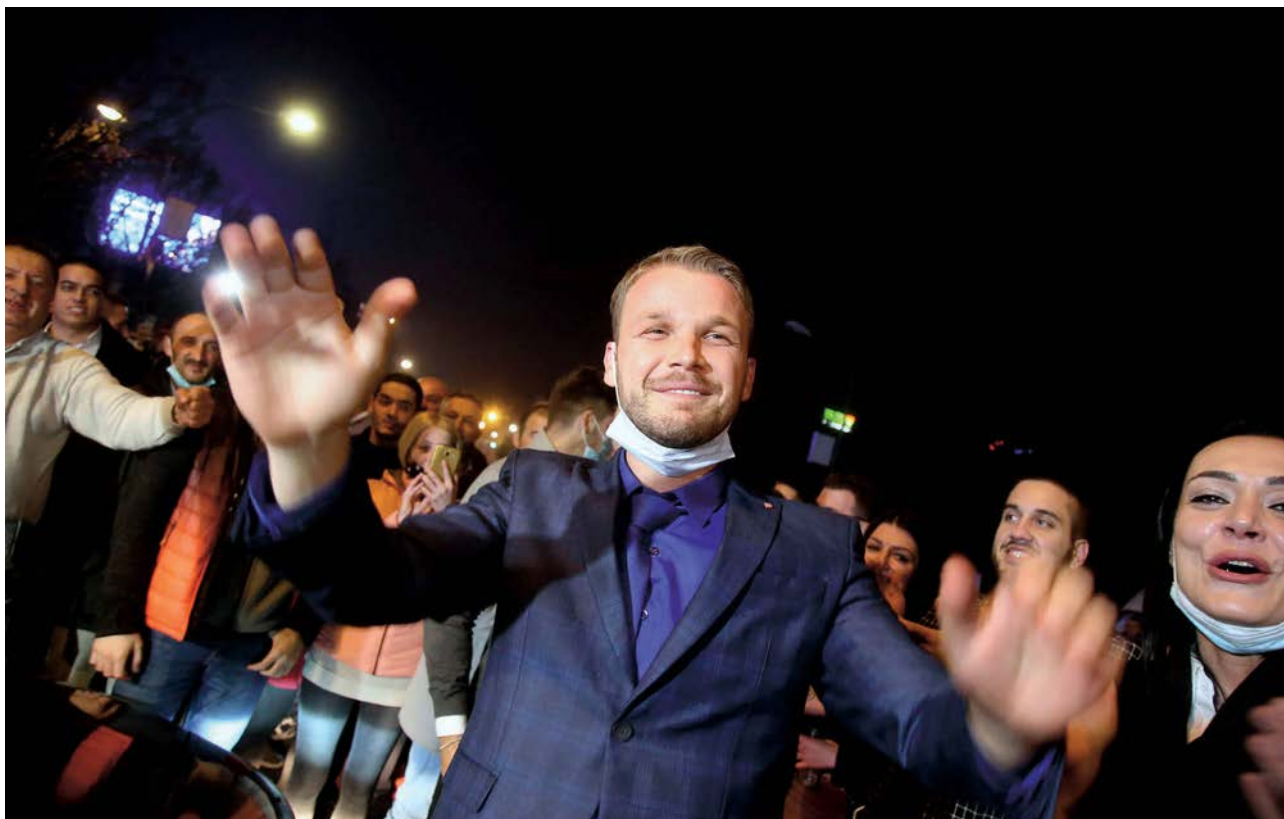
Na drugoj strani, Dodikova čarobna pobjednička formula "42 u Republici Srpskoj + 3 u Federaciji BiH", koju je uporno ponavljao kao odgovor na svako pitanje, nije mogla nadomjestiti gubitak gradonačelničkih funkcija u Banjaluci i Bijeljini. Tako je Dodik "izgubio grad" u koji je "uložio svoj život", dok je po njegovom mišljenju, period vladavine SNSD-a u ovom gradu "najbolji period koji je Banjaluka imala".

KRIVIČNOM PRIJAVOM

PROTIV OTPADNIKA

Politički prostor u Republici Srpskoj zatresli su, dan uoči početka kampanje, Demokratski narodni savez i njen lider Nenad Nešić, koji je napustio "najdugovječniju koaliciju na Balkanu", ne želeći da budu "privjesak ili pomoćna stranka". Dan uoči izbora Nešić je pozvao svoje glasače da podrže kandidate opozicije

IV MILORADA DODIKA

za gradonačelnike, pa tako i Draška Stanivukovića i Ljubišu Petrovića, novo lice Srpske demokratske stranke u Bijeljini. U međuvremenu je Mičo Mičić kandidovan za gradonačelnika ovog grada, ali ne više kao kandidat SDS-a, već čovjek od povjerenja Milorada Dodika. I izgubio je, iako je nova stranka, koju je "preveo" iz SDS-a, ostvarila dobar rezultat.

Nenad Nešić zauzvrat je zatražio podršku opozicije u Prijedoru, kako bi njegova stranka sačuvala najjače uporište koje su kontrolisali gotovo dvije decenije. SDS je ovu ponudu "glasno prešutio", uz pokoji izuzetak, dok je njihova kandidatkinja za gradonačelnicu ovog grada u ovim "prljavim igrama" htjela sačuvati principe. Tako je Prijedor "pao" u ruke SNSD-ovog čovjeka, dok će se skupštinska većina slagati po svim mogućim kombinacijama. I jedni i drugi tvrde da je imaju u ovom gradu, drže se principa i svi igraju sa svima.

Dan poslije izbora Nešić je zaradio kri- vičnu prijavu tešku gotovo 17 miliona maraka zbog zloupotrebe položaja. Ovakav

rasplet nagovijestio je sam Milorad Dodik, koji je još krajem oktobra, a u vrijeme razlaza sa dotadašnjim partnerom, izjavio kako je "stvorena loša atmosfera u korišćenju resursa javnih puteva (na čijem čelu je bio Nešić do napuštanja koalicije, a otišao je iz JP "Putevi" iz zdravstvenih razloga) i da su podnošenje prijave Okružnom javnom tužilaštvu Banjaluka protiv predsjednika DNS-a Nenada Nešića i poziv za saslušanje u MUP Republike Srpske uobičajene mjere za odgovorne strukture vlasti, te da će to isto uraditi i prema kadrovima SNSD-a".

DODIKOVA PRETNJA

Da SNSD novom gradonačelniku Banjaluke može zagorčati život, jasno je i iz činjenice da protiv sebe ima skupštinsku većinu. U teškim danima svarivanja poraza već je najavljena izmjena zakona o lokalnoj samoupravi u Republici Srpskoj, koji bi sasvim sigurno išao u pravcu razvlašćivanja gradonačelnika.

"Imenovaćemo rukovodstvo skupštine, načelnike, sve ćemo imenovati u gra-

GRADONAČELNIK BANJALUKE:

Draško Stanivuković

Foto: AP Photo

du. Donosićemo budžet. A usput da vam još nešto kažem, bez obzira koliko bilo arogantno ili ne. Ukoliko nešto ostane izvan nadležnosti skupštine, promijenimo i zakone i statut pa će sve biti nadležnost Skupštine grada. Sve je demokratski. Banjaluka i dalje ostaje naša, bez obzira što imamo drugog gradonačelnika", najavio je Dodik koji ne bi trebalo da ima bilo kakvih nadležnosti kako u entitetu tako ni u Banjaluci. "Kako da podržimo nekog ko je izmišljao, pravio spektakle, ali ...ja priznajem da mi je to teško palo", pojasnio je svoj odnos prema novom gradonačelniku.

IZDAJE I PRONEVERE

Istraživanja javnog mnjenja pred lokalne izbore bila su oprečna, pa smo tako mogli vidjeti istovremeno u dva različita istraživanja kako i Radojičić i Stanivuković imaju prednost u odnosu na onog drugog do 12 procenata.

ČOVEČE, NE LJUTI SE:

Milorad Dodik

Foto: Dragan Kujundžić/ Tanjug

Stanivuković je podržao litije u Crnoj Gori, sam ističe kako je patriota i rodoljub. Oni koji sami koketiraju sa četništvom u Republici Srpskoj ozbiljno su mu zamjerili slikanje sa četničkim simbolima i odnos prema Draži Mihailoviću. Tako je mladić koji rat ne pamti ideološki etike-tiran, što sopstvenom krivicom, što nastojanjem političkih oponenta da ga diskredituju.

VELIKA ISKUŠENJA

Javno je satanizovan kad je iznio ideju o izgradnji parka mira u Banjaluci, u kojem bi bile smještene statue tri vojnika kao svjetska opomena da nam se ratne strahote više ne ponove. Smatrali su ga nedoraslim političarem i šarlatanom. Vladaajući su ovu njegovu ideju uporedili sa izgradnjom spomenika nacističkim vojnicima na Kozari. U izbornoj kampanji se pragmatički ograničio na izgradnju centralnog spomenobilježja poginulim borcima Odbrambeno otadžbinskog rata, među kojima je i njegov stric.

Godinama je obilazio svako selo, zase-lak i razgovarao sa građanima. Rukama je kidao asfalt kako bi pokazao kako se u gradnji puteva krade i šta ostane na kraju. Upao je na privatni posjed Milorada Dodika i snimak postavio na društvene mreže. Podržao je borbu grupe "Pravda za Davida", što su kritičari iskoristili da mu prebace kako ljudsku tragediju koristi za "političku promociju".

Draško Stanivuković je obećao izgraditi opštu bolnicu u gradu, ekspertsku gradsku upravu, uvođenje sistema jedan političar – jedna plata, obezbijediti svakom djetetu u gradu mjesto u vrtiću i besplatne udžbenike za osnovce. Obećao je grad bez podjela i stvaranje ambijenta u koji će se vratiti mnogi koji su Banjaluku napustili posljednjih godina. Biće gradonačelnik svih građana iako se niti jednom rječu nije obratio Banjalučanima – Bošnjacima i Hrvatima.

Sasvim sigurno novog gradonačelnika čeka težak posao u uslovima kada protiv sebe ima gradsku skupštinu, entitetsku vlast i Milorada Dodika. Čeka ga i borba sa pandemijom, o kojoj u euforiji proslave pobjede na izborima nije mislio niti pretjerano vodio računa.

TANJA TOPIĆ

Konačan rezultat pokazao je da je Igor Radojičić dobio 8 hiljada glasova manje od Draška Stanivukovića. U noći poraza Milorad Dodik je prozvao i koalicione partnere za izdaju. Brojke su na kraju pokazale da je Radojičić dobio skoro 20 hiljada glasova manje nego stranke koje su stale iza njegove kandidature. Ceh izdaje su platili socijalisti Gorana Selaka, odmetnuta stranka iz Socijalističke, koji su preko noći izbačeni iz vladajuće koalicije i izgubili fotelje u javnim institucijama. Objе, inače duboko posvađane, pred izbore je podržao stariji brat iz Beograda Ivica Dačić.

Igoru Radojičiću je fakturisana i politika stranačkog rukovodstva, sumnjive javne nabavke u doba pandemije, bahaćenje i život na visokoj nozi, dok većina građana u strahu i neizvjesnosti dočekuje zimu.

Draško Stanivuković je razotkrio nabavku pokretne i neupotrebljive bolnice na početku pandemije, namijenjene za smještaj pacijenata oboljelih od kovida 19. Bolnica nije nikad postala nešto više od velikog i praznog cirkuskog šatora, masno plaćenog novcima siromašnih poreskih obveznika u Republici Srpskoj.

BUNTOVNO BOGATAŠKO DETE

Nakon pobjede 27-godišnjeg mladića pažnju javnosti zaokuplja pitanje kako je ovaj "buntovni i neobrazovani" dječak, "bogataško dijete koje se pravi da razumije običnog čovjeka" uspio nadmudriti i pobijediti moćnu mašineriju vladajućih i tako postati najmlađi gradonačelnik u istoriji ovog grada.

Stanivukovićeva ambicija ne prestaje tu, još je u školskim danima učiteljici rekao kako će jednog dana kad poraste biti

predsjednik Republike. Aktuelnoj vlasti je već nekoliko godina "trn u oku". Napadali su ga da je "reality" političar, privodili ga na informativne razgovore, prekršajno je gonjen 117 puta, a među brojnim krivičnim prijavama nalazi se i ona za podrivanje i rušenje države. U Narodnoj skupštini Republike Srpske je "isprovocirao" ministra unutrašnjih poslova RS-a Dragana Lukača da fizički nasrne na njega. Politički je prešao put od odbornika u gradskoj skupštini Banjaluke, preko narodnog poslanika do uskoro prvog čovjeka grada.

Našao se i na Dodikovoj listi "političkih idiota i pobačaja". U drugom dijelu Bosne i Hercegovine ga napadaju da je "nacionalista" i "četnik".

Tako je i jedan od čelnika bosanskohercegovačkih Hrvata Božo Ljubić, predsjednik Glavnog vijeća Hrvatskog narodnog sabora primijetio kako je u "Banjaluci pobijedio radikalni nacionalista". U Banjaluci tko god da je izabran, on je u konačnici izraz srpske političke volje. Jeste iznenađenje za mene jer nisam pratio događaje. Tu se desilo da je jednog umjerenog racionalnog gospodina Igora Radojičića zamijenio radikalni nacionalista kojem je zabranjen ulazak u Crnu Goru. Desilo se to da je narušen mit o Dodikovoj nepobjedivosti, ali to je samo slučaj u Banjaluci jer je SNSD na čelu sa Dodikom najjača stranka kad pogledamo ukupne rezultate. U Sarajevu je pobijedila četvorka koji su derivati SDA, ideološki nema razlike, a i oni koji nisu, kao što je Naša stranka i SDP, oni su svaki put nastupali kao bošnjački blok. Razlika u ustavnoj poziciji tri naroda je što Srbi i Bošnjaci na sreću mogu sebi dozvoliti unutarnacionalni pluralizam, a mi Hrvati ne, dok ne dođe do promjena Ustava", rekao je Ljubić.

Vetom na budžet

Mađarska i Poljska stavile su veto na sedmogodišnji budžet Evropske unije zbog namere da se isplate uslove poštovanjem vladavine prava. Plan "B" ne postoji. Usvajanje budžeta je odloženo na neodređeno vreme

Na prošlonedeljnom (virtuelnom) samitu Evropskog saveta eskalirala je kriza zbog veta Mađarske i Poljske na sedmogodišnji budžet EU. Spor je nastao zbog namere da se isplate iz narednog budžeta EU uslove "poštovanjem vladavine prava". Iako je veto najavljivao više puta, evropski političari su do kraja mislili je u pitanju blef. Ispostavilo se da ne postoji plan "B"; usvajanje budžeta je zaustavljeno na neodređeno vreme.

Budžet je i pre ove blokade uveliko kasnio jer su se otegli pregovori između predstavnika Evropskog saveta i Evropskog parlamenta. Poslanici su tražili budžet u visini 1300 milijardi evra, a Evropski savet je predložio budžet od 1074 milijarde. Posle dosta natezanja parlamentarci su popustili – budžet je povećan za simboličnih 15 milijardi evra, koje će se prikupiti od kazni zbog povrede

konkurencije. Odbijeni su zahtevi poslanika da se povećaju uplate država-članica pošto je i predloženi budžet usvojen na jedvite jade, posle mučnih rasprava na četvorodnevnom julsom samitu Evropskog saveta, pa niko nije hteo ponovo da otvara pitanja visine budžeta.

Kada je spor oko visine budžeta između EP i Evropskog saveta nekako rešen uz kapitulaciju EP, na dnevni red je došlo mnogo teže pitanje vladavine prava, zbog velikog otpora Mađarske i Poljske, koje su na meti brojnih kritika. Poslanici su zahtevali vezivanje isplata za poštovanje vladavine prava. Na tome najviše insistiraju Holandija i Finska. U konačnom tekstu je precizirano da ako Evropska komisija želi da blokira isplate članicama zbog nepoštovanja vladavine prava (šta god to značilo), konačnu odluku će kvalifikovanim većinom doneti Evropski savet, odnosno neće biti moguća blokada vetom.

ODMERAVANJE SNAGA:
Predsednik Evropskog Saveta Šarl Mišel

Foto: Tanjug AP Photo

BEZUBI ČLAN 7

Mađarskoj i Poljskoj se zamera tretman migranata, odnos prema LGBTIQ populaciji, uticaj vlasti na pravosuđe, pritisak na Sorošev univerzitet, kao i niz drugih stvari. Evropska komisija i Evropski parlament su više puta pokretali postupke protiv ove dve države zbog nepoštovanja vladavine prava po članu 7 ugovora o osnivanju EU, ali nijedan nije okončan kažnjavanjem. Razlog za to je proceduralne prirode – da bi se članici EU uvele sankcije po članu 7, potrebno je obezbediti jednoglasnost u Evropskom savetu, ne računajući članicu o kojoj se odlučuje. U situaciji kada Mađarska i Poljska jedna drugoj "štite leđa" u ES, kažnjavanje je neizvodljivo.

NE MOŽE NAM NIKO NIŠTA:
Viktor Orbán i Jaroslav Kačinski

Foto: Tanjug AP Photo

Zato su kritičari Mađarske i Poljske pre nekoliko godina počeli da insistiraju da se uvede efikasan mehanizam za kažnjavanje neposlušnih članica, a blokada isplata je instrument koji najviše boli.

Oko pitanja vladavine prava vodila se velika rasprava na pomenutom sastanku Evropskog saveta u julu kada je razmatrana visina budžeta i formiranje fonda za pomoć u vezi sa koronom. Oko toga nije bilo moguće postići saglasnost pa je, u najboljem maniru evropskih birokrata, usvojena konfuzna formulacija koju su obe strane tumačile kao svoju pobedu.

PRITISAK NA ORBANA

Lideri Unije su mogli da odu na godišnje odmore, ali je đavo ostao u detaljima. Truli kompromis iz jula se raspao kada su Mađarska i Poljska, suočene sa nepovoljnom interpretacijom dogovora, uložile veto.

Stvari nisu nimalo jednostavne. Lideri Mađarske i Poljske koriste veoma oštru retoriku tvrdeći da uslovljavanje vladavinom prava bez jasnih kriterijuma podseća na vreme kada su bili pod kontrolom SSSR-a. Oni ističu i da u drugim državama EU ima problema oko vladavine prava, ali da se samo protiv njih vodi hajka.

Očekivati da druga strana lako popusti je iluzorno. Holandski premijer Rute je kategoričan da neće dozvoliti nikakvo

razvodnjavanje formulacije oko vladavine prava; pritom se na proleće održavaju izbori, pa bi ga svako popuštanje moglo skupo koštati. Finska je isto tvrdo protiv popuštanja, a u Evropskom parlamentu, gde se na kraju mora usvojiti budžet, velika većina poslanika insistira na uslovljavanju.

Veto je izazvao bes u državama koje su najviše pogođene krizom kao što su Italija i Španija, a oštro su reagovali i Nemci i Francuzi, frustrirani jer se posle velikih natezanja oko budžeta i dodatnog fonda za podršku zbog krize koju je izazvala pandemija kovida 19 udarilo u zid. Jedini koji je pokazao razumevanje za odluku Mađarske i Poljske bio je slovenački premijer Janez Janša, ali nije glasao protiv budžeta.

Na mađarskog premijera Viktora Orbana je izvršen veliki pritisak. Pored Angele Merkel i Šarla Mišela, njega su zvali i čelnici Francuske, Italije, Španije i Portugalije, ali nije bilo rezultata. Viktor Orbán je vešt političar i posle Merkelove, šef vlade sa najdužim stažom koji poznaje do tančina mehanizme funkcionisanja EU. Pored toga, Orbán ima dvoćetinsku većinu u parlamentu i mogućnost da menja Ustav kako želi, tako da sa unutrašnje strane ne može da se očekuje pritisak koji bi doveo do njegovog popuštanja.

DOGOVOR 25 DRŽAVA

Obe strane su se učaurile u svojim pozicijama, pa se ne vidi mogućnost kompromisnog rešenja. Da postoji veće poverenje između evropskih političara, stvar bi možda legla uz (usmene) garancije da će se uslovljavanje vladavinom prava koristiti samo u izuzetnim, krajnje restriktivnim situacijama. Takve garancije nema ko da da – Merkelovoj se bliži kraj poslednjeg mandata i njena privatna uveravanja nemaju snagu.

Postoji mogućnost da se kriza prevaziđe posebnim dogovorom 25 članica, što se dogodilo kada je Velika Britanija uložila veto u jeku grčke krize. Tada su preostale članice, mimo zvaničnih organa EU, ugovorile formiranje mehanizma za kreditiranje problematičnih članica. Uz poseban ugovor, 25 država bi moglo da osnuje fond za oporavak od korone od 750 milijardi evra i da samo one koriste taj novac. Međutim, taj put je dugotrajan i komplikovan, a ostalo bi neizvesno kako bi se usvojio budžet Unije od 1074 milijarde evra pošto bi ostao problem veta.

Kako evropski ugovori ne predviđaju mogućnost isključenja članica, postoji i opcija da se formira nova unija od 25 članica a da se sadašnja EU ugasi. Tako ne-

što je, svestan otpora koji će pružati Mađari i Poljaci, pomenuo u raspravi u parlamentu holandski premijer Mark Rute.

IGRA NERAVA

Ako se budžet ne usvoji do 1. januara, Unija može da finansira samo poljoprivredu, administraciju, humanitarnu pomoć i spoljnopolitičku službu, a prestale bi isplate za strukturne fondove i programe kao što su "Horizont" i "Erasmus", kao i sve druge namene. Čak i ako se budžet usvoji pre kraja godine, formiranje fonda za podršku od 750 milijardi evra zahteva posebnu ratifikaciju kod svih 27 država članica i konačno usvajanje u EP, što će potrajati nekoliko meseci (uz moguća neprijatna iznenađenja). Tek od tog trenutka EK može da počne da prikuplja sredstva za fond na finansijskim tržištima, a za njihovu raspodelu potrebno je sprovesti određene birokratske procedure, što takođe zahteva vreme (nisu u pitanju pare koje se dele tek tako). U najboljem slučaju, sredstva za pomoć oko kovida biće na raspolaganju tokom leta 2021. godine, kada će proći najakutniji udari krize. To dodatno dovodi u pi-

tanje kvalitet pomoći EU u najteže pogođenim državama, jer novac neće dobiti kada im je najviše potreban.

U toku je igra nerava. Obe strane čekaju da ona druga popusti. Nevolja je u tome što je retorika takva da strane u sukobu ne mogu da odustanu od svojih ciljeva i da sačuvaju obraz (i birače). Dosta "upućenih" smatra da Orban blefira i da će na kraju popustiti, između ostalog i zbog unutrašnjeg pritiska, ali to nije baš izvesno.

Paradoks je da su Mađarska i Poljska najveći neto dobitnici iz budžeta EU (Mađarska po stanovniku, Poljska u apsolutnim iznosima), kao i da bi iz novog fonda za oporavak takođe imali znatne koristi u situaciji kada ih teško pogađa drugi talas krize sa virusom. Međutim, implementacija predloženog mehanizma uslovljavanja značila bi i crveno svetlo za vođenje dosadašnje unutrašnje politike i verovatno brz politički kraj njihovih lidera. Zato će Orban (koga svi smatraju "kolovođom") po svoj prilici čekati da pritisak država koje su najviše pogođene postane prevelik i da se tako "ubede" tvrdi zagovornici uslovljavanja.

ULOGE ANGELE MERKEL

Posebna odgovornost snosi Angela Merkel pošto Nemačka predsedava EU u tekućem šestomesečnom mandatu. Da li kancelarka koja je na kraju političke karijere posle 15 godina vlasti ima volje i energije da se izbori sa svojim nekadašnjim štićenikom Orbanom? Ili će karijera "liderke slobodnog sveta" (titula koju je dobila posle odlaska Obame) biti obeležena neuspehom evropskog projekta?

Da su evropski političari (pre svega Merkelova) bili mudriji, pitanje vladavine prava bi se razrešilo na jedan ili drugi način tokom leta i ne bi se ušlo u cajtnot. Ovako su doživeli da ih (za sada) nadigraju Orban i Kačinski vetom u najgorem mogućem trenutku. Konačni pobednik ovog spora ne može se naslutiti, ali je već napravljena ogromna šteta za ugled Unije – sredstva koja se željno očekuju u teško pogođenim državama kasne. Jedino je izvesno da će ishod borbe oko uslovljavanja isplata vladavinom prava umnogome oblikovati buduće odnose u EU.

BOGDAN PETROVIĆ

EVROPSKA NOĆ ISTRAŽIVAČA
DA NAUKA PROSTRUJI

Beograd / Čačak / Čuprija / Gornji Milanovac / Indija / Jagodina / Kikinda / Kladovo / Knjaževac / Kragujevac / Kruševac / Leskovac / Mokrino / Negotin / Niš / Nova Varoš / Novi Sad / Pančevo / Paraćin / Pirot / Priboj / Prijepolje / Ranovac / Smederevo / Subotica / Svilajnac / Šabac / Trstenik / Zaječar

27/28. novembar 2020.

@nocistrazivaca | nocistrazivaca | nocistrazivaca.rs

SVI DODIRAJU SU BESPLATNI

Čak se i od Trampa

**Šta se to tako
neobično desilo
na američkim
izborima da
je privuklo
tridesetak
miliona novih
glasača a što bi
našim pozorišnim
upravama moglo
biti od koristi**

Ovogodišnji američki izbori doneli su, pored kolektivnog, planetarnog uzdaha olakšanja, osim možda u kancelarijama poviše Lenjinovog mauzoleja i onih na Andrićevom vencu, dosad najveću, gotovo šokantnu izlaznost glasača – svoje pravo je iskoristilo više od sto pedeset tri miliona Amerikanaca. Poslednjih decenija taj broj je retko prelazio sto dvadeset miliona, a često je bio i znatno niži. Prve procene pokazuju da značajnu većinu od tih tridesetak miliona glasača više čine oni koji nikada ranije nisu izlazili na izbore. Bajden i Tramp su očigledno uspeli da, pozorišnim rečnikom rečeno, privuku novu publiku. I tu bi naša pozorišta, suočena sa nezavidnom posetom na svojim predstavama, mogla da pronađu štošta korisnog za sebe.

Uprkos mantri koja se unisono i glasno čuje iz naših pozorišnih kuća da su pune svake večeri, neumoljiva statistika pokazuje da je prosečna poseta na predstavama oko dve stotine gledalaca, što za većinu sala nije ni polovina kapaciteta. Prihod od tih dodatnih pet, šest hiljada karata mesečno svima bi dobro došao, a i mnogo je lepše igrati pred punim pozorištem, lako ćemo se složiti. I šta su to tako neobično Bajdenova i Trampova kampanja uradile da bi postigle ovakav uspeh a

što bi našim pozorišnim upravama moglo biti od koristi?

PODELA TRŽIŠTA

Počelo je tako što su ljudi iz oba marketinška tima shvatili da ne moraju da se bore za isto biračko telo. Uprkos savetima da malo ublaži svoju rasističku i ksenofobnu retoriku i tako pridobije neke od umećenijih glasača, Tramp je naprotiv takvu retoriku pojačavao i uspeo da privuče milione onih koji do sada nisu glasali jer im nijedan kandidat nije bio dovoljno rasista i ksenofob. Slično tome, Bajden je uporno istrajavao u svojoj centrističkoj politici, pazeći da nipošto ne pravi iskliznuća ni udesno ni ulevo. Podelili su tržište i to je dobro funkcionisalo za obojicu.

Beogradska pozorišta su nekada, pamte to stariji ljubitelji, imala jasno definisanu i prepoznatljivu repertoarsku politiku, kao i karakterističan umetnički stil. Danas svi

postavljaju sve, pa gledaoci ne znaju čemu mogu da se nadaju, ni u pogledu repertoara, niti umetničkog izraza, to ih zbunjuje, a publika ne voli da bude zbunjena. Određeni stepen specijalizacije, kakav je postojao, pomagao je da se više ljudi odluči da ide u pozorište, znajući uvek šta tamo može da očekuje. Teško je od najšire publike očekivati da na repertoaru svakog pozorišta precizno prepozna i odabere tačno ono što je zanima. Dovoljno je da se neko jedanput ili dva puta neprijatno iznenadi i za pozorište može biti trajno izgubljen. Ne znači, naravno, da takva specijalizacija mora biti striktna, ali malo prepoznatljivog identiteta nikada nikome nije škodilo.

Bajden i Tramp su, osim toga, za teme svojih kampanja izabrali ono za šta su njihovi birači, pokazalo se, životno zainteresovani. Trampova tema je bila red i zakon, sa jasnim rasističkim podtekstom, a Bajden je govorio o kovidu koji je već odneo

ima šta naučiti

Foto: Narodno pozorište

250.000 života u Americi i snažno uzdrmao ekonomiju. Njihova publika je, brojevi govore, prepoznala te teme i poistovetila se sa njima. Pozorišta ovdašnja, iz nekog razloga, postavljaju previše komada za koje je i unapred sasvim jasno da nemaju nikakve šanse da dođu do šire publike, a veoma često ni do kakve publike. Podrazumeva se da na repertoarima ne moraju biti samo velika dela dramske literature, mora se otvarati prostor i za mlade pisce, kao i za različite estetike, ali ovde se ne radi o uzrastu autora, već o tome da su teme tih komada često neuporedivo primerenije televiziji i publicistici nego pozorištu.

Stiče se utisak da je lutanje započelo nekako u isto vreme kada je našim scenama počela da dominira jedna struja u svetskoj a i domaćoj dramaturgiji koja je samohvalisavo sebe nazvala *in your face*, sa kolosalnom ambicijom da svima otkrije do tada nepoznate istine. Pokazalo se da

većini gledalaca tu smeta više stvari. Prvo, paternalistički odnos prema sopstvenoj publici, optužujući je paušalno za neosetljivost za probleme nekih društvenih grupa, ili za konzumerizam na primer, a niko, pa ni pozorišni gledalac, ne voli da bude vređan ni da mu se popuje. Drugo, ispostavilo se da se te nepoznate istine u ogromnom broju slučajeva odnose na banalne, svima poznate činjenice – da postoji nasilje u porodici, da teške droge često vode u propast, da krvni srodnici nipošto ne bi trebalo da međusobno stupaju u seksualne odnose i da manijakalno kupovanje materijalnih stvari i užitaka nije sve u životu. Sve pobrojano je naravno sasvim tačno, ali nevolja je što se niko od *in your face* autora pišući o nasilju u porodici ili o ljudima sa društvene margine, nije ni primakao snazi Ibzenove *Lutkine kuće* ili Simovićevog *Čuda u Šarganu*. Da neko jeste, ovi redovi bi bili sasvim izlišni a pozorišne sale pune. Jedina inscenacija komada ove dramaturgije koja je ostavila značajan trag u našem pozorištu i ujedno jedna od prvih, bila je predstava Jugoslovenskog dramskog *Shopping and Fucking* u režiji talentovane i posvećene Ive Milošević.

Naravno da niko ne brani da se takvi komadi postavljaju na naše scene, ali nikaiko u tolikom broju, a još manje kao nosioci repertoara. Čak i ako zanemarimo da je suviše takvih drama jednostavno loše napisano, ostaje treći problem – to o čemu se priča zanima veoma uzan krug ljudi ili doslovno nikoga, osim autora samih. Ako ne verujete nama, pitajte agente prodaje i blagajnike pozorišta.

KO SEDI U SALI

I tako dolazimo do, za ovo naše razmatranje, možda i najvažnije pouke američkih izbora: ljudi, birači, glasači, publika, ne-publika, svi oni prevashodno žele da slušaju o sebi. Univerzalne poruke, neobične sudbine, velike ideje – dobro je ako ima i toga, ali publika prevashodno želi da vidi sebe i svoje okruženje, svoje probleme, svoje dobre, pa i loše strane, svo-

je strahove i nade, na šta je još odavno i Divinjo ukazao. Tramp i Bajden su uspešli da ubede svog glasača da se na izborima radi o njemu, a ne o njima dvojici, pa je tako Trampu poverovao da baš njega brani od najezde Meksikanaca na granicama koji hoće da mu otmu posao i siluju ćerku, od komšija crnaca koji hoće da ga opljačkaju i od Kineza i njihove besramno jeftine robe. I 73 miliona je poverovalo da se Tramp baš njima obraća, imenom i prezimenom. A Bajden je poslao poruku da dolazi neko ozbiljan ko će zaustaviti pandemiju, spasti mnoge živote, vratiti ekono-

Foto: AP Photo / LM Otero

miju u normalne tokove i obezbediti stabilnost, omiljenu reč svakog stanovnika američkih i svih drugih predgrađa, i – da vidite čuda, više od dvadeset miliona tradicionalno republikancima naklonjenih stanovnika Suburbije doživelo je to kao direktnu poruku njima i donelo Bajdenu ubedljivu pobjedu.

Tako bi i naša pozorišta, njihove uprave i dramaturška odeljenja možda mogli da porazmisle za koga oni, u stvari, prave svoje predstave. Ko je tačno ta osoba koja sedi u sali, kakvi su mu/joj ukusi, navike, zašto dolazi i šta očekuje od pozorišta? To se, ako se ne varamo, zove targetiranje u futurističkom svetu savremenog marketinga. Nekada se zvalo poznavanje sopstvene publike.

I na kraju, još je jedan i to veoma značajan razlog ovolikog odziva: glasačima je bilo udobnije i lakše da glasaju nego prethodnih godina. Omogućeno im je,

osim tradicionalnog izlaska na birališta određenog dana, i glasanje nekoliko nedelja pre dana izbora na biračkom mestu ili ubacivanjem listića u posebne kontejnere, kao i glasanje poštom. I to je dalo rezultata. Prihodi naših pozorišta su nekada u velikoj meri zavisili od redovne i planske saradnje sa sindikatima, školama i fakultetima. Agenti prodaje su direktno u preduzećima i školama prodavali ulaznice po sniženim cenama. Stari marketinški vukovi su oduvek znali da je najpouzdanija prodajna tehnika – tutnuti kupcu robu u ruke. Danas je, iz više razloga, teže organizovati takvu prodaju, ali je dobro što mnoga pozorišta istrajavaju sa tom praksom. Sa već ustaljenom prodajom karata putem interneta, trebalo bi tragati i za novim načinima da publika uz što manje napora i dodatnih troškova dođe do karata. Pozorišta bi takođe mogla porazmisliti kako da tom svom gledaocu malo ugone i na druge načine – da kod svojih osnivača, skupština gradova i opština isposluju da ulaznica za predstavu važi ujedno i kao karta za parkiranje, da za toplih dana na ulazu ponude besplatno ili jeftino osveženje, da se kišnih ili snežnih dana gledaoci ma bez kišobrana podele jednostavne kabanice, da se, makar sa razglasa, pre predstave publici daju osnovne informacije o njenom trajanju, komadu i autorima, da se barem za neke predstave vrati iz sasvim nerazumljivih razloga napuštena plemenita tradicija pauze, za vreme koje bi gledaoci imali priliku da srede utiske, popiju piće, šacnu koga ima oko i malo se i sami produciraju među svojim sugrađanima... Većina od pobrojanog i nisu neke nove ideje, ogroman broj pozorišta na svetu primenjuje barem neke, ako ne i sve ove metode da svom gledaocu ponude još nešto osim same predstave, jer ovo je već decenijama, a biće još dugo *buyer's market*. Svidalo se to nama ili ne, a ne vidimo zašto nam se ne bi svidelo, borba za pažnju, naklonost i na kraju odanost gledalaca biće sve teža i oštrija. Ako je Trampu i Bajdenu uspelo da svoju publiku uvećaju za trideset odsto, nema razloga da pozorišni ljudi ne postignu makar približno toliki uspeh. ¶

NEBOJŠA BROČIĆ

Žena sa glavom

Priča se da svaki kamen solunskog Ano Polija, ostatka iz otomanskog vremena, ima neku legendu i da je pun nekih čudnih bića koja se pojavljuju samo noću

TRAGOVİ TURSKOG CARSTVA: Pašini vrtovi

Foto: Milica Kosanović

Krajem 19. veka, nakon rušenja klaustrofobičnih obalskih zidina, otomanski Selanik dobio je današnji izgled mediteranskog i balkanskog grada, sa evropskim višespratnicama i prometnim bulevarom na obali, sa preko milion stanovnika. Ispod te evropske šminke, Solun je u suštini ostao orijentalni grad, krunisan minaretima, čempresima, džamijama, sinagogama i crkvama, hamamima, bazarima i sokacima sa privremenim šupama i barakama koje su trgovci neretko pretvarali u radnjice i gostionice.

Deo koji podseća na njegovu orijentalnu prošlost je Gornji grad (Ano Poli), stara turska mahala, koja liči na lavirint čvrsto umreženih kaldrmisanih sokaka, gusto popunjenih drvenim otomanskim kućama koje su samim čudom pošteđene u katastrofalnom požaru 1917. kada je izгореo veliki deo Soluna. Estetski i energetski superioran u odnosu na ostale delove modernog grada sivih zgrada i bučnih ulica, Ano Poli je omiljen za solunske pesnike, umetnike i boeme. Ovde kao da struji neki drugačiji vazduh, ljudi se kreću sporijim ritmom i stiće se utisak da onog tre-

kao u konja

na kad sa asfalta pređeš na njegovu kaldrmu, ulaziš u drugu prostorno-vremensku dimenziju.

Zato nije nimalo čudno što je na jednom od čuvenih trgova Gornjeg grada, poznatog kao Kule kafe, jedno društvo kafanskih prijatelja, sastavljeno od obrazovanih Donmeda (islamizovanih Jevreja) aga i begova, 1908. godine došlo na ideju da osnuje novi turski ustav, koji je promenio tok istorije na Balkanu. Među njima bio je i Kemal, koji će se kasnije nazvati Atatürk, u prevođu Otac Turaka. Kuću u Ulici apostola Pavla u kojoj se rodio Mustafa Kemal 1881, a nalazi se iza današnjeg turskog konzulata, grad Solun je poklonio turskoj državi pa je ona pretvorena u Muzej "Atatürk". Iako dete multinacionalnog i kosmopolitskog Soluna, Kemal se zalagao za nacionalno jedinstvo Turske i podržao je grčko-tursku razmenu stanovništva, a to je verovatno jedan od razloga što je danas njegov muzej glavno mesto hodočašća za desetine hiljada Turaka.

Sa istočne strane, Ano Poli je ograđen vizantijskim zidinama koje je u 4. veku izgradio vizantijski general persijskog porekla Ormisda, arhitekta i mistik, s namerom da budu neprobojni. Odmah izvan njih, nalazi se jedan od najčudnijih spomenika Soluna – misteriozni Pašini vrtovi. Sledbenici "svete geografije" smatraju ih važnim mestom moći. Sagrađeni 1904. na ruševinama jednog antičkog helenističkog hrama, najverovatnije posvećenog boginji Afroditi, Pašini vrtovi, remek-delo fantastične arhitekture gaudijevskog stila, bili su duhovno sklonište tadašnjeg guvernera Soluna Sejfulah-paše i njegovog zanimljivog društva, islamskih i ostalih mistika raznih veroispovesti. Ako se pažljivo posmatra, tu se mogu videti zmaj, čekić, mistrija i ostali simboli islamskih masona.

Na kraju Ulice apostola Pavla je vizantijska Crkva Sv. Nikole Orfanosa izgrađena početkom 14. veka. Izvori kažu da je jedan od ktitora ove crkve bio srpski kralj Milutin, koji je oženio vizantijsku princezu Simonidu Paleolog. U znak poštovanja prema svojoj tazbini, Milutin je finansirao izgradnju i drugih solunskih crkava. Fre-

ske Svetog Georgija, zaštitnika kralja Milutina i dinastije Nemanjića, i Svetog Klimenta Ohridskog nalazile su se u glavnom hodniku Crkve Sv. Nikole, a u dvorištu je Kapele Svetog Save, što ukazuje na tesnu vezu te crkve sa Srbima kojima je bila obavezna stanica na putu za Svetu goru.

Unutar vizantijskih zidina nalazi se ceo jedan skriveni svet crkava i katakombi, rimskih fontana i podzemnih rezervoara, napuštenih otomanskih džamija, derviških tekija, turskih kupatila, kafana sa tajnim baštama koje su podignute na antičkim temeljima grada. Ovde je većina kuća pod zaštitom države kao spomenici kulture, a kaldrmisane uličice nisu se menjale od vizantijskog doba do danas. Mesto je puno urbanih legendi i metafizičkih pojava. Kažu da svaki čošak ima svog duha. Pisac Marios M. Haralabus napisao je u knjizi *Mistični Solun* da je jedne noći punog Meseca u blizini Crkve Svetog Nikole Orfanosa naišao na vešticu kako baje i sprema vradžbine za magijske ceremonije, i da je na raskršću u Ulici Teofilu sreo ženskog demona sa glavom velikom kao u konja i očima velikim kao pesnice. Možda je sve to plod bujne mašte romantičnog pisca, ali Ano Poli zaista budi neku vrstu metafizičke uznemirenosti. Neki stariji građani pričaju o čudnim parovima koji se pojavljuju i nestaju, kao da stižu iz prošlosti. Noću čuju nestvarne korake iako nema nikoga, kao i kucanje na drvene kapije kuća i ljubavna šaputanja iz prošlosti. Čuvena urbana legenda govori o Ulici Mavris petras (crnog kamena) u Gornjem gradu gde se tačno u 12 sati otvara kapija kroz koju možete proći u drugu dimenziju i naći se u alternativnom Solunu, u kome ćete se izgubiti bez iskustnog vodiča. Gornji grad je pun starih i ukletih kuća, u kojima kažu da žive vampiri koji ne mogu da napuste svoje sanduke s blagom i duhovi koji ih čuvaju. Zato često kada se neko useljava u neku od tih kuća, zove za svaki slučaj sveštenika da je okadi, da blagoslovi ukućane i iz kuće protera demone.

Zidine Gornjeg grada

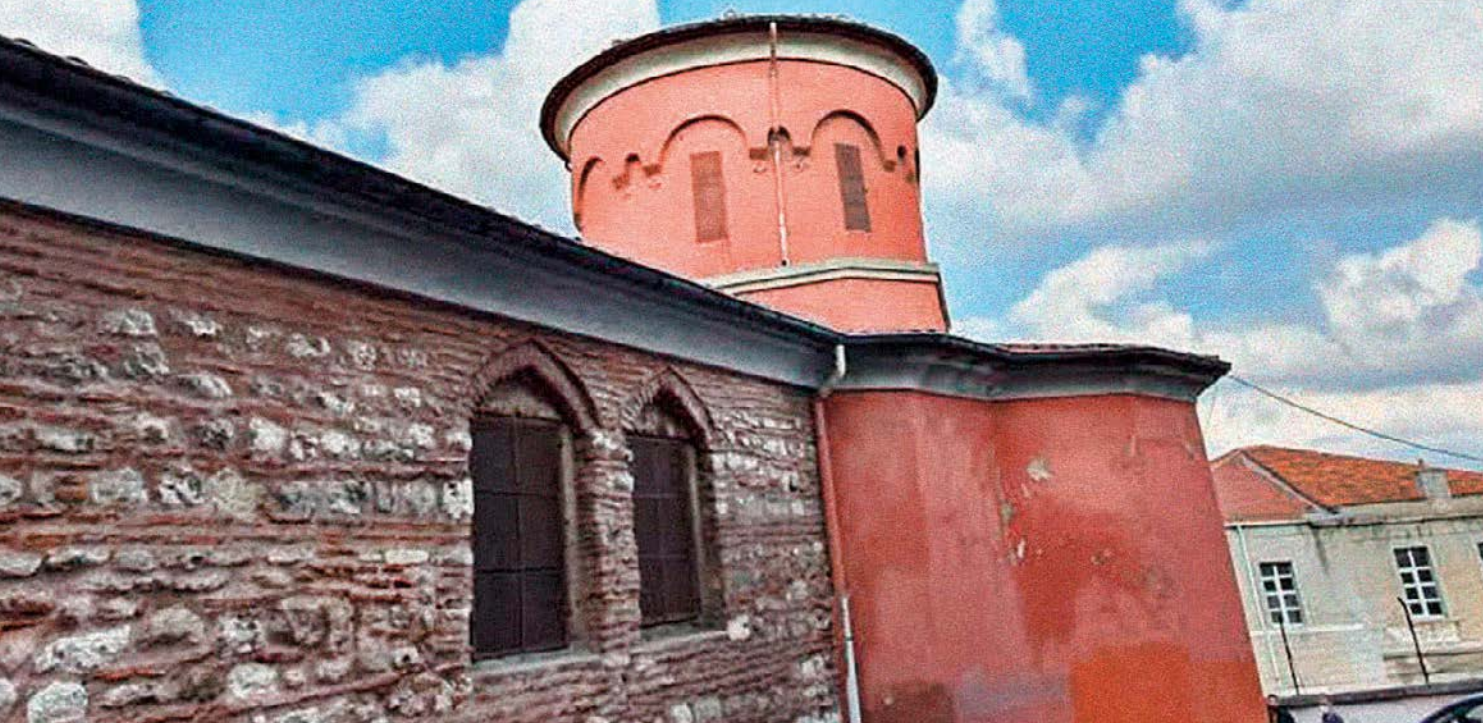
Foto: Georgios Stamkos

U Gornjem gradu je i mala, ali čuvena vizantijska crkva iz 3. veka, Svetog Davida Solunskog (Osios David), u čijoj niši se nalazi redak mozaik iz 5. veka a predstavlja viziju Jezekilja: mlad i bez brade, Hrist sedi na šarenom svetlosnom luku okružen simbolima četiri jevanđeliste (anđelom, orlom, lavom i bikom) i prorocima. Skriveni otvor na podu crkve vodi u katakombe. Pokriven je starim tepihom i nepoznat je turistima. U vreme kada su stanovnici Soluna koristili hodnike pod zemljom, ova crkva je bila ključno mesto za mrežu katakombi. Kažu da su u vizantijsko vreme sve crkve bile međusobno povezane. Ova je bila povezana sa Prorokom Ilijom, Svetim Dimitrijem i Svetom Sofijom, koja se nalazi neki kilometar niže prema moru.

Mnoge legende vezane su i za Trg Terpsitea. Na njemu se deca igraju po ceo dan, ali čim noć krene da se zgušnjava, beže što dalje od čudnovate osmougaone građevine koja se nalazi na rubu Trga. To je derviško turbe muslimanskog sufije i sveca Musa Babe, koga hrišćani često poistovećuju sa Svetim Georgijem. Oni koji tvrde da je ovo mesto ukleto, kažu da su svojim očima videli duha, derviša čuvara turbeta, kako se tu okolo muva i nestaje u mraku. Istina je da je Musa Baba bio omiljeni svetac solunskih muslimana, a ovaj grob je privlačio mnoge njihove hodočasnike. Poštovali su ga i hrišćani, naročito oni koji su izbegli iz Male Azije i tu se naselili, pa upale poneku sveću na njegovom grobu. Oni veruju u priču koju su im ispričale stare muslimanke pre nego što su otišle u Tursku, da Musa Baba nije bio niko drugi do sam Sveti Georgije koji se pretvorio u muslimana kako bi od nevernika (muslimana) pravio vernike. ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Poklon Mehmeda Osvajača

Šetnja po Feneru, četvrti koja čuva tragove Vizantije u Istanbulu

A tmosferu multietničkog Istanbula kakav je bio još sredinom dvadesetih godina 20. veka, opisuje Džordž King u knjizi *Ponoć u hotelu Pera palas: Rađanje modernog Istanbula*. Istanbul, raskrsnica Istoka i Zapada, tada je dom generacija Turaka, Grka, Jermena, Jevreja... odskora i Belih Rusa, pobeglih pred Oktobarskom revolucijom... Tu su bili boljševički atentatori, Trocki, nemački profesori, špijuni, britanske diplomate i američki biznismeni. Svi oni zajedno čekaju novu 1926. u najluksuznijem istanbulskom hotelu Pera palas.

Hotel je jedan od onih u kojima istorija progovara sa svakog zida: podignut je 1892. za putnike Orijent ekspresa, u njemu su živeli Ataturk (spomen-soba i dalje postoji), Agata Kristi, Ernest Hemingvej, a 1940. i Josip Broz, komunistički ilegalac istančanog ukusa za luksuz. Ilham Gencer, 94-godišnji turski pop-star, svakog petka i subote od tri do šest po podne ovde svira klavir.

Iz hotela Pera palas spuštam se strmim ulicama istanbulske četvrti Pera ka obali zaliva Zlatni rog, nedaleko od

mesta gde je u vreme Vizantije bio razapet lanac koji je trebalo da spreči osvajacke brodove da priđu Carigradu. Nije pomogao 1204. kada su krstaši osvojili i poharali grad, a ni 1453. kada je konačno pao u ruke Osmanlijama! Delovi tog legendarnog lanca izloženi su danas u Pomorskom muzeju na obali Bosfora i u Kuli Galata.

Brod koji treba da me prebaci na drugu stranu Zlatnog roga polazi za jedan sat, ali mi lokalni čamđžija Murat nudi prevoz do Fenera za 40 lira što je oko 4 evra. Vozim se preko glatke vode zaliva ka Feneru, grčkoj četvrti Istanbula u kojoj nekoliko preživelih pravoslavnih crkava svedoči ko je do pre samo 70 godina činio većinu stanovništva u ovom delu grada. Iskačem na obalu sa Muratovog broda i dogovaramo se da me čeka sat i po kasnije i po istoj ceni vrati u Peru.

CRKVA BOGORODICE MONGOLSKE

Sa desne strane blista bugarska crkva posvećena Sv. Stefanu. Poznata i kao Bugarska čelična crkva, sagrađena je od metalne konstrukcije dopremljene iz Beča

Dunavom i Crnim morem. Bečka kompanija R. Ph. Waagner pravila je tri godine čelične delove kostura crkve teške 500 tona. Građena je 1898. u mešovini neobaroknog i neogotskog stila, i do danas je u službi male bugarske zajednice u Istanbulu. To je jedna od "čeličnih crkava" kakve je u 19. veku Britanska imperija pravila i slala po svojim dalekim kolonijama, čak do Australije, a nekoliko takvih hramova koji su završili na Filipinima i u Peruu projektovao je Gistav Ajfel.

Četvrt Fener, nekada većinski grčka, danas čuva ostatke stare slave Vizantije. Ovde su nakon pada Carigrada 1453. ostali da žive pravoslavci. Podaci govore da je 1919. u Istanbulu živelo čak 31 odsto stanovnika koji su se izjašnjavali kao Grci. Već pet godina kasnije, nakon Grčko-turskog rata, taj broj je pao na 19 odsto, da bi posle pogroma 1955. sa oko 5 odsto pao na ispod 0,2 odsto, koliko ih ima danas. Pada u oči da je pored svake crkve sagrađena po jedna džamija kako bi se, valjda, obeležila teritorija i stavilo do znanja preostalom pravoslavnom stanovništvu na čijoj se zemlji nalaze. Je-

PROŠLO VREME: Crkve Bogorodice Mongolske, Svetog Stefana, nekadašnji Muzej Hora
(Foto: Robert Čoban)

dina vizantijska crkva u Stambolu koja nije nikada pretvarana u džamiju je Bogorodica Mongolska. Stiven Ransman u knjizi *Pad Carigrada 1453.* navodi izvore iz tog vremena koji kažu da su niz strme ulice pored ove crkve nakon 29. maja 1453. danima tekli potoci krvi. Neke pravoslavne crkve, poput Crkve Bogorodice od Utehe, danas su u ruševinama i obrasle rastinjem.

Crkva Bogorodice Mongolske nikad nije pretvarana u islamsku bogomolju zato što ju je Mehmed Drugi Osvajač darovao majci Hristodula, arhitekta koji je za njega izgradio Fatih džamiju. Poklon je kasnije Hristodulovom sinovcu potvrdio i Bajazit Drugi. Nekoliko narednih sultana nameravalo je da i ovu crkvu pretvori u džamiju, ali nije se moglo protiv fermana osvajača Carigrada. Na jednom od zidova crkve i danas je izložena kopija pomenutog ukaza najvećeg turskog sultana. Život joj nije bio lak ni u vreme Turske Republike. Naime, stradala je u tzv. Istanbulskom pogromu 1955. godine, kada su istrebljeni gotovo svi Grci iz grada. Turske vlasti su prvo inscenirale

bombaški napad na svoj konzulat u Solunu, a onda su organizovale "spontanu" reakciju Turaka u Istanbulu. Gradski polusvet, potpomognut "istomišljenicima", koji su dovezeni autobusima iz cele Turske, raspoređen je sa uputstvima za napad na poslednje carigradske Grke. Osim Grka, nastradali su i drugi hrišćani: Jermeni, Gruzijci, ali i Jevreji. Pobesnula rulja upadala im je u stanove, kuće, pljačkajući radnje, paleći i uništavajući njihovu imovinu. Postoji fotografija Ulice Istiklal kojom ne može da se prođe od razbacanih i polupanih hrišćanskih stvari. Scena gotovo identična Kristalnoj noći u Nemačkoj 1928. Bilo je i ubijenih, mnoge žene su silovane, a zabeleženi su i slučajevi prinudnog sunećenja, između ostalih i jednog sveštenika.

HORA

Ne skidajući masku sa lica (strogim kaznama zaprećena obaveza u Istanbulu), nastavljam penjanje strmim ulicama Fenera u želji da proverim informacije o skandaloznoj "rekonstrukciji" Crkve Hrista Spasitelja u Polju, poznate kao Hora. Ova vizantijska bogomolja iz 5. veka, koja se smatra jednim od najvrednijih hramova iz vremena Paleologa, 1453. postala je džamija a vredne ikone su prekrečene. Posle desetogodišnje restauracije u kojoj su, kao u filmu *Vreme čuda*, ikone progledale ispod debelog sloja kreča, 1958. godine Republika Turska joj daje status muzeja. Pre nekoliko meseci, svet je šokirala informacija da su ikone ponovo prekrečene, da je Hori oduzet status muzeja i da je opet postala džamija – Karije. Nisam svojim očima mogao da se uverim u to jer su prilazi crkvi onemogućeni građevinskim ogradama na kojima se nalazi informacija da je objekat u procesu restauracije.

Dok sam odlazio, prodavac đevreka pored crkve prišao je ogradi kroz koju se vidi malo muslimansko groblje u crkvenoj porti, podigao je ruke u visini grudi sa dlanovima okrenutim prema sebi i počeo da izgovara molitvu.

Spuštam se ka Ekumenskoj patrijaršiji u delu Fenera odmah pored obale Zlatnog roga. Prolazim pored malih restorana i kafea koji su nekada bili puni turista, danas u njima sede lokalci i, za razliku od mnogih sličnih turističkih četvrti u drugim delovima Evrope, ovaj kraj deluje i dalje veoma živo. Na ulazu u Patrijaršijsku crkvu nalazi se ozbiljno obezbeđenje, posledica bombaških napada iz 1993. i 2004. i ne dozvoljava ulazak posetiocima izvan vremena bogoslužjenja. Razočaran, spuštam se ka obali i srećem jednog sveštenika. Kažem da sam iz Srbije i pitam da li mogu da vidim unutrašnjost Patrijaršijske crkve. On iz džepa vadi motorolu i javlja ljudima iz obezbeđenja koji stoje dvadesetak metara dalje da me puste da pogledam unutrašnjost hrama. Dok smo se pozdravljali, kaže da je iz Soluna i da su Grci i Srbi braća.

Prolazim detaljan sigurnosni postupak i ulazim u portu Saborne crkve Svetog Đorđa iz 1600. godine. Kosti dvojice svetaca, Svetog Đorđa Nazijanskog i Svetog Jovana Zlatoustog, koje su krstaši opljačkali 1204, tačno osam vekova kasnije (2004) u Sabornu crkvu Svetog Đorđa vratio je papa Jovan Pavle Drugi.

Jedna jeziva epizoda iz burne istorije Grka pod Otomanskom imperijom dogodila se upravo na ovom mestu: 1821. sultan Mahmud Drugi, nezadovoljan njegovim držanjem u Grčkom ustanku, naredio je da se patrijarh Đorđe Peti ubije i da njegovo telo tri dana visi na ulazu u Patrijaršiju.

Vraćam se u luku Fener gde me sa svojim brodićem čeka Murat. Penjući se nazad ka Pera palasu, prolazim pored velikog murala na kojem piše "Bosna" a u slovima se naziru obrisi mosta koji je na Drini 1577. sagradio Mehmed-paša Sokolović, a bezmalo četiri veka kasnije proslavio nobelovac Ivo Andrić. Kosovo (na kojem ćemo prema porukama na beogradskim muralima biti "dogodine") na zidu jednog Renoovog servisa u Istanbulu zove se – Bosna.

ROBERT ČOBAN

Uskoro...

...nešto novo.

nedeljnik

VREME

www.vreme.com

Znaš li ti ko smo mi

Eh, da sam muva na zidu u sobi u kojoj ministri odbrane članica EU razgovaraju o aktuelnim pitanjima, pomislio je makar jednom mnogi novinar koji prati sektor bezbednosti. Kolegi iz Holandije Danijelu Ferlanu to se posrećilo, a on se čak ne loži na vojsku već prati IT. I ušao je na sastanak na velika vrata, a ne kao muva.

Slučajno je primetio da je holandska ministarka odbrane Anka Bijleveld greškom na Tviteru postovala fotografiju sa podacima za uključanje u sastanak, s tim da nije bio otkriven ceo pin kod za pristup. Ferlan se malo potrudio, isprobao neke kombinacije i... jes! Uspelo mu je da upadne na sastanak iz redakcije.

Uključio je snimanje tek da bi dokazao šta je napravio, usput snimivši i Žozepa Borela koji ga je najpre pitao da li je svestan gde se nalazi, a onda ga gotovo profesorski ozbiljno upozorio da bi mu bolje bilo da izađe odmah, "dok mu ne dođe policija". Ferlan je sve vreme delovao totalno ushićeno i nije pokazivao nameru da se tu zadrži duže, a i okupljeni ministri bili su oduševljeni, što su manifestovali glasnim smehom zbog momka, civila, koji im razdragano i u neverici maše sa ekrana.

Njegova medijska kuća RTL je objavila snimak, ceo svet se malo naslađivao, a onda su krenule ozbiljnije diskusije. Najpre je sastanak otkazan jer je procenjeno da se ne zna kome je sve uspelo da provali šifru, samo se nije time hvalisao kao Danijel. Holandsko ministarstvo i ministarka uputili su svima izvinjenje, uz pouku da treba biti jako pažljiv oko kompjutera u vreme onlajn konferencija i svega ostalog. Kao da nam to ne poručuju svakodnevne kampanje s televizije usmerene ka deci i najstarijima, valjda kao najnaivnijima.

Kako se korona virus poslednjih nedelja omasovio, sastanci i konferencije su iz realnog sveta, hotela i sala za sastanke, prebačeni na internet. Podeljena su mišljenja, neki ne mogu da smisle gledanje u ekran i kameru, neki su oduševljeni, ubeđeni da tako štede vreme i druge resurse. Ali, jasno je da se premalo razmišlja o bezbednosti i da je bezbednosna kultura onlajn konferencija ispod svakog nivoa.

Za početak, mnogi koriste besplatne verzije aplikacija za komunikaciju koje su dramatično slabo zaštićene, dok se većina korisnika nije ni koncentrisala da ih bolje prouči i odomaći se na njima. Dodatni problem je što ih ima mnogo i što svakodnevno dobijate poziv da se uključite preko neke druge.

Još u aprilu, KPMG je podelio savete kako treba održavati onlajn sastanke i konferencije i oni kažu da uvek treba postaviti pasvord, da domaćin sastanka treba da se uključi prvi i potom lično pušta na sastanak one koji su pozvani, i da potom "zaključa" sastanak. Treba kontrolisati šerovanje fajlova i zabraniti snimanje (sem domaćinu), pratiti da li je neko od korisnika nekome prosledio poziv za sastanak i da obavezno treba uzeti verziju aplikacije koja se plaća, jer je tamo i bezbednost veća.

U pandemijsko vreme fizičko okupljanje je luksuz i rizik, pa su onlajn sastanci uz sve svoje mane neizbežni. Ko to ne razume, slabo šta razume o "novoj normalnosti", jedino je od toga gore da menadžment nije vičan modernim alatima. Ostaje nedoumica mogu li se poverljiva pitanja raspravljati na onlajn sastancima, kakve god mere bezbednosti da su primenjene. Ako je odgovor negativan, onda je svako fizičko okupljanje rukovodstva signal da se nešto ozbiljno dešava. ¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplate možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

KAKO SE OSVAJAJU ŽENE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

IZVESNI PETAR B. PETROVIĆ
AUTOR JE VIŠE UDŽBENIKA
HIPNOTIZMA I PRAKTIČNE
MAGIJE, KOJI SU SE POJAVILI
U NJEGOVOM IZDANJU, U BEOGRADU
IZMEĐU TRIDESETH I SEDAMDESE-
THI GODINA DVADESETOG VEKA.
MEĐU KNJIGAMA KOJE JE POTPISAO
JE I "KAKO SE OSVAJAJU ŽENE -
PRAKTIČNI UDŽBENIK LJUBAVI",
OBJAVLJEN (VEROVATNO) ČETRDESETH

"I NAJTVRĐE ŽENSKO SRCE
KAPITULIRAĆE KAD NAIDE NA
"MAJSTORA". A TAKAV "MAJSTOR"
POSTAĆEŠ I TI, DRAGI ČITAOČE,
AKO PAŽLJIVO PROČITAŠ OVU
KNJIGU - ONA ĆE TE NAUČITI
KAKO ĆEŠ ZA SVAKU ŽENU NA
KOJU SE OKOMIŠ POSTATI "ONAJ
PRAVI"!

"ŽENE SU U PREDNOSTI. ONE TRAŽE DA SE U SVOJIM
PRAVIMA IZJEDNAČE SA MUŠKARCIMA. ALI POKUŠAJ TI DA
U KAFANI IZVADIŠ SVOJ APARAT ZA BRIJANJE I "UDESIS"
SVOJE LICE. A NIKO ŽIV NEĆE DA ZAMERI ŽENI DA IZ
TAŠNE IZVADI RUŽ I DO MILE VOLJE SE ULEPSAVA. MEĐUTIM,
TI, BUDUĆI DON ŽUANE, NE SMEŠ DA TU MNOGO REZONUJEŠ
I FILOZOFIRAŠ! DOK JEDNU ŽENU UBEDIŠ U ISPRAVNOST
TVOJH RAZMIŠLJANJA, MOŽEŠ DA PROPUSTIŠ PRILIKU KOD
POLA TUCETA DRUGIH!"

"AKO TVOJE AMBICIJE IDU DALJE OD
OBIČNOG FLERTA, ZAPAMTI JEDNU STVAR:
SVAKA ŽENA RADIJE ĆE DA SE POTČINI
JAKOM MUŠKARCU, NEGO DA VLADA
SLABIĆEM!"

"ŽENA PORED SVIH SVOJIH
KAPRICA, SUJETA I MANA,
IPAK IMA DUŠU. ZATO,
UČENIČE MOJ, TREBA DA
BUDEŠ NAČISTO: ŠTA TI U
STVARI HOĆEŠ SA NJOM,
PA DA TEK ONDA PRILAGODIŠ
SVOJU TAKTIKU!"

"BUDUĆI ZAVODNIČE, ZAPAMTI DA LEPOJ ŽENI, KOJA SLUŠA HVALOSPEVE NEBROJENIH DRUGIH MUŠKARACA, NE SMES MNOGO DA LASKAŠ. KAD LASKANJE IZOSTANE, ONA ĆE UPOTREBITI SVU SVOJU LUKAVOST DA SE U NJU ZALJUBIŠ, KAKO BI MOGLA DA TE ODBACI KAO STARU ČARAPU. TO BI BILA NJENA OSVETA ZA TVOJU SMELOST, KOJU ONA SMATRA DRSKOŠĆU. ALI - TI SI VEĆ NAPOLA USPEO!"

"U OČIMA ŽENA MUŠKU LEPOTU NE SAČINJAVA ONDULIRANA KOSA, A JOŠ MANJE - VATIRANA RAMENA, KOJIMA KROJACI ČESTO OD PIGMEJA PRAVE KARIKATURE ATLETA. ŽENA VRLO DOBRO ZNA, DA SU TA RAMENA VEŠTAČKA, KAO ŠTO I TI ZNAŠ, DA NJENI UVOJCI NISU DELO MAJKE PRIRODE, VEĆ NEKOG DAMENFRIZERA "JOCE", "MIŠE" ILI "PAJE"..."

"I ZNAJ - TVOJI ZASUKANI RUKAVI I ZNOJAVO ČELO - AKO SI MANUELNI RADNIK, ILI JEDNOSTAVNA ODEĆA AKO TI JE ALAT PERO, PRIVLAČNIJI SU JOJ OD "SALONSKOG ODELA". MUŠKO LICE KOJE POKAZUJE ODLUČNOST I ENERGIJU PREDSTAVLJA "MUŠKU LEPOTU" ZA KOJOM ŽENE ČEZNU. OTUDA DOLAZI NEPOBITNA ISTINA DA: MUŠKARAC JE ZA ŽENU NAJLEPŠI U MOMENTU KADA GA ONA ZATEKNE U INTENZIVNOM RADU!"

"PREKO DANA STANI PRED OGLEDALO, KAD SI SAM U SOBI; GLEDAJ NETREMICE U OČI (U OGLEDALU), I IZGOVORI 10-15 PUTA: "JA SAM JAK I UPLIVAN"! VEĆ POSLE 8-14 DANA, AKO MARLJIVO PONAVLJAŠ PROCEDURU, PRIME TIĆEŠ DA JE TVOJ IZRAZ LICA POSTAO ENERGIČNIJI I MUŽEVNIJI!"

NASTAVIĆE SE

Cipele za bioskop

Mnogo su mi se sviđale Očeve braon cipele, mislio sam kad porastem da kupim iste takve. Nije mi nikad bilo teško da ih iščetkam. Plitke, zumbane na naročit način, ukrašene štepovima i sa posebno visokim sjajem, razlikovale su se od ostale obuće u kući, kupljene kod "Borova" ili "Peka". U to vreme, proizvođači obuće nisu vodili mnogo računa o lepoti svojih proizvoda. Bilo je važno da ne žuljaju, da ne propuštaju vodu i da traju, po mogućstvu, što duže. Ove braon zumbane Otac je kupio pred rat, dok je još želeo i mogao da vodi računa o lepoti svoje odeće i obuće.

Foto: pexels

"Donesi mi neko drvo iz šupe, pa posle izglancaj Tatine braon cipele", rekla je Majka zaprzavajući ručak. "Ajde, požuri! Pre nego što dođe Otac, treba da odem do frizera. Večeras svi idemo u bioskop." Skočio sam kao oparen.

Ono svi je značilo i ja. Brat je bio u vojsci, sestra na studijama medicine u Beogradu, svi je moglo da se odnosi samo još na mene. Da je Majka kazala samo *večeras idemo*, to bi se odnosilo na Nju i Oca. Onda bi Majčin otac, moj Deda, došao oko pola šest predveče da me pričuva, što takođe ne bi bio loš provod za mene. Otac bi Dedi nadio čašicu rakije i stavio na sto šišence, da prekрати vreme dok se on i Majka ne vrate iz grada. Deda je lagano srkutao šljivovicu i pričao mi priče o svojim doživljajima sa Krfa.

Iako je prepešačio Albaniju i učestvovao u proboju Solunskog fronta, Deda nikad nije pričao o ratu, gladi i strahotama koje je preživio po snegu i ledu albanskih planina, za šta je nagrađen Albanskom spomenicom. Dedine priče su uvek bile pune humora i toplog grčkog sunca koje ga je grejalo na Krfu. Ja sam najviše voleo da mi priča priču o majmunčetu nekog francuskog oficira koje je stalno bežalo iz njegove kancelarije i pravilo lom i ršum među vojnicima.

Dedine vojničke pripovesti su trajale dok ne ispije dve raki-je, a kad bi načio treću, počinjao je vrlo tihim glasom da peva neke mnogo lepe i tužne pesme. Nisam ja tu tugu mogao da uočim iz teksta pesama, koji najčešće nisam ni razumevao, već iz melodije i povremenog zamiranja Dedinog glasa. Pevao je sklopljenih očiju, malo podignute glave, kao da peva nekome ko stoji pored njega. Povremeno bi mu glas zamro i on bi ostao nepomičan nekoliko trenutaka. Onda bi otvorio oči, pogledao u mene kao da se probudio iz sna, osmehnuo se blago i srknuo iz čašice. "E, sad ćemo onu našu", re-

kao bi Deda i zapevao "Eh, moj doro, dobri doro...".

Bila je to *naša* pesma jer kad mi je prvi put otpjevao, meni se mnogo dopala, ali sam tražio dodatna objašnjenja. Kako je to, na primer, *sedlo šimširovo*, kad znam da se sedla prave od kože. Ili, šta je to *kamdžija biserlija*? Kamdžija se pominje u knjizi *Bajke iz hiljadu i jedne noći* i znam šta je i čemu služi. Pominju se i biseri, ali ne mogu da dovedem u vezu ta dva pojma. Deda bi mi strpljivo objasnio u čemu je stvar i ne bi stigao do kraja pesme, a koraci očevih blokaja začuli bi se po kaldrimi

u dvorištu – Otac i Majka su se vraćali iz kratkog provoda u gradu.

Najviše sam voleo kad odu u bioskop. Po povratku, ispratili bi Dedu i zahvalili mu što se brinuo o meni. Onda bi mi Majka spremila večeru, a kad bih legao u krevet, došla bi kod mene u sobu da mi prepriča film koji je upravo odgledala.

Dešavalo mi se posle mnogo, mnogo godina da gledam neki film u Kinoteci a da mi sve nekako izgleda poznato, kao da sam ga već gledao, iako sam bio sto posto siguran da ga gledam prvi put. Jednom sam se setio, bio je to jedan od filmova čiji mi je siže nekada davno prepričavala Majka pred spavanje.

Samo, nekako su te Majčine filmske priče zvučale mnogo lepše i atraktivnije od samog filma.

Voleo sam Očeve braon cipele. Nije mi nikad bilo teško da ih iščetkam. Plitke, zumbane na naročit način, ukrašene štepovima i sa posebno visokim sjajem. Obuvao ih je uvek kad s Majkom izlazi u grad, bez obzira na godišnje doba i vremenske prilike.

Obavezno, kada se išlo u bioskop.

JOVAN KALE GLIGORIJEVIĆ

ЉУБОМИР АНА ЖАРКО АЊА АНДРИЈА ИГОР МИМА КАТАРИНА
БАНДОВИЋ ФРАНИЋ ЛАУШЕВИЋ ПАВИЋЕВИЋ КУЗМАНОВИЋ БЕНЧИНА БЕНЧИНА КАРАЏИЋ ЖУТИЋ

ИМЕ НАРОДА

ФИЛМ ДАРКА БАЈИЋА

РЕДИТЕЉ ДАРКО БАЈИЋ; СЦЕНАРИО МИЛОВАН ВИТЕЗОВИЋ; ПРОДУЦЕНТ ЛАЗАР РИСТОВСКИ; ДИРЕКТОР ФОТОГРАФИЈЕ ЗОРАН ЈОВАНОВИЋ ЖОФР; МОНТАЖЕРИ АНДРИЈА ЗАФРАНОВИЋ, ПЕТАР МИЛИЋ;
СЦЕНОГРАФ ДЕЈАН АНЂЕЛКОВИЋ; КОСТИМОГРАФ БОРИС ЧАКШИРАН; АУТОР МАСКЕ/ЛИМНКЕ АЛЕКСАНДАР РАШИНАЦ КЕМПЕС; ДИЗАЈНИ И МИКС ЗВУКА ВЕЛИБОР ХАЈДУКОВИЋ, НЕБОЈША ЗОРИЋ; КОМПОЗИТОР ДЕЈАН ПЕЈОВИЋ;
УЛОГЕ ЉУБОМИР БАНДОВИЋ, АЊА ПАВИЋЕВИЋ, КАТАРИНА ЖУТИЋ, ЖАРКО ЛАУШЕВИЋ, ИГОР БЕНЧИНА, АНДРИЈА КУЗМАНОВИЋ, НИКОЛА РИСТАНОВСКИ, МИЛУТИН МИМА КАРАЏИЋ, РАДОВАН ВУЈОВИЋ, АНА ФРАНИЋ,
АЛЕКСАНДАР МАТИЋ, АРПАД МЕСАРОШ, ПАВЛЕ МЕНСУР, ДРАГАН ПЕТРОВИЋ ПЕЛЕ

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova

Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad

Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak

Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš

Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica

Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec